

ΤΕΙ Κρήτης
Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Κρήτης

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Ιωάννης Γιαννακάκης

Εβίτα Φουντουλάκη

Μαρία Λυδάκη

Σταύρος Μαμουλάκης

Η ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επιβλέπων: Επίκ. Καθηγητής

Αρβανίτης Σταύρος

Ηράκλειο, Μάρτιος 2016

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	3
Εισαγωγή	5
Κεφάλαιο I.....	11
Επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στην Ελλάδα	11
1.1 Διοικητικές και πολιτικές δομές.....	11
1.2 Το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας.....	11
1.3 Τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	15
1.4 Επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση.....	18
Κεφάλαιο II.....	31
Τεχνικές εξισορρόπησης προσφοράς και ζήτησης των εκπαιδευτικών επιλογών στην Ευρώπη.....	31
2.1 Εισαγωγικά.....	31
2.2 Ιστορική αναδρομή	33
2.3 Τα φροντιστήρια.....	35
2.4 Φοιτητική μετανάστευση.....	37
2.5 Ανεργία.....	38
2.6 Διεθνές μπακαλορεά.....	40
2.7 Αγγλία.....	41
2.8 Γαλλία.....	41
2.9 Λοιπή ΕΕ.....	42
2.10 Μετάβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	43
2.11 Εξισορρόπηση προσφοράς και ζήτησης.....	49
Κεφάλαιο III Απασχόληση αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.....	53
3.1 Μετάβαση των νέων από την εκπαίδευση/αρχική κατάρτιση στην αγορά εργασίας.....	53
3.2 Μηχανισμοί συγκέντρωσης, επεξεργασίας και διάχυσης, σχετικών με τη “μετάβαση” πληροφοριών-Παρατηρητήρια.....	57
3.3 Η κατάσταση στην Ελλάδα.....	60

Κεφάλαιο IV.....	62
Οικονομική κρίση και ανεργία.....	62
4.1 Ορισμός της οικονομικής κρίσης.....	62
4.2 Η αρχή της οικονομικής κρίσης.....	63
4.3 Ιστορικό πτωχεύσεων στην Ελλάδα.....	65
4.4 Οικονομική κρίση στην Κρήτη.....	74
4.5 Κρίση και ανεργία.....	92
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V.....	107
Η απασχόληση και η ανεργία στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1994- 2014.....	107
5.1.Απασχόληση.....	107
5.2.Ανεργία.....	118
Συμπεράσματα.....	124
Βιβλιογραφία.....	133

Περίληψη

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το ζήτημα της μετάβασης από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας και με την ανεργία κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης.

Η εργασία χωρίζεται σε 4 κεφάλαια, εκ των οποίων το πρώτο παρουσιάζει την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στην Ελλάδα. Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στις τεχνικές εξισορρόπησης της προσφοράς και της ζήτησης στην εκπαίδευση. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση της μετάβασης και αναφορά στις θεωρίες της. Το τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζει τα ποσοστά ανεργίας στην Ευρώπη, στην Ελλάδα και στην Κρήτη για την περίοδο 2008-2011. Το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζει έρευνα που κάναμε και αναφέρεται στην απασχόληση και ανεργία από το έτος 1994 μέχρι και το 2014.

Η εργασία ολοκληρώνεται με συμπεράσματα τα οποία εξάγονται από την ανάλυση των ως άνω κεφαλαίων. Διαπίστωση της παρούσας βιβλιογραφικής ανασκόπησης είναι ένα παράδοξο: ενώ η ανεργία αυξάνει την δυσχέρεια των νέων από την εκπαίδευση στην εργασία, εντούτοις, η δυσχέρεια της μετάβασης, με τη σειρά της, αυξάνει τα ποσοστά ανεργίας, δηλαδή πρόκειται για έναν φαύλο κύκλο.

Abstract

This paper deals with the transition from education to the labor market as well as with unemployment during the economic crisis in Greece.

The work is divided into five chapters, of which the first presents the vocational education and training in Greece. The second chapter refers to the techniques revolving around the balance of supply and demand in education. In the third chapter the notion of transition is presented and its theories are presented. The fourth chapter presents the unemployment rates in Europe, Greece and Crete for the period 2008-2011. The fifth and last chapter is based on a research that we conducted and it presents the percentage rates for labor and unemployment for the period from 1994 to 2014.

The work ends with conclusions drawn from the analysis of the above issues. The findings of this literature review lead us to conclude to a paradox: while unemployment increases the transition difficulty of young people from education to work, however, the difficulty of transition, in turn, increases the unemployment rates, and this constitutes a vicious circle.

Εισαγωγή

Οι επιπτώσεις των οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών των τελευταίων δεκαετιών, έχουν επηρεάσει τη σταθερότητα των εργαζομένων στην αγορά εργασίας, με ιδιαίτερα έντονες επιπτώσεις στην απασχόληση των νέων, μετατρέποντας την ένταξη τους στην αγορά εργασίας σε μια διαδικασία δύσκολη και προβληματική, και καθιστώντας τη θέση τους περισσότερο ευάλωτη. Συγκεκριμένα, χαρακτηριστικό των ανεπτυγμένων χωρών τις πιο πρόσφατες δεκαετίες αποτελούν η ανεργία και η επέκταση της προσωρινής εργασίας. Σαν αποτέλεσμα, η περίοδος της μετάβασης των νέων από την εκπαίδευση στην εργασία έχει επιμηκυνθεί.

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Η οικονομική δραστηριότητα αναφέρεται σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες, όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη (Mankiw & Taylor, 2010).

Είναι πλέον αναμφισβήτητο γεγονός ότι η παγκόσμια οικονομική κρίση επηρεάζει τη διεθνή οικονομία σε όλες τις τις εκφάνσεις και διατρέχει εγκαρσίως όλα τα κράτη, επιδρώντας πρωταρχικά στις μονάδες παραγωγής (Καραμεσίνη, 2008).

Το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης ξεκίνησε αρχικά το 2007 από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής έχοντας ως πρώτο σταθμό τον τομέα των κατασκευών. Το 2008 επεκτάθηκε και στην Ευρώπη. Σήμερα οι ΗΠΑ παράγουν σχεδόν το ¼ του παγκόσμιου προϊόντος αφού το ΑΕΠ (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν) τους το 2007 ανήλθε σε 13,8 τρις δολάρια, έναντι 54,6 τρις του διεθνούς προϊόντος. Αρκετές αμερικάνικες πολυεθνικές δραστηριοποιούνται εκτός συνόρων (κυρίως στην Κίνα και τις Ινδίες) θα συμπεράνουμε ότι οι ΗΠΑ συμβάλλουν σχεδόν στο 35%

της ετήσιας διεθνούς παραγωγής. Αυτός είναι και ο κυριότερος λόγος για τον οποίο τα μακροοικονομικά προβλήματα των Ηνωμένων Πολιτειών επηρεάζουν άμεσα και έμμεσα τον υπόλοιπο κόσμο (ως άνω).

Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση εμφανίστηκε μετά το ξέσπασμα των μεγάλων προβλημάτων στην αγορά στεγαστικών δανείων χαμηλής εξασφάλισης και την απερίσκεπτη χρήση δομημένων επενδυτικών προϊόντων που εξαρτιόνταν άμεσα από τη δυνατότητα αποπληρωμής των δανείων από τα οποία παράγονταν. Τα δάνεια αυτά χορηγούνταν χωρίς εγγύηση σε οικογένειες με ιδιαίτερα χαμηλή πιστοληπτική ικανότητα, σε πολλές περιπτώσεις χαμηλόμισθες οικογένειες. Η μετατροπή των επισφαλών δανείων εμπορεύσιμους τίτλους και σε σύνθετους επενδυτικούς τίτλους, η προσπάθεια απομάκρυνσης του πιστωτικού κινδύνου από τις τράπεζες είχε ως αποτέλεσμα μία σειρά αλυσιδωτών αντιδράσεων στον αμερικανικό και ευρωπαϊκό τραπεζικό και κτηματομεσιτικό τομέα (ως άνω).

Μεγάλο μερίδιο ευθύνης για την πρωταρχική δημιουργία και εξάπλωση της κρίσης στην Ευρωζώνη και ιδίως στην Ελλάδα έχουν οι οργανισμοί αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας (ΟΑΠΙ), οι τρεις πιο σημαντικοί των οποίων είναι αμερικανικοί: Moody's Investors Service, Standard & Poor's και Fitch Ratings. Οι τρεις μαζί κατέχουν τα 90% της παγκόσμιας αγοράς αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας. Οι αξιολογήσεις των ΟΑΠΙ μπορούν να αφαιρέσουν εκατομμύρια από την αξία μετοχών και ομολόγων, καθώς και να αυξήσουν το κόστος δανεισμού για τις επιχειρήσεις ή τις κυβερνήσεις που βαθμολογούνται χαμηλά. Συμπερασματικά οι αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία των αγορών, την αφοσίωση καθώς και την εμπιστοσύνη των επενδυτών και των καταναλωτών (Καραμεσίνη, 2008).

Ο όρος "μετάβαση από την εκπαίδευση στην εργασία" αφορά στη χρονική περίοδο κατά την διάρκεια της οποίας οι νέοι μετακινούνται από την γενική ή επαγγελματική εκπαίδευση στην εύρεση εργασίας. Αυτή η περίοδος μετάβασης

συγκεκριμένα μπορεί να αρχίσει από τα πρώτα ακόμα χρόνια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και φτάνει μέχρι και έως δύο και τρία χρόνια πριν από την ηλικία των 30 ακριβώς δηλαδή πριν την ενηλικίωση. Οι νέοι αποτελούν μια μεταβατική κοινωνική κατηγορία η οποία ορίζεται κυρίως με κριτήριο την ηλικία και έχει ως κοινό χαρακτηριστικό ότι αποτελείται από άτομα που μετά την ολοκλήρωση της εκπαίδευσης αναζητούν εργασία .

Η μετάβαση από την εκπαίδευση στην εργασία αποτελεί μόνο μία από τις πολλές μεταβάσεις που θα χρειαστεί να κάνουν οι νέοι στη διάρκεια της ενεργού ζωής τους αλλά παραμένει ιδιαίτερα σημαντική καθώς επηρεάζει καταλυτικά το εύρος των ευκαιριών των νέων για εργασία, την εκπαίδευση και την κατάρτιση στο σύνολο της υπόλοιπης ζωής τους. Εκτός όμως από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι νέοι κατά την προσπάθεια ένταξής τους στην αγορά εργασίας, συμπεριλαμβανομένου και του υψηλού ποσοστού ανεργίας ανεργίας, οι νέοι βρίσκονται αντιμέτωποι και με περαιτέρω εμπόδια όπως οι δομικές αλλαγές που έχουν γίνει στο σύστημα απασχόλησης. Πιο συγκεκριμένα, η επέκταση και διεύρυνση διαφόρων μορφών εργασίας όπως η "προσωρινή εργασία" και η "μερική απασχόληση", οι οποίες αποτελούν αλλαγές ή αλλιώς «ευελιξίες» οι οποίες με βεβαιότητα δεν εγγυώνται "ποιότητα" στην επαγγελματική ένταξη των νέων.

Εντούτοις, η "μετάβαση", πλην των εκπαιδευτικών οργάνων, συνιστά αντικείμενο ενδιαφέροντος και άλλων επιτροπών, οι οποίοι άμεσα ή έμμεσα εντυπώνουν και χρησιμοποιούν εκπαιδευτική ή/και εργασιακή πολιτική: Ιδρύματα, διάφοροι Οργανισμοί, Συνδικάτα Εργοδοτών και Εργαζομένων, Τοπική Αυτοδιοίκηση Υπουργείο Εργασίας κτλ. Όλοι αυτοί οι οργανισμοί, οι οποίοι είναι οι παράμετροι του "συστήματος μετάβασης" ενός κράτους, θέλουν αξιόπιστες και πραγματολογικές πληροφορίες, για να συμβάλουν σημαντικά με την πολιτική τους στην καλυτέρευση της μετάβασης (OECD, 2000). Καθώς και ενημέρωση για τα δρώμενα στην αγορά εργασίας, τις ευκαιρίες εκπαίδευσης και εργασίας που παρέχονται, τις απόρροιες που επιφέρουν οι ποικίλες μορφωτικές και επαγγελματικές επιλογές κτλ. Έχουν ανάγκη και οι ίδιοι οι μαθητές, για να σχηματίσουν έγκαιρα τις παραμέτρους που θα τους δικαιοδοτήσουν να πάρουν

αποφάσεις αυτόνομα, συνετά και νατουραλιστικά για το μέλλον τους, αλλά και οι δάσκαλοι και οι γονείς τους, για να μπορούν να τους στηρίξουν δραστικά στο να πάρουν τις αποφάσεις τους.

Στην πλειοψηφία των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι συναφείς με την εκπαίδευση/αρχική κατάρτιση και απασχόληση ενημερώσεις που είναι απαραίτητες για να ασκήσει κανείς πολιτική στους συγκεκριμένους κλάδους, συγκεντρώνονται μέσα από "Έρευνες Αποφοίτων". Πρόκειται για συνθέσεις που σκοπός του είναι να εποπτεύουν την εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία των αποφοίτων των διαφόρων σχολικών τύπων και των διαφόρων επιπέδων επιμόρφωσης, τις αλλαγές στις αξιώσεις των εργοδοτών, τη σχέση προσφοράς και ζήτησης στους διάφορους επαγγελματικούς χώρους και τομείς όπως και στις ποικίλες δουλειές, τόσο σε κεντρικό όσο και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Σκοπός τους είναι να εξετάζουν τα στατιστικά δεδομένα που συσσωρεύουν, να τα αντιπαραθέσουν με συναφή στοιχεία που συγκεντρώνονται από άλλους φορείς με διαφορετικά συστήματα και να αποβαίνουν σε έγκυρα συμπεράσματα (ΟΕΕΚ, 1994).

Οι "Έρευνες Αποφοίτων", μέσα στο φάσμα αυτών των δομών, διενεργούνται σε συχνά χρονικά διαστήματα, σε αντιπροσωπευτικά δείγματα αποφοίτων διαφόρων σχολικών τύπων και επιπέδων κατάρτισης, 1-3 χρόνια αφού αποφοιτήσουν, κατά κανόνα με ερωτηματολόγιο μέσω ταχυδρομείου ή συνεντεύξεις διά τηλεφώνου και περιέχουν σωρεία ποσοτικών αλλά και ποιοτικών συνισταμένων, π.χ.: κοινωνικό και οικονομικό παρασκήνιο, σχολική επίδοση, εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία, αναδρομική -μηνιαία ή εξαμηνιαία- καταχώρηση της επαγγελματικής κατάστασης κατά την πορεία με υποκειμενικό υπολογισμό της, επαγγελματική και γεωγραφική δραστηριότητα, θέση προς την εκπαίδευση και την εργασία, απολαβές, ευαρέσκεια από την εργασία, μονιμότητα εργασίας, παρουσία σε συνεχιζόμενη εκπαίδευση, τακτικές αναζήτησης και εύρεσης εργασίας, επαγγελματικές βλέψεις, κτλ. Σε πολλές περιστάσεις η έρευνα επισκόπησης υιοθετείται από τη διαχρονική έρευνα για την έρευνα των ιδίων μεταβλητών στην πορεία του χρόνου. Εκτός Ευρώπης ανάλογες συνθέσεις ενεργούν

εδώ και πολλά έτη στην Ιαπωνία, στην Αυστραλία και στη Βόρεια Αμερική, στις πιο πολλές περιστάσεις στο πεδίο μεγάλων στατιστικών φορέων (OECD, 2000).

Η Ελλάδα, μέχρι πριν λίγο καιρό, έλειπε από τη συζήτηση και τον στοχασμό σε ευρωπαϊκό βάθρο για τη μεταστροφή της νέας γενιάς από το σχολείο στην αγορά εργασίας. Δεν είχε τα απαραίτητα αξιόπιστα ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία τα οποία θα δικαιοδοτούσαν μια τέτοια ανάμειξη αλλά τα οποία πρώτα θα βοηθούσαν στην αξιολόγηση της πολυσύνθετης σχέσης μεταξύ εκπαιδευτικού συστήματος και αγοράς εργασίας και στη λήψη μέτρων εργασιακής και εκπαιδευτικής εθνικής πολιτικής για τη μετάβαση. Το τελευταίο διάστημα η αύξηση της ανεργίας, της υποαπασχόλησης και της ετεροαπασχόλησης μεταξύ των αποφοίτων όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων, συνέβαλλε στο να αυξηθεί ο προβληματισμός και στην Ελλάδα και να γίνει κατανοητή η ανάγκη για τη συσσωμάτωση και έρευνα τέτοιων πληροφοριών. Οι πρώτες προσπάθειες μετριάστηκαν στον εντοπισμό του προβλήματος και στην επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας και των βιωμάτων άλλων κρατών. Ταυτόχρονα έγιναν μικρής εμβέλειας έρευνες αποφοίτων στο πεδίο εκπόνησης διδακτορικών πραγματειών. Στην Ελλάδα οι συστηματικότεροι κόποι συσσώρευσης και έρευνας στοιχείων που έχουν σχέση με τη μετάβαση διενεργούνται από:

1. Το Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης (ΕΠΑ). Το ΕΠΑ είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με διευθυντική και λειτουργική αυτοτέλεια, που επιτηρείται από τον ΟΑΕΔ και έχει ως έργο, ανάμεσα σε άλλα, την καταγραφή και συστηματική αξιολόγηση κύριων μεγεθών της αγοράς εργασίας και της απασχόλησης και την εξαγωγή συμπερασμάτων για την πολιτική εργασίας και την επιμόρφωση. (ΟΕΕΚ, 1994).

2. Την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (ΕΣΥΕ). Οι πληροφορίες οι οποίες συγκεντρώνονται στο φάσμα των Ερευνών Εργατικού Δυναμικού συνιστούν αρχή για στατιστικές διεργασίες που δίνουν σημαντικά συμπεράσματα για τον τρόπο της μετάβασης. Επίσης διεξάγονται και ad hoc έρευνες (ΕΣΥΕ, 2000).

3. Εκπαιδευτικούς οργανισμούς. Στον κλάδο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης συναφή στοιχεία συγκεντρώνονται με έρευνες που κάνουν οι απόφοιτοι που γίνονται στο φάσμα των δραστηριοτήτων των Γραφείων Διασύνδεσης των ΑΕΙ και ΤΕΙ. Συμβολικά παρουσιάζονται οι ανάλογες μελέτες-έρευνες που πραγματοποιήθηκαν για τους απόφοιτους μηχανικούς του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (Γραφείο Διασύνδεσης ΕΜΠ, 2000), για τους αποφοίτους του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και για τους αποφοίτους του Πανεπιστημίου Κρήτης (Γραφείο Διασύνδεσης Πανεπιστημίου Κρήτης, 2006). Ιδιαίτερη αναφορά χρειάζεται η τελευταία πανελλαδική έρευνα απορρόφησης αποφοίτων των πανεπιστημίων, που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου της "Οριζόντιας Δράσης Υποστήριξης των Γραφείων Διασύνδεσης των Πανεπιστημίων" και δημοσιεύτηκε πριν λίγο καιρό (Καραμεσίνη, 2008) . Στην έρευνα παρουσιάζονται, για πρώτη φορά με κοινό σύστημα, ο βαθμός και η ποιότητα ενσωμάτωσης στην εργασία των πτυχιούχων όλων σχεδόν των ελληνικών πανεπιστημίων, 5-7 έτη αφού έχουν αποφοιτήσει. Ανάλογες έρευνες διενεργούνται από τον ΟΕΕΚ για τους αποφοίτους των ΙΕΚ (ΟΕΕΚ, 1994). Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται και οι ερευνητικές δραστηριότητες του "Παρατηρητηρίου Μετάβασης" του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, το οποίο έχει ως σκοπό τους μαθητές και αποφοίτους της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.1 Διοικητικές και πολιτικές δομές

Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1975 η Ελλάδα είναι κοινοβουλευτική προεδρευόμενη δημοκρατία. Είναι πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 1981. Διαιρείται διοικητικά σε 13 περιφέρειες με περιορισμένη πολιτική και οικονομική αυτοτέλεια και σε 52 νομούς. Οι διοικητικές αρμοδιότητες κατανέμονται σε τέσσερα επίπεδα εξουσίας: κεντρικό, περιφερειακό, νομαρχιακό και τοπικό. Όσον αφορά στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, η χάραξη πολιτικής και η έγκριση προγραμμάτων σπουδών γίνονται κεντρικά, κυρίως από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, ενώ η διοίκηση και η προσφορά εκπαίδευσης ελέγχονται από τις περιφέρειες και τις νομαρχίες.

1.2 Το εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα διαρθρώνεται σε τρεις επάλληλες βαθμίδες: την πρωτοβάθμια, τη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση η οποία διακρίνεται σε πανεπιστημιακή (ΑΕΙ) και μη πανεπιστημιακή (ΤΕΙ). Στην Ελλάδα, η μεταδευτεροβάθμια αρχική επαγγελματική κατάρτιση – η οποία παρέχεται κυρίως στα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ) και οδηγεί σε πιστοποίηση – δε θεωρείται τυπικά μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος, δεδομένου ότι η πιστοποίηση που λαμβάνουν οι απόφοιτοί της αποτελεί διαβατήριο για την αγορά εργασίας και όχι για περαιτέρω σπουδές (Δημητρόπουλος, 1991).

Όλα τα επίπεδα της δημόσιας εκπαίδευσης παρέχονται από τα σχολεία και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα του δημοσίου δωρεάν. Η προσχολική εκπαίδευση παρέχεται στους παιδικούς σταθμούς της τοπικής αυτοδιοίκησης και στα νηπιαγωγεία του Υπουργείου Παιδείας, που εντάσσονται διοικητικά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Παρέχεται επίσης σε ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς και ιδιωτικά νηπιαγωγεία. Η προσχολική εκπαίδευση δεν είναι υποχρεωτική (Ψαχαρόπουλος, 1999).

Η υποχρεωτική εκπαίδευση είναι εννιαετής, από την ηλικία των επτά μέχρι την ηλικία των δεκαπέντε ετών, και παρέχεται στο εξαετές Δημοτικό (πρωτοβάθμια εκπαίδευση) και στο τριετές Γυμνάσιο. Τελευταία θεσπίστηκε η λειτουργία ολοήμερων νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων. Μέχρι στιγμής μόνο το 0,5% των δημοτικών σχολείων λειτουργεί σε ολοήμερη βάση. Στο 33% των νηπιαγωγείων και στο 45% των δημοτικών σχολείων λειτουργούν «μη υποχρεωτικά ολοήμερα τμήματα», το πρόγραμμα των οποίων παρακολουθούν μαθητές ύστερα από αίτηση των γονέων τους. Επιπλέον, τόσο στον κατώτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης όσο και στον ανώτερο λειτουργούν, ισότιμα προς τα άλλα, σχολεία «Πειραματικά», «Μουσικά», «Εκκλησιαστικά» και «Τμήματα αθλητικής διευκόλυνσης», σε περιορισμένο όμως αριθμό (ως άνω, 67).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εκμάθηση ξένων γλωσσών στην Ελλάδα. Σχεδόν όλοι οι μαθητές από εννέα μέχρι δεκαπέντε ετών – μετά τα δεκαπέντε έτη το βάρος πέφτει αποκλειστικά στην προετοιμασία για την τριτοβάθμια εκπαίδευση –

μαθαίνουν ξένες γλώσσες, επιπρόσθετα της διδασκαλίας ξένων γλωσσών που παρέχεται από το σχολείο, σε ιδιωτικά ινστιτούτα ξένων γλωσσών (και οι πιο εύποροι κάνουν ιδιαίτερα μαθήματα στο σπίτι). Μετά την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης μπορεί κανείς να εισέλθει στην αγορά εργασίας ή να συνεχίσει τη φοίτηση στον ανώτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Μπορεί επίσης να λάβει μεταγυμνασιακή μονοετή κατάρτιση σε ειδικότητες ενταγμένες στα μεταδευτεροβάθμια ΙΕΚ (ΚΕΕ, 2001).

Η μεταϋποχρεωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνει το Ενιαίο Λύκειο, το οποίο παρέχει γενική εκπαίδευση, και τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ), τα οποία παρέχουν επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Η κατανομή του μαθητικού πληθυσμού στους δύο τύπους σχολείων ήταν το έτος 2000-2001 65% και 35% αντίστοιχα. Στην πρώτη τάξη του Ενιαίου Λυκείου εφαρμόζεται πρόγραμμα κοινό για όλους τους μαθητές, ενώ από τη δεύτερη τάξη οι μαθητές εκτός από κοινό πρόγραμμα παρακολουθούν και μαθήματα σε μία από τις τρεις κατευθύνσεις που επιλέγουν: θετική (μαθηματικά, φυσική, χημεία, βιολογία), θεωρητική (γλωσσικά μαθήματα, ιστορία, φιλοσοφία) και τεχνολογική (μαθηματικά, φυσική, τεχνολογία). Και στις τρεις τάξεις προβλέπεται περιορισμένος αριθμός διδακτικών ωρών για μαθήματα επιλογής (Παλαιοκρασάς κα, 2000).

Στους αποφοίτους του Ενιαίου Λυκείου χορηγείται τίτλος σπουδών που ονομάζεται «Απολυτήριο Ενιαίου Λυκείου». Το λύκειο κατηγορείται συχνά ότι δεν είναι αυτοτελές, αλλά αποτελεί απλώς προπαρασκευαστική βαθμίδα για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στη λύση αυτού του προβλήματος στοχεύουν όλες οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις των τελευταίων ετών. Ωστόσο, οι μαθητές δε θεωρούν ότι εκπληρώνει τον προπαρασκευαστικό αυτό ρόλο ικανοποιητικά, με αποτέλεσμα να προσφεύγουν σε φροντιστήρια. Τα φροντιστήρια, καθαρά ελληνικό φαινόμενο, είναι ιδιωτικές επιχειρήσεις όπου οι μαθητές κυρίως του Ενιαίου Λυκείου προετοιμάζονται εντατικά για τις πανελλαδικές εξετάσεις από τις οποίες θα κριθεί η εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Παπάς, 2004).

Θεωρητικά υπάρχουν οριζόντιοι δίαυλοι στον ανώτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Στην πράξη όμως το σύστημα είναι αρκετά στεγανό,

κυρίως από τα ΤΕΕ προς το Ενιαίο Λύκειο, το οποίο θεωρείται ότι λόγω του ακαδημαϊκού του χαρακτήρα και του γεγονότος ότι ουσιαστικά προετοιμάζει τους μαθητές για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, είναι πολύ πιο απαιτητικό και επομένως απαγορευτικό για τους μαθητές των ΤΕΕ. Η παρατηρούμενη μικρή αντίστροφη κίνηση μαθητών από τις πρώτες τάξεις του Ενιαίου Λυκείου προς την Α' τάξη των ΤΕΕ οφείλεται στην αδυναμία αυτών των μαθητών να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του Ενιαίου Λυκείου (ως άνω, 45).

Σε όλους τους τύπους σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αντιστοιχούν εσπερινά σχήματα για εργαζόμενους μαθητές με διάρκεια σπουδών αυξημένη κατά ένα έτος. Κατά το σχολικό έτος 2000-2001 στα εσπερινά σχολεία φοιτούσαν 26 120 μαθητές (το 3,6% του συνολικού δευτεροβάθμιου μαθητικού πληθυσμού) με πενταπλάσια συμμετοχή των αγοριών έναντι των κοριτσιών (ως άνω, 90).

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα ερευνητικά στοιχεία (σχολ. έτος 1997-98) η μαθητική διαρροή για όλη την υποχρεωτική εκπαίδευση ανέρχεται σε 8,5% (στο Γυμνάσιο 6,9%), ενώ στο Ενιαίο Λύκειο εκτιμάται σε 22% και στα ΤΕΕ 26%. Συγκριτικά με παλαιότερα στοιχεία διαπιστώνεται πτωτική τάση της διαρροής στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Για την αντιμετώπιση της σχολικής αποτυχίας και της μαθητικής διαρροής προσφέρεται στους μαθητές γυμνασίου “ενισχυτική διδασκαλία”, ενώ πρόσθετη διδακτική στήριξη προσφέρεται και στους μαθητές του ενιαίου λυκείου και των ΤΕΕ. Τέλος, για όσους νέους άνω των 18 δεν έχουν συμπληρώσει την υποχρεωτική εννιάχρονη εκπαίδευση, προσφέρεται η δυνατότητα να αποκτήσουν πτυχίο ισότιμο με το απολυτήριο γυμνασίου φοιτώντας για 18 μήνες σε ένα από τα πέντε Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας τα οποία εποπτεύονται από το Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ως άνω, 98).

Σύμφωνα με στοιχεία του ΥΠΕΠΘ, το σχολικό έτος 2000-1 ο αριθμός των αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών σε όλη τη χώρα έφτασε τους 100 000, από τους οποίους 65,546 ήταν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (43,000 από την Αλβανία, 16 459 από την πρώην ΕΣΣΔ και 3,500 από χώρες της ΕΕ) αποτελώντας το 10,7% του συνολικού μαθητικού της πληθυσμού. Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

το ποσοστό ήταν μικρότερο, 4,5% του συνολικού μαθητικού πληθυσμού. Για τους αλλοδαπούς και παλιννοστούντες μαθητές λειτουργούν εικοσιέξι διαπολιτισμικά σχολεία, καθώς και τάξεις υποδοχής και φροντιστηριακά τμήματα, ενώ ενισχυτικά προπαρασκευαστικά τμήματα λειτουργούν για παιδιά Ρόμα. Επίσης λειτουργούν 232 μειονοτικά σχολεία για τους μαθητές της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης. Για παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες λειτουργούν 250 περίπου αυτοτελή ειδικά σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, 1000 Τμήματα Ένταξης μέσα σε κανονικά σχολεία, 50 Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΕΕΕΕΚ) και 22 Κέντρα Διάγνωσης, Αξιολόγησης και Υποστήριξης (ΚΔΑΥ). Σε όλο το φάσμα της εκπαίδευσης ειδικής αγωγής φοιτούν περίπου 15.000 μαθητές (ΥΠΕΠΘ, 2001).

Στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση λειτουργούν ιδιωτικά σχολεία στα οποία φοιτά το 7,3% (2001) των μαθητών, κυρίως στην πρωτοβάθμια. Οι τίτλοι σπουδών των ιδιωτικών σχολείων είναι ισότιμοι με αυτούς των δημοσίων χωρίς καμία άλλη διαδικασία πιστοποίησης. Με λίγες εξαιρέσεις κοινωφελών ιδρυμάτων, τα ιδιωτικά σχολεία είναι ιδιωτικές κερδοσκοπικές επιχειρήσεις (ως άνω).

1.3 Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση παρέχεται σε δύο παράλληλους τομείς: α) τον πανεπιστημιακό τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει τα Πανεπιστήμια (ΑΕΙ), τα Πολυτεχνεία, την Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών, τις Ανώτατες Στρατιωτικές Σχολές και τη Σχολή Αξιωματικών Αστυνομίας και β) τον Τεχνολογικό Τομέα (μη πανεπιστημιακό), ο οποίος περιλαμβάνει τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα

(ΤΕΙ) και την Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΑΣΠΑΙΤΕ). Η διάρκεια σπουδών στα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι οχτώ με δώδεκα εξάμηνα. Σε σύγκριση με τα πανεπιστήμια, τα ΤΕΙ έχουν στενότερο επαγγελματικό προσανατολισμό, εκπαιδευτικά προγράμματα περισσότερο εφαρμοσμένου χαρακτήρα και μεγαλύτερη τη συνιστώσα της κατάρτισης και της πρακτικής άσκησης. Η διαμάχη η οποία υπήρχε ανάμεσά τους στα ΑΕΙ & Πολυτεχνεία και τα ΤΕΙ, και που αφορούσε κυρίως τον καταμερισμό των επαγγελματικών δικαιωμάτων μεταξύ συναφών ειδικοτήτων των αποφοίτων τους, εντάθηκε τελευταία με την επιδιωκόμενη ένταξη των ΤΕΙ στην ανώτατη εκπαίδευση. Η ένταξη επετεύχθη τελικά με το Ν. 2916/2001, μετά από κινητοποιήσεις των συντελεστών των ΤΕΙ και παρά τη σθεναρή αντίσταση των πανεπιστημιακών καθηγητών οι οποίοι ζητούσαν να προηγηθεί της ανωτατοποίησης των ΤΕΙ αυστηρή αξιολόγηση. Με την ανωτατοποίηση των ΤΕΙ άρχισαν να λειτουργούν σε αυτά προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών καθώς και κέντρα τεχνολογικής έρευνας (Δημητρόπουλος, 1991).

Στην Τρίτη εκπαιδευτική βαθμίδα ανήκουν και ορισμένες άλλες μη πανεπιστημιακές σχολές, όπως οι ανώτερες εκκλησιαστικές σχολές (ΥΠΕΠΘ) και οι Ακαδημίες Εμπορικού Ναυτικού (Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας). Όσον αφορά την εξ αποστάσεως τριτοβάθμια εκπαίδευση, λειτουργεί Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ), το οποίο παρέχει πτυχίο ισότιμο με το πτυχίο των συμβατικών πανεπιστημίων και απορροφά μέχρι στιγμής περίπου το 2% των εγγεγραμμένων στα πανεπιστήμια φοιτητών. Η εισαγωγή στο ΕΑΠ γίνεται με κλήρωση. Τέλος επίκειται η λειτουργία Ινστιτούτων Διά Βίου Εκπαίδευσης στα ΑΕΙ και ΤΕΙ, τα οποία μαζί με το ΕΑΠ θα ολοκληρώσουν το εθνικό σύστημα της δια βίου εκπαίδευσης (ως άνω, 78).

Στην Ελλάδα παρατηρείται μεγάλη ζήτηση για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, όπου τελικά εισέρχονται εφτά στους δέκα αποφοίτους του Ενιαίου Λυκείου (σε ΑΕΙ και ΤΕΙ) και δύο στους δεκά αποφοίτους των ΤΕΕ (μόνο στα ΤΕΙ). Ο αριθμός των κατ' έτος εισαγομένων φοιτητών συνολικά σε ΑΕΙ και ΤΕΙ αυξήθηκε από 42,000 το 1993 σε 83,000 το 2002. Ο διπλασιασμός του αριθμού των φοιτητών μέσα στη δεκαετία φέρνει την Ελλάδα σε μία από τις πρώτες θέσεις στην Ευρώπη ως προς τον

κρίσιμο δείκτη του ποσοστού συμμετοχής στην ανώτατη εκπαίδευση των ομάδων πληθυσμού με ηλικίες μεταξύ 18 και 21 ετών. Ο δείκτης αυτός έχει φτάσει πλέον το 2002 στο ποσοστό 58% έναντι μόλις 27% που ήταν το 1993. Η εισαγωγή των αποφοίτων του ενιαίου λυκείου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση γίνεται με βάση τη βαθμολογία τους σε εξετάσεις οι οποίες διενεργούνται στις δύο τελευταίες τάξεις για όλη τη χώρα (πανελλαδικές εξετάσεις). Η εισαγωγή στις άλλες σχολές γίνεται με ειδικές εξετάσεις (Παλαιοκρασάς κα, 2001).

Οι προτιμήσεις της πλειονότητας των υποψηφίων για την τριτοβάθμια εκπαίδευση επικεντρώνονται σε ορισμένα μόνο τμήματα των πανεπιστημίων, με αποτέλεσμα πολλοί νέοι να μην εισέρχονται σε τμήμα της αρεσκείας τους και να σπουδάζουν τελικά επιστήμες για τις οποίες ελάχιστα ενδιαφέρονται. Αρκετοί από τους νέους αυτούς καταφεύγουν στο εξωτερικό για σπουδές, κυρίως σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (το σχολικό έτος 1999-2000 φοίτησαν στη Μ. Βρετανία 30,000 Έλληνες φοιτητές) οι οποίες τους εξασφαλίζουν επαγγελματικά δικαιώματα σύμφωνα με το γενικό σύστημα αμοιβαίας αναγνώρισης επαγγελματικών δικαιωμάτων (Οδηγίες 89/48/ΕΟΚ και 92/51/ΕΟΚ).

Επίσης αρκετοί νέοι καταφεύγουν σε πανεπιστήμια των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, κυρίως για ιατρικές σπουδές, για τις οποίες υπάρχει υπέρμετρη ζήτηση. Το πτυχίο των νέων αυτών αναγνωρίζεται στην Ελλάδα μετά από εξετάσεις που διενεργεί το Διαπανεπιστημιακό Κέντρο Αναγνώρισης Τίτλων Σπουδών Αλλοδαπής (ΔΙΚΑΤΣΑ). Τη διετία 1997-99 κατατέθηκαν στο ΔΙΚΑΤΣΑ συνολικά 15,630 αιτήσεις για αναγνώριση πτυχίου από τις οποίες το 65,9% αφορούσε βασικούς τίτλους σπουδών, το 27,5% μεταπτυχιακούς τίτλους και το 6,6% διδακτορικούς (OECD, 2007).

Ένα ποσοστό 10% φοιτητών οι οποίοι εγκαταλείπουν τις σπουδές τους και πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ΑΕΙ, ΤΕΙ) εγγράφονται σε ινστιτούτα της μεταδευτεροβάθμιας αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης (ΙΕΚ), για να λάβουν σε διάστημα δύο ετών μια ειδίκευση, η οποία ελπίζουν ότι θα τους εξασφαλίσει άμεση επαγγελματική ένταξη στην αγορά εργασίας. Αυτό είναι μια ένδειξη ότι η ανεργία των πτυχιούχων επηρεάζει τις στρατηγικές επιλογές των φοιτητών. Υπάρχει και μια

σχετική κινητικότητα από τα ΤΕΙ προς τα ΑΕΙ. Αντίστροφη πορεία δεν παρατηρείται. Σχεδόν ένας στους δύο φοιτητές ΑΕΙ καθυστερεί, συνήθως ένα έως δύο έτη, να πάρει το πτυχίο του, ενώ η αντίστοιχη αναλογία για τα ΤΕΙ είναι ένας στους τέσσερις (Καραγιαννόπουλος, 1997).

Το Σύνταγμα δεν επιτρέπει την ίδρυση και λειτουργία ιδιωτικών ΑΕΙ και ΤΕΙ. Λειτουργούν μόνο τα “Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών”, ιδιωτικές σχολές οι οποίες είναι κερδοσκοπικές εμπορικές επιχειρήσεις και παρέχουν άτυπη γενική και επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Ορισμένα από αυτά συνεργάζονται με πανεπιστήμια χωρών του εξωτερικού και παρέχουν ξένο πανεπιστημιακό τίτλο. Ο τίτλος αυτός συχνά έχει αντίκρισμα στην αγορά εργασίας, δεν αναγνωρίζεται όμως ακόμη από την πολιτεία, παρά τις πιέσεις που ασκούν διάφορες κοινωνικές ομάδες αλλά και η ΕΕ, στο πλαίσιο εφαρμογής της Οδηγίας 89/48/ΕΟΚ για τους πτυχιούχους ΑΕΙ και ΤΕΙ (Κάρμας, 2001).

1.4 Επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση

Η ελληνική εκπαίδευση χαρακτηριζόταν ανέκαθεν από εντονότατη ζήτηση για γενική εκπαίδευση και κατ’ επέκταση για πανεπιστημιακές σπουδές. Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση είχε μικρή απήχηση στους νέους. Σήμερα η κατάσταση δεν είναι πολύ διαφορετική. Η επαγγελματική εκπαίδευση εξακολουθεί να θεωρείται από τους νέους διέξοδος ανάγκης παρά τις συνεχείς προσπάθειες της πολιτείας να την αναδείξει σε εναλλακτική λύση ισότιμη προς τη γενική εκπαίδευση και παρά την υπόσταση ερευνητικών πληροφοριών που δείχνουν τους αποφοίτους της να έχουν λιγότερες δυσκολίες στο να βρουν εργασία σε σύγκριση με τους απόφοιτους της γενικής εκπαίδευσης.

Τα τελευταία δέκα έτη έγιναν δύο ιστορικές αναμορφώσεις της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και υλοποιήθηκαν με τη σύμπραξη του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (Κάρμας, 2001):

- Με το νόμο 2009/1992 καθιερώθηκε το Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΣΕΕΚ). Σκοπός ήταν η διασφάλιση προσαρμοστικότητας στην προσφορά ειδικοτήτων εκπαίδευσης και η καλύτερευση της ποιότητας της παρεχόμενης κατάρτισης. Με την εισαγωγή μιας εθνικά σταθμισμένης διαδικασίας για την πιστοποίηση επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων. Με τον ίδιο νόμο δρομολογήθηκαν αλλαγές στο μεταδευτεροβάθμιο επίπεδο:

- (i) Συγκροτήθηκε ο Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΟΕΕΚ) για την ίδρυση και εποπτεία των ΙΕΚ και για την πιστοποίηση όλων των σχημάτων τυπικής κατάρτισης.

- (ii) Ιδρύθηκαν τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ)

- Με τους νόμους 2525/97 και 2640/98 αναδιαρθρώθηκε ο ανώτερος κύκλος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με την επιβολή σημαντικών μεταβολών στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση του επιπέδου αυτού. Συγκεκριμένα, καταργήθηκαν οι παλαιοί τύποι Λυκείου, δηλαδή το Γενικό Λύκειο (ΓΕΛ), το Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο (ΤΕΛ) και το Ενιαίο Πολυκλαδικό Λύκειο (ΕΠΛ) καθώς και οι Τεχνικές-Επαγγελματικές Σχολές (ΤΕΣ) και στη θέση τους αναπτύχθηκαν:

- (i) το Ενιαίο Λύκειο, με πρόγραμμα σπουδών εντελώς απαλλαγμένο επαγγελματικών στοιχείων.

- (ii) Τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ) με δύο κύκλους σπουδών και δύο επίπεδα πιστοποίησης.

Στο χώρο της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης επιτελικό όργανο είναι το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, το οποίο χρησιμοποιεί για τη χάραξη και εφαρμογή της σχετικής πολιτικής του τα παρακάτω όργανα:

- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (ΠΙ). Γνωμοδοτικό επιστημονικό-παιδαγωγικό όργανο, υπεύθυνο στο χώρο της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη διεξαγωγή εκπαιδευτικής έρευνας, το σχεδιασμό και σύνταξη ωρολογίων προγραμμάτων και προγραμμάτων σπουδών, την ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού και την κατάρτιση των εκπαιδευτικών.

- Διεύθυνση Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Φέρει την ευθύνη για την εφαρμογή των προγραμμάτων γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, σε συνεργασία με τους σχετικούς περιφερειακούς και νομαρχιακούς φορείς της.

- Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΟΕΕΚ). Αυτόνομος οργανισμός υπό την εποπτεία του ΥΠΕΠΘ με εκτελεστική και οικονομική αρμοδιότητα για την τυπική μεταδευτεροβάθμια επαγγελματική κατάρτιση. Συγκεκριμένα ο ΟΕΕΚ:

- (i) Σχεδιάζει, οργανώνει, εποπτεύει και εφαρμόζει τα προγράμματα σπουδών των ΙΕΚ.

- (ii) Πιστοποιεί επαγγελματικά προσόντα που αντιστοιχούν στις ειδικότητες και εξειδικεύσεις των τυπικών επαγγελματικών επιπέδων της οδηγίας 92/51/ΕΟΚ, η οποία αφορά πτυχία και διπλώματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Το διοικητικό συμβούλιο του ΟΕΕΚ περιλαμβάνει τους κοινωνικούς εταίρους χωρίς όμως αριθμητικά απόλυτα τρίμερη σύνθεση. Σε νομαρχιακό επίπεδο ο ΟΕΕΚ έχει συστήσει Τριμερείς Συμβουλευτικές Επιτροπές (ΤΣΕ), οι οποίες γνωμοδοτούν πάνω σε θέματα που αφορούν στη σύνδεση της παρεχόμενης κατάρτισης στο νομό με την τοπική αγορά εργασίας.

- Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (ΚΕΕ): Έχει κύριο στόχο τη συνολική αποτύπωση και αξιολόγηση του εκπαιδευτικού συστήματος.

Στο χώρο της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, που παρέχεται από φορείς εκτός εκπαιδευτικού συστήματος, επιτελικό όργανο είναι το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, το οποίο ασκεί πολιτική κυρίως μέσα από τα παρακάτω όργανα:

- Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Δομών Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης και Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (ΕΚΕΠΙΣ): Είναι αρμόδιο για την πιστοποίηση:

- (i) Φορέων παροχής συνεχιζόμενης κατάρτισης

- (ii) Προγραμμάτων και επαγγελματικών προσόντων που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της αγοράς, και

- (iii) Εκπαιδευτών συνεχιζόμενης κατάρτισης

- Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ): Είναι ο σημαντικότερος θεσμός δευτεροβάθμιας εναλλασσόμενης επαγγελματικής εκπαίδευσης και συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης. Με πρόσφατη μεταρρύθμιση (Νόμος 2956/2001) και για λόγους μεγαλύτερης ευελιξίας και αποτελεσματικότητας ο ΟΑΕΔ εκχώρησε μέρος των δραστηριοτήτων του στις εξής τρεις ανώνυμες εταιρείες, οι οποίες λειτουργούν υπό την εποπτεία του:

- (i) “Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική-Πληροφορική ΑΕ” με έργο τη διερεύνηση των αναγκών της αγοράς εργασίας σε ανθρώπινο δυναμικό

- (ii) “Υπηρεσίες Υποστήριξης Ανθρώπινου Δυναμικού ΑΕ” με έργο την εξατομικευμένη παρέμβαση στον άνεργο μέσω των Κέντρων Προώθησης Απασχόλησης (ΚΠΑ), και

- (iii) “Επαγγελματική Κατάρτιση ΑΕ” με έργο το σχεδιασμό, την οργάνωση και την υλοποίηση προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης μέσω των ΙΕΚ και των ΚΕΚ

Σημαντικές δραστηριότητες, όπως η τοποθέτηση ανέργων, η ασφάλιση ανεργίας, η μαθητεία κ.ά παραμένουν στον ΟΑΕΔ. Οι απόφοιτοι της υποχρεωτικής εκπαίδευσης οι οποίοι δε συνεχίζουν γενικές σπουδές στο Ενιαίο Λύκειο αλλά ούτε επιθυμούν να εισέλθουν στην αγορά εργασίας ως ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό, μπορούν να αποκτήσουν επαγγελματικά προσόντα επιλέγοντας μία από τις ακόλουθες κατευθύνσεις επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.

(i) Σχολική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στα ΤΕΕ του ΥΠΕΠΘ και άλλων υπουργείων;

(ii) Εναλλασσόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στα ΤΕΕ Μαθητείας του ΟΑΕΔ

(iii) Μονοετή αρχική επαγγελματική κατάρτιση σε ειδικότητες ενταγμένες στα ΙΕΚ.

- Οι απόφοιτοι του Ενιαίου Λυκείου και των ΤΕΕ οι οποίοι δε συνεχίζουν σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (ΑΕΙ, ΤΕΙ) αλλά ούτε επιθυμούν να εισέλθουν άμεσα στην αγορά εργασίας, μπορούν να αποκτήσουν επαγγελματικά προσόντα ή να συμπληρώσουν τα προσόντα που ήδη διαθέτουν ακολουθώντας το δρόμο της αρχικής μεταδευτεροβάθμιας επαγγελματικής κατάρτισης στα δημόσια και ιδιωτικά ΙΕΚ και σε σχολές διαφόρων υπουργείων

- Οι απόφοιτοι όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης που έχουν συμπληρώσει τα 18 τους χρόνια, εργαζόμενοι ή άνεργοι, έχουν τη δυνατότητα συμμετοχής σε προγράμματα άτυπης συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης σε πιστοποιημένες (ΚΕΚ) ή μη δομές παροχής επαγγελματικής κατάρτισης. Αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση.

Η Δευτεροβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση Παρέχεται στα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ) που εποπτεύονται από τους παρακάτω φορείς (Κάρμας, 2001):

- Υπουργείο Παιδείας (448 ΤΕΕ),
- Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας (49 ΤΕΕ),
- Υπουργείο Γεωργίας (12 ΤΕΕ),
- Υπουργείο Ανάπτυξης (8 ΤΕΕ), και
- ιδιωτικά (85) ΤΕΕ.

Στα ΤΕΕ λειτουργούν 14 τομείς, οι οποίοι αναπτύσσονται σε 42 επιμέρους ειδικότητες. Ο αριθμός των τομέων και ειδικοτήτων σε κάθε ΤΕΕ εξαρτάται από τις τοπικές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και ανάγκες, τον αριθμό και τις προτιμήσεις των μαθητών. Τα ΤΕΕ λειτουργούν σε δύο αυτοτελείς επάλληλους κύκλους, έναν α' κύκλο διετή και έναν β' μονοετή. Η ανάπτυξη και η έγκριση των προγραμμάτων σπουδών ελέγχονται κεντρικά από το Υπουργείο Παιδείας, ενώ η συμμετοχή των άλλων κοινωνικών εταίρων στην ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών είναι μόνο έμμεση, εφόσον ζητείται απλώς και μόνο η γνώμη τους κατά τον καθορισμό της περιγραφής επαγγέλματος. Η δομή του προγράμματος σπουδών χαρακτηρίζεται από τον περιορισμένο αριθμό μαθημάτων γενικής παιδείας και την ενίσχυση των εργαστηριακών μαθημάτων (CEDEFOP).

Ωστόσο η συνιστώσα των μαθημάτων γενικής παιδείας δεν είναι αμελητέα, εφόσον καλύπτει ποσοστό 41% και 30% του ωρολογίου προγράμματος αντίστοιχα στην Α' και Β' τάξη του α' κύκλου, και 24% στον β' κύκλο. Τα εργαστηριακά μαθήματα γίνονται στα 180 σχολικά εργαστήρια εντός των ΤΕΕ. Επειδή αυτά δεν επαρκούν, κυρίως στις μεγάλες αστικές περιοχές, οι ανάγκες καλύπτονται και από 114 Σχολικά Εργαστηριακά Κέντρα (ΣΕΚ), το καθένα από τα οποία εξυπηρετεί περισσότερα από τρία ΤΕΕ. Η εναλλασσόμενη παρέχεται στα 52 ΤΕΕ Μαθητείας του ΟΑΕΔ (Υπουργείο Εργασίας), τα οποία λειτουργούν παράλληλα και ισότιμα με τα ΤΕΕ του ΥΠΕΠΘ σε δύο επάλληλους αυτοτελείς κύκλους, έναν τριετή (α' κύκλος) και έναν μονοετή (β' κύκλος). Στο πρώτο έτος φοίτησης του α' κύκλου οι μαθητές βρίσκονται αποκλειστικά στο σχολείο. Στο δεύτερο και τρίτο έτος παράλληλα με τη σχολική φοίτηση εργάζονται τέσσερις ημέρες την εβδομάδα για έξι με οχτώ ώρες την ημέρα σε κάποια σχετική με την ειδικότητά τους επιχείρηση, ενώ μία ημέρα και δύο απογεύματα παρακολουθούν μαθήματα στο σχολείο. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ο α' κύκλος στα ΤΕΕ του ΟΑΕΔ διαρκεί τρία χρόνια, δηλαδή έναν χρόνο περισσότερο από τα ΤΕΕ του ΥΠΕΠΘ (ως άνω).

Για την εργασία τους στην επιχείρηση οι μαθητές συνάπτουν σύμβαση μαθητείας και λαμβάνουν αμοιβή. Στον β' κύκλο η φοίτηση είναι και πάλι αποκλειστικά σχολική. Στα ΤΕΕ του ΟΑΕΔ προσφέρονται οι ίδιες ειδικότητες με τα ΤΕΕ του ΥΠΕΠΘ και ακολουθούνται τα ίδια ακριβώς προγράμματα σπουδών. Το

πλεονέκτημα της εργασιακής εμπειρίας δε διαφοροποιεί τα τυπικά προσόντα και τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων τους έναντι εκείνων των ΤΕΕ του ΥΠΕΠΘ, όμως τους προσφέρει ένα ποιοτικό συγκριτικό πλεονέκτημα στην αγορά εργασίας (Παπάς, 2004).

Τα τελευταία χρόνια αρχίζει να διαφαίνεται σαφής ανοδική τάση του μαθητικού δυναμικού των επαγγελματικών σχολείων και αντίστοιχα μείωση του πληθυσμού των σχολείων γενικής εκπαίδευσης. Η εξέλιξη αυτή σχετίζεται απόλυτα με τη μεταρρύθμιση του ανώτερου κύκλου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης το 1997-98 και αναμένεται να συνεχιστεί. Όσον αφορά το φύλο, τα κορίτσια υπερτερούν αριθμητικά στη γενική εκπαίδευση, ενώ τα αγόρια στην επαγγελματική. Ο ΟΑΕΔ, διαπιστώνοντας ότι το πρόβλημα σχετίζεται με έλλειψη ενημέρωσης των κοινωνικών εταίρων για τους στόχους των ΤΕΕ μαθητείας, έχει ήδη δρομολογήσει ενέργειες για τη βελτίωση της κατάστασης (Σταμέλος, 2002).

Η πιστοποίηση για τους αποφοίτους α' και β' κύκλου των ΤΕΕ γίνεται με εξετάσεις μέσα στη σχολική μονάδα. Για τον α' κύκλο οι εξετάσεις είναι με κοινά θέματα σε επίπεδο νομού, ενώ για τον β' κύκλο σε εθνικό επίπεδο. Αποκτώνται τα παρακάτω πιστοποιητικά (ως άνω, 90):

- Πτυχίο α' κύκλου ΤΕΕ, ισότιμο με το πτυχίο των παλαιών Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών (ΤΕΣ)
- Πτυχίο β' κύκλου ΤΕΕ, ισότιμο με το πτυχίο του παλαιού Τεχνικού Επαγγελματικού Λυκείου (ΤΕΛ)

Το σύστημα πιστοποίησης της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης εξακολουθεί να παρουσιάζει αδυναμίες: βασίζεται κυρίως στο χρόνο σπουδών και όχι στην επάρκεια γνώσεων και δεξιοτήτων δεν είναι σταθμισμένο σε εθνικό επίπεδο με βάση πρότυπα επαγγελματικά περιεχόμενα και λειτουργεί χωρίς τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων.

Μεταδευτεροβάθμια αρχική επαγγελματική κατάρτιση παρέχεται στα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ) ως εξής (Ψαχαρόπουλος, 1991):

- στα 138 ΙΕΚ του ΟΕΕΚ,
- στα 34 ΙΕΚ του ΟΑΕΔ, και
- σε 41 ιδιωτικά ΙΕΚ που εποπτεύονται από τον ΟΕΕΚ.

Η διάρκεια σπουδών είναι δύο με τέσσερα εξάμηνα. Για τους αποφοίτους ΤΕΕ που συνεχίζουν σπουδές στην ίδια ειδικότητα, πρόκειται ουσιαστικά για συμπληρωματική αρχική κατάρτιση, επειδή κατοχυρώνοντας αρκετά μαθήματα που πήραν στο ΤΕΕ αποκτούν το δικαίωμα να φοιτήσουν απευθείας στο 3ο εξάμηνο (ως άνω, 134).

Τα προγράμματα σπουδών, σε σύγκριση με εκείνα των ΤΕΕ, είναι πιο επαγγελματικοποιημένα και συμβατά με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Σχεδιάζονται και συντάσσονται από επιτροπές ειδικών με τριμερή σύνθεση και εγκρίνονται επίσημα με τη μορφή του ευρωπαϊκού θεσμού του «κανονισμού κατάρτισης», ο οποίος ενημερώνεται σε τακτά διαστήματα. Οι σπουδαστές είναι στην πλειονότητά τους απόφοιτοι λυκείου ηλικίας 20-30 ετών. Οι καταρτιζόμενοι παρακολουθούν υποχρεωτικά θεωρητικά, εργαστηριακά και μικτά μαθήματα, και λαμβάνουν βεβαίωση επαγγελματικής κατάρτισης, η οποία τους δίνει το δικαίωμα να συμμετάσχουν σε τελικές εξετάσεις πιστοποίησης. Στα ΙΕΚ λειτουργούν 110 ειδικότητες, οι οποίες ταξινομούνται σε 14 βασικούς τομείς (ως άνω, 145).

Η εισαγωγή στα ΙΕΚ, στα οποία η αναλογία εισαγομένων-υποψηφίων είναι 7:10, γίνεται με βάση κριτήρια που αφορούν κυρίως τη βαθμολογία του τίτλου σπουδών αλλά και την ηλικία, την επαγγελματική εμπειρία στην ειδικότητα και κοινωνικά κριτήρια. Μεταδευτεροβάθμια αρχική επαγγελματική κατάρτιση παρέχεται και σε σχολές διάφορων υπουργείων. Η πιστοποίηση για τους αποφοίτους των ΙΕΚ γίνεται με εξετάσεις εθνικές για το θεωρητικό μέρος, και περιφερειακές, με συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων, για το πρακτικό. Αποκτάται Δίπλωμα επαγγελματικής κατάρτισης ΙΕΚ της οδηγίας 92/51/ΕΟΚ. Μετά τη μεταρρύθμιση του 1992 το σύστημα πιστοποίησης πλησίασε πολύ τα άλλα ευρωπαϊκά συστήματα. Είναι ενιαίο, σταθμισμένο σε εθνικό επίπεδο και συνδεδεμένο με πρότυπα επαγγελματικά περιεχόμενα που καθορίζονται από

τριμερείς επιτροπές (κανονισμοί κατάρτισης). Επίσης λειτουργεί με τριμερή συμμετοχή (ως άνω, 179).

Συγκεκριμένα οι κοινωνικοί εταίροι συμμετέχουν στην επιτροπή επιλογής εξεταστικών θεμάτων θεωρητικού μέρους και αποτελούν τα 2/3 των εξεταστών του πρακτικού μέρους. Όσον αφορά την πιστοποίηση της μονοετούς μεταγυμνασιακής κατάρτισης, γίνεται με τον ίδιο τρόπο και καταλήγει σε Πιστοποιητικό επαγγελματικής κατάρτισης ΙΕΚ (πιστοποιητικό της οδηγίας 92/51/ΕΟΚ).

Οι ιδιωτικοί (κερδοσκοπικοί ή μη) και δημόσιοι φορείς παροχής συνεχιζόμενης κατάρτισης οι οποίοι αξιολογούνται θετικά από το ΕΚΕΠΙΣ, πιστοποιούνται ως Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ) και εξασφαλίζουν χρηματοδότηση από εθνικούς και κοινοτικούς πόρους. Τα ΚΕΚ σχεδιάζουν, οργανώνουν και υλοποιούν προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης για εργαζόμενους και άνεργους, αποφοίτους όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων, σε πολλούς τομείς. Τα γενικά κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση ενός φορέα ως ΚΕΚ είναι (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2000):

- η εμπειρία του στη διοργάνωση προγραμμάτων κατάρτισης ενηλίκων
- το προσωπικό του, και
- οι κτιριακές του υποδομές

Για την περίοδο 2001-2003 έχουν πιστοποιηθεί 283 φορείς συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης οι οποίοι διαθέτουν 35,000 θέσεις κατάρτισης σε 577 ΚΕΚ σε όλη τη χώρα. Η πλειονότητα αυτών των ΚΕΚ είναι ιδιωτικά. Επιπλέον έχουν πιστοποιηθεί 36 ΚΕΚ για άτομα με αναπηρίες και 4 εξειδικευμένα ΚΕΚ για άτομα υπό απεξάρτηση ή απεξαρτηθέντα. Τα 40 αυτά ΚΕΚ τα λειτουργούν κυρίως οργανισμοί πρόνοιας. Πολύ σύντομα θα λειτουργήσει σύστημα αξιολόγησης των ΚΕΚ (Καλομοίρης & Κοτσιφάκης, 2001).

Ο ΟΑΕΔ διαθέτει 52 κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης, μη πιστοποιημένα από το ΕΚΕΠΙΣ, στα οποία παρέχεται συνεχιζόμενη κατάρτιση για εργαζόμενους και άνεργους και τα οποία απορροφούν το μεγαλύτερο μέρος των διατιθέμενων από το

ΥΠΕΚΑ σχετικών κονδυλίων. Η συμμετοχή των ανέργων στα προγράμματα αυτά πραγματοποιείται μέσω των Κέντρων Προώθησης της Απασχόλησης (ΚΠΑ). Στο εξής ο προγραμματισμός και η υλοποίηση της συνεχιζόμενης κατάρτισης από τον ΟΑΕΔ θα γίνεται μέσω της εταιρείας “Επαγγελματική Κατάρτιση ΑΕ”. Τα προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης του ΟΑΕΔ περιλαμβάνουν (ΟΕΕΚ, 1994):

- Συνεχιζόμενη κατάρτιση ανέργων. Πρόκειται για κατάρτιση 50-1200 ωρών που απευθύνεται σε άνεργους άνω των 16 ετών, κατά προτίμηση επιδοτούμενους. Πραγματοποιείται στα κέντρα κατάρτισης του ΟΑΕΔ και για ορισμένες ειδικότητες δεν απαιτείται απολυτήριο γυμνασίου. Τα δύο τελευταία έτη λειτουργούν πιλοτικά και προγράμματα εναλλασσόμενης κατάρτισης για νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας ή για άτομα που επιθυμούν να αλλάξουν επάγγελμα. Η κατάρτιση σε αυτά περιλαμβάνει θεωρητικό μέρος στα κέντρα κατάρτισης του ΟΑΕΔ και πρακτική άσκηση σε επιδοτούμενες από τον ΟΑΕΔ επιχειρήσεις.

- Επαγγελματική κατάρτιση ανέργων στα μεγάλα τεχνικά έργα. Πραγματοποιείται σε συνεργασία με ιδιωτικά ΚΕΚ.

- Επαγγελματική κατάρτιση αυτοαπασχολούμενων. Πραγματοποιείται στα κέντρα κατάρτισης του ΟΑΕΔ.

- Επαγγελματική κατάρτιση ανέργων στα πλαίσια των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων που γίνονται σε νομούς με οξυμένο πρόβλημα ανεργίας. Περιλαμβάνουν «πακέτο» επαγγελματικού προσανατολισμού, κατάρτισης και απασχόλησης.

- Επαγγελματική κατάρτιση εργαζομένων σε επιχειρήσεις σε όλη την Ελλάδα, με πόρους του Λογαριασμού για την Απασχόληση και την Επαγγελματική Κατάρτιση (ΛΑΕΚ). Το έτος 2000 έλαβαν μέρος σε προγράμματα που χρηματοδοτήθηκαν από πόρους της εργοδοτικής εισφοράς 0,45% 107,972 εργαζόμενοι.

Δομές συνεχιζόμενης κατάρτισης μη πιστοποιημένες από το ΕΚΕΠΙΣ διαθέτουν εκτός από τον ΟΑΕΔ και οι παρακάτω φορείς (Αθανασούλα – Ρέππα, 1992):

- Το Υπουργείο Ανάπτυξης μέσω των Σχολών Τουριστικής Εκπαίδευσης
- Το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας μέσω των Κέντρων Επιμόρφωσης

Στελεχών Εμπορικού Ναυτικού

Το Υπουργείο Γεωργίας μέσω του Οργανισμού ΔΗΜΗΤΡΑ και των Κέντρων Γεωργικής Εκπαίδευσης

- Το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας μέσω των νοσηλευτικών του ιδρυμάτων και των ιδρυμάτων κοινωνικής πρόνοιας

- Η Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΓΓΕΕ), η οποία εκτός από επαγγελματική κατάρτιση σε πιστοποιημένο ΚΕΚ, προσφέρει και προγράμματα βασικών δεξιοτήτων και νέων βασικών δεξιοτήτων, συμβουλευτικής, πολιτισμού, κ.ά. Σε νομαρχιακό επίπεδο συνεχιζόμενη κατάρτιση αλλά και προγράμματα ευρύτερης επιμόρφωσης ενηλίκων παρέχονται από τις Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΝΕΛΕ).

Ο προβληματισμός που υπάρχει σήμερα στην Ελλάδα και οι στόχοι που διατυπώνονται στο χώρο της απασχόλησης και στο χώρο της αρχικής και συνεχιζόμενης επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, ακολουθούν τις τάσεις που επικρατούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δηλαδή την προώθηση εκπαιδευτικών πολιτικών οι οποίες μεταξύ άλλων αναπτύσσουν το ανθρώπινο δυναμικό, βελτιώνουν την απασχολησιμότητα των νέων και καταπολεμούν τον κοινωνικό αποκλεισμό. Πίσω από κάθε στόχο βρίσκεται κάποια σχετική οδηγία, μνημόνιο ή πρωτοβουλία οργάνων της ΕΕ και πίσω από τα περισσότερα προτεινόμενα μέτρα βρίσκονται σχετικές κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ και ανάλογη χρηματοδότηση (ΚΕΕ, 2002).

Τα κενά και οι αλληλοεπικαλύψεις που διαπιστώθηκαν στο σύστημα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης κατά την εφαρμογή του Α' Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Απασχόληση και που οφείλονταν κυρίως στην έλλειψη συντονισμού των φορέων της και στην αναποτελεσματικότητα των δομών της, εκτιμάται ότι θα διορθωθούν σε μεγάλο βαθμό με τη δημιουργία ενός συντονιστικού οργάνου, του «Εθνικού Συστήματος Σύνδεσης της Επαγγελματικής

Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση» (ΕΣΣΕΕΚΑ), το οποίο θα λειτουργεί στη βάση της τριμερούς και ισότιμης εκπροσώπησης της πολιτείας, των εργοδοτών και των εργαζομένων. Εκτός από την ουσιαστική σύνδεση της επαγγελματικής εκπαίδευσης με την κατάρτιση, αλλά και των δύο με την απασχόληση, βασικός άξονας του σχετικού νομοσχεδίου είναι η εξασφάλιση συνοχής ανάμεσα σε όλα τα συστήματα παροχής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και η πιστοποίηση επαγγελματικών προσόντων ανεξάρτητα από τον τρόπο απόκτησής τους (Καραγιαννόπουλος, 1997).

Όσον αφορά τα επιμέρους συστήματα, διαγράφονται οι παρακάτω προοπτικές:

- Στη σχολική δευτεροβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση σχεδιάζεται αναχωροθέτηση τομέων και ειδικοτήτων σύμφωνα με τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες κάθε περιοχής. Στόχος είναι να αποκτήσει κάθε ΤΕΕ τη δική του ταυτότητα, διαφοροποιούμενο μέσω των ειδικοτήτων που προσφέρει.

- Η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για περιορισμό των δευτεροβάθμιων τίτλων σπουδών στα επίπεδα επαγγελματικής κατάρτισης 1 και 2, είναι πιθανό να ανοίξει το δρόμο για σύμπτυξη των 2 κύκλων των ΤΕΕ σε έναν κύκλο που θα αντιστοιχεί στο ευρωπαϊκό επίπεδο επαγγελματικής κατάρτισης 2. Αυτό θα λύσει και το πρόβλημα της διαβάθμισης των ΙΕΚ, το δίπλωμα των οποίων θα αντιστοιχεί πλέον στο ευρωπαϊκό επίπεδο επαγγελματικής κατάρτισης 3.

- Ο ΟΑΕΔ με τη νέα δομή του, στοχεύει να εισέλθει δυναμικά στο ανταγωνιστικό πεδίο της ελεύθερης αγοράς του συστήματος απασχόλησης. Η παροχή υπηρεσιών προς τους ανέργους, αλλά και τις επιχειρήσεις, θα γίνεται στο εξής σε εξατομικευμένη βάση.

Παράλληλα θα ενισχυθεί η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στη χάραξη πολιτικής και στη διοίκηση. Τέλος, θα περιοριστεί σημαντικά η επιδοματική πολιτική απασχόλησης, με στόχο κυρίως την αντιμετώπιση της διαρθρωτικής ανεργίας. Στο χώρο της εναλλασσόμενης επαγγελματικής εκπαίδευσης οι προσπάθειές του ΟΑΕΔ θα στραφούν σε ενημερωτική εκστρατεία προς τους

κοινωνικούς εταίρους για εξασφάλιση περισσότερων θέσεων μαθητείας και στη λήψη μέτρων για τη ποιοτική βελτίωση της πρακτικής άσκησης (Μελέτη ICAP, 2005).

Με το σταδιακό άνοιγμα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε όλους τους αποφοίτους του ενιαίου λυκείου, ο ΟΕΕΚ προσανατολίζεται σε άνοιγμα των ΙΕΚ και σε άλλες ομάδες του πληθυσμού π.χ. διαρρέοντες η απόφοιτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, στρατιώτες κτλ. καθώς και επανακατάρτιση επαγγελματιών και εξ αποστάσεως κατάρτιση.

Η πιστοποίηση φορέων ως ΚΕΚ από το ΕΚΕΠΙΣ, η ίδρυση των «σχολείων δεύτερης ευκαιρίας», η εισαγωγή νέου μοντέλου πιστοποίησης στη μεταδευτεροβάθμια αρχική επαγγελματική κατάρτιση (ΙΕΚ), η αξιοκρατική επιλογή των εκπαιδευτικών μέσω του ΑΣΕΠ, η εκπόνηση πλήθους νέων προγραμμάτων σπουδών και βιβλίων κ.ά. αναγνωρίζονται ως θετικά βήματα που έγιναν στο χώρο της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Πολλοί πιστεύουν ότι οι προοπτικές είναι ευοίωνες. Δε λείπουν όμως και εκείνοι που αντιμετωπίζουν εξαγγελόμενα μέτρα και νέα νομοσχέδια με σκεπτικισμό και επιφύλαξη ενθυμούμενοι παρόμοιες απόπειρες στο παρελθόν, που είτε έμειναν στα χαρτιά είτε ατόνησαν μετά από σύντομη εφαρμογή. Για τους τελευταίους, προϋπόθεση για την άρση των δυσλειτουργιών στο χώρο της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι η ριζική αναδιάρθρωση του συστήματος (Καραγιαννόπουλος, 1995).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

Τεχνικές εξισορρόπησης προσφοράς και ζήτησης των εκπαιδευτικών επιλογών στην Ευρώπη

2.1. Εισαγωγικά

Είναι ευρέως γνωστό ότι το εκπαιδευτικό σύστημα ανήκει στους κύριους πυλώνες της νέας κοινωνίας. Πάνω σε αυτό βασίζεται τόσο η οικονομική διεύρυνση μιας χώρας όσο και οι πιο γενικοί μεν αλλά κύριοι δημοκρατικοί θεσμοί του ευρωπαϊκού μοντέλου διαχείρισης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) δίνει μεγάλη σημασία στην κατάρτιση των νέων της και προσφέρει μεθοδική πληροφόρηση για τις εκπαιδευτικές τροπές σε κάθε χώρα μέλος (Andries et al, 1997).

Η εκπαίδευση ανήκει στις πολιτισμικές ιδιοτυπίες κάθε χώρας. Αν και μία από τις κύριες καταστατικές αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η αποδοχή και ο σεβασμός των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων, η ελεύθερη μετακίνηση πολιτών και εργαζομένων θα γίνει πιο εύκολη από τη συγκυρία των εκπαιδευτικών συστημάτων. Για αυτό η ΕΕ προχώρησε σε εισηγήσεις προσομοίωσης των εκπαιδευτικών βαθμίδων, μέσω του μανιφέστο της Μπολόνια. Όλες οι Ευρωπαϊκές χώρες έχουν αναγνωρίσει την προτεινόμενη μέθοδο και έχουν θέσει ως χρονικό όριο το 2010 για την καθολική εξομοίωση των σταδίων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, για να είναι στην πράξη δυνατή η ελεύθερη μεταφορά τόσο των φοιτητών όσο και των πτυχιούχων (Smyth et al, 2001).

Σχετικά με τις δαπάνες για την παιδεία, η Ελληνική Πολιτεία έχει επιλέξει την πλήρη δωρεάν παιδεία. Σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια) δεν είναι απαραίτητη η πληρωμή για εγγραφή στο σχολείο/πανεπιστήμιο ούτε και δίδακτρα. Εντούτοις πάει ένα βήμα πιο πέρα και προσφέρει δωρεάν βιβλία όχι μόνο στην υποχρεωτική εκπαίδευση αλλά και στο

λύκειο και στο Πανεπιστήμιο. Η Ελλάδα είναι από τις ελάχιστες χώρες στην Ευρωπαϊκή Ένωση όπου οι φοιτητές δεν πληρώνουν ούτε δίδακτρα, ούτε εγγραφή. Ατυχώς όμως η παιδεία στην Ελλάδα είναι μόνο κατ' όνομα δωρεάν. Τα διεξοδικά φροντιστήρια για την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και η φοιτητική μετανάστευση επιδεινώνουν τραγικά το οικογενειακό κονδύλι και πλάθουν δύο από τα κυριότερα κοινωνικά προβλήματα της νέας Ελλάδας (Καραγιαννόπουλος, 1997).

Διατυπώνονται επικρίσεις κατά των κυβερνήσεων για συχνές αλλαγές του τρόπου εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η τεχνοκρατική όμως άποψη είναι τελείως η αντίθετη. Οι συχνές αυτές αλλαγές του εξεταστικού συστήματος τεκμηριώνουν την ευαισθησία της κάθε πολιτικής ηγεσίας σε αυτό το ζήτημα. Είναι επομένως απόδειξη ότι η εκάστοτε πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας διακρίνει τη σοβαρότητα για την ελληνική κοινωνία των φροντιστηρίων και της φοιτητικής μετανάστευσης, και επιχειρεί να βρει λύση στο πρόβλημα, δίχως έως τώρα εμφανή επιτυχία. Οι κατ' επανάληψη αποτυχίες επισημαίνουν ότι μάλλον το ζήτημα δεν αντιμετωπίζεται ορθά. Η τωρινή «τεχνοκρατική» έρευνα του προβλήματος αποσκοπεί στην ανάδειξη της ρίζας του μέσα από τον τρόπο που επιλύουν την εξισορρόπηση προσφοράς και ζήτησης εκπαιδευτικών επιλογών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες, στις οποίες ως γνωστόν δεν παρουσιάζονται τα φαινόμενα των φροντιστηρίων και της φοιτητικής μετανάστευσης (Σταμέλος, 2002).

Η παραπαιδεία και η φοιτητική μετανάστευση δεν παραποιούν απλώς το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας, αλλά έχουν μεταμορφωθεί σε κοινωνικά πια ζητήματα. Κάθε μαθητής, είτε είναι "καλός" είτε "κακός", όντας τελειόφοιτος λυκείου, παρακολουθεί ιδιωτικό φροντιστήριο το λιγότερο έναν χρόνο πριν από τις πανελλήνιες εξετάσεις για να πάρει μέρος σε αυτές με πιθανότητες επιτυχίας. Κάθε μαθητής, τουτέστιν, παρακολουθεί δυο παράλληλα σχολεία, δίνοντας μάλιστα τις πιο πολλές φορές μεγαλύτερη σημασία στο ιδιωτικό φροντιστήριο παρά στο δημόσιο σχολείο. Μετά τις πανελλήνιες εξετάσεις αρκετοί μαθητές που δεν επιτυγχάνουν γενικά ή δεν επιτυγχάνουν στην ειδικότητα που θέλουν, μεταναστεύουν. Επομένως, ο παλιός ξενιτεμός για εύρεση εργασίας έχει στην εποχή

μας αντικατασταθεί από τον ξενιτεμό για αναζήτηση επιθυμητής κατάρτισης (ως άνω, 90).

2.2 Ιστορική αναδρομή

Η θέσπιση εξετάσεων για τη μετάβαση από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ξεκίνησε στη δεκαετία του 1920. Έως τότε η εγγραφή στο πανεπιστήμιο γινόταν με μοναδικό όρο το απολυτήριο του εξατάξιου Γυμνασίου. Από τότε έως σήμερα οι εξετάσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση πήραν διάφορες μορφές και ονόματα. Έως το 1963, οι υποψήφιοι έδιναν εισιτήριες εξετάσεις τις οποίες διεξήγαγε κάθε πανεπιστήμιο ξεχωριστά. Εντούτοις οι υποψήφιοι μπορούσαν να δηλώσουν συμμετοχή στις εξετάσεις περισσότερων του ενός ιδρυμάτων, εφόσον δεν συνέπιπταν οι ημερομηνίες διεξαγωγής τους (Παπάς, 2004).

Από το 1964, οι εξετάσεις περνούν υπό το πρίσμα του Υπουργείου Παιδείας, είναι πανελλαδικές και κοινές για όλα τα ΑΕΙ όπως και για όλα τα ΤΕΙ από το 1983 (έτος ίδρυσής τους). Οι τελειόφοιτοι γενικού λυκείου είχαν τη δυνατότητα διεκδικήσουν μια θέση στα πανεπιστήμια και τις παιδαγωγικές ακαδημίες, ενώ οι τελειόφοιτοι τεχνικού επαγγελματικού λυκείου μια θέση στις σχολές υπομηχανικών. Το 1965 εφαρμόστηκε η ονομαζόμενη «μεταρρύθμιση Παπανούτσου». Οι μαθητές διάλεγαν μεταξύ δύο κατευθύνσεων (θεωρητική και θετική) και εξετάζονταν στα ίδια μαθήματα, αλλά για κάθε κατεύθυνση οι βαθμοί των μαθημάτων είχαν διαφορετικούς συντελεστές βαρύτητας. Οι εισιτήριες εξετάσεις γίνονταν τον Σεπτέμβριο. Από το 1967 έως το 1979 οι γενικές εισιτήριες εξετάσεις διεξάγονταν σε κύκλους σχολών ΑΕΙ και κύκλους σχολών ΚΑΤΕΕ (παλιά ονομασία των ΤΕΙ). Οι εξετάσεις πραγματοποιούνταν τέλος Αυγούστου - αρχές Σεπτεμβρίου σε δέκα εξεταστικά κέντρα σε όλη τη χώρα. Το διάστημα 1980 - 1982 θεσπίστηκαν πανελλήνιες εξετάσεις Β' και Γ' λυκείου. Υπήρχαν δύο είδη εξετάσεων (Paleokrassas et al, 1997).

Από το 1983 επιβλήθηκε το μακροβιότερο μέχρι σήμερα σύστημα γενικών εξετάσεων μέσω τεσσάρων Δεσμών, το οποίο ίσχυσε έως και τη χρονιά του 1999. Οι μαθητές της Γ' λυκείου εξετάζονταν πανελλαδικά σε τέσσερα μαθήματα της δέσμης την οποία είχαν επιλέξει. Κάθε δέσμη κατεύθυνε σε ειδικές ομάδες ΑΕΙ και ΤΕΙ, ενώ υπήρχε και μια κοινή ομάδα σχολών, στις οποίες είχαν πρόσβαση οι υποψήφιοι όλων των δεσμών (Παπάς, 2004).

Το 2000, στο φάσμα μίας ακόμη εκπαιδευτικής αναμόρφωσης, εισήχθη νέο σύστημα εισαγωγής με όλα σχεδόν τα μαθήματα της Β' και Γ' λυκείου να εξετάζονται πανελλαδικά. Η ύλη των βασικών μαθημάτων χωρίστηκε σε δυο τμήματα. Την ύλη γενικής παιδείας την οποία διδάσκονταν και στην οποία έδιναν πανελλαδικές εξετάσεις όλοι οι μαθητές και την ύλη της κατεύθυνσης την οποία διδάσκονταν και στην οποία εξετάζονταν οι μαθητές που επέλεξαν μία από τις τέσσερις κατευθύνσεις του συστήματος. Το 2002 διακόπηκε η πανελλαδική εξέταση των μαθημάτων στη Β' λυκείου. Το 2005 το νούμερο των εξεταζόμενων μαθημάτων κάθε κατεύθυνσης μειώθηκε σε έξι.

Όπως παρουσιάζεται από αυτή τη σύντομη ιστορική αναδρομή, η πολιτεία έχει αξιοποιήσει σχεδόν όλα τα είδη εξετάσεων δίχως να έχει καταφέρει να λύσει τα προβλήματα των φροντιστηρίων και της φοιτητικής μετανάστευσης. Το περιστατικό δείχνει ότι για αυτές τις δυο αυτές κοινωνικές πληγές της ελληνικής εκπαίδευσης δεν φταίει η μορφή του συστήματος εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η οποία υφίσταται συχνές αλλαγές, αλλά σε ένα «μέτρο» που συνεχίζει να είναι σταθερό διαχρονικά. Το μέτρο αυτό είναι ο προσδιορισμός του αριθμού των εισακτέων σε κάθε ειδικευση από το Υπουργείο Παιδείας μετά από πρόταση των πανεπιστημίων και ΤΕΙ.

2.3 Τα φροντιστήρια

Είναι παιδαγωγικά φυσιολογικό να υφίσταται κλιμάκωση στη μαθησιακή επίδοση των μαθητών. Όπως είναι φυσιολογικό, οι γονείς των μαθησιακά αδύναμων μαθητών και η πολιτεία να επιχειρούν να τους βοηθήσουν με ιδιαίτερα ή βοηθητικά μαθήματα στο σχολείο ή στο σπίτι. Αφορά ένα καθαρά κοινωνικό πρόβλημα που παρουσιάζεται μόνο στην Ελλάδα (Παπάς, 2004).

Η παραπαιδεία των φροντιστηρίων "προετοιμασίας" για τις εξετάσεις εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση διευρύνθηκε σιγά σιγά και ταυτόχρονα με τη δημιουργία σχολών υψηλής ζήτησης. Ήδη από τη δεκαετία του 1960 ξεκινά να παίρνει διαστάσεις κοινωνικού προβλήματος, αφού όλοι σχεδόν οι υποψήφιοι παρακολουθούν μαθήματα στα φροντιστήρια.

Το 37,4% των δαπανών μιας οικογένειας για εκπαιδευτικές ανάγκες πηγαίνει στα επίσημα φροντιστήρια "προετοιμασίας" για την τριτοβάθμια εκπαίδευση και το 19,2% σε ιδιαίτερα μαθήματα, ένα μεγάλο μέρος των οποίων αφορά την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το κόστος αυτό είναι πολύ μεγάλο και υποσκάπτει το σύστημα δωρεάν παιδείας που έχει επιλέξει η ελληνική πολιτεία..

Στο οικονομικό κόστος θα πρέπει να συνυπολογιστεί και η δαπάνη (καθηγητές, κτήρια κλπ) για τη Γ' τάξη των υπαρχόντων λυκείων, που πληρώνει το κράτος (δηλαδή οι φορολογούμενοι πολίτες) δίχως δυνατότητα απόσβεσης εξαιτίας πλήρους απαξίωσής της. Θα πρέπει ακόμα να συνυπολογιστεί ότι ένα μεγάλο ποσοστό των οικογενειακών εξόδων για την παραπαιδεία διαφεύγει της φορολογίας. Δηλαδή από οικονομικής άποψης τα φροντιστήρια είναι επιζήμια τόσο για τον οικογενειακό όσο και για τον κρατικό προϋπολογισμό, αφού οι καθηγητές των ιδιαίτερων μαθημάτων δεν πληρώνουν φόρο.

Στα εκπαιδευτικά προβλήματα που δημιουργούν τα φροντιστήρια θα πρέπει να σημειωθούν (Παπάς, 2004):

α) Η ολοσχερής περιθωριοποίηση της διδασχής στη Γ΄ τάξη λυκείου, επειδή οι μαθητές δίνουν προτεραιότητα στα φροντιστηριακά τους μαθήματα.

β) Η ανάμιξη μεγάλου μέρους του διδακτικού προσωπικού των σχολείων με ιδιαίτερα μαθήματα και η απροθυμία για την κανονική τους εργασία, αφού αρκετοί δεν μένουν στο χώρο του σχολείου πέραν των 16-18 ωρών την εβδομάδα. Είναι λυπηρή η εξακρίβωση ότι δεν υφίσταται καμία επαφή μεταξύ μαθητών και δασκάλων πλην της επίσημης ώρας του μαθήματος.

γ) Η υποβάθμιση από τους μαθητές του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος και ακολούθως των κοινωνικοπολιτικών θεσμών. Οι νέοι στην εφηβική ηλικία μαθαίνουν τον ανορθολογισμό του συστήματος σε όλο το μεγαλείο του. Το πρωί αναγκάζονται να παρακολουθούν μαθήματα που θεωρούν ότι δεν προσφέρουν σχεδόν τίποτε στον κύριο σκοπό τους να ασκήσουν στη ζωή τους το επάγγελμα που θέλουν. Το απόγευμα πηγαίνουν σε μαθήματα του φροντιστηρίου. Η παράλληλη παρακολούθηση δυο σχολείων τους υποχρεώνει να αναχαιτίσουν τον χρόνο προσωπικής μελέτης και ξεκούρασης. Εν τέλει, και μετά από τόσο κόπο, αρκετοί νέοι υποχρεούνται να σπουδάσουν ένα αντικείμενο που δεν τους ενδιαφέρει ή/και να ζήσουν για 4-5 χρόνια σε τόπο που δε θέλουν. Αυτό προφανώς αυξάνει την πιθανότητα κλονισμού της εμπιστοσύνης πολλών εφήβων στους τρέχοντες κοινωνικούς θεσμούς με όλα τα επακόλουθα που αυτό μπορεί να έχει στους δημοκρατικούς θεσμούς της χώρας μας.

Λαμβάνοντας υπόψη την ανάλυση του ΚΑΝΕΠ, το 25,8% των εξόδων μιας οικογένειας για την εκπαίδευση πηγαίνει στα φροντιστήρια ξένων γλωσσών. Είναι εμφανές ότι το σχολείο δε μπορεί να ανταποκριθεί στη ζήτηση για εκμάθηση ξένων γλωσσών. Και άπαξ και δεν πρόκειται για απουσία διδασκαλίας ξένων γλωσσών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αφού διδάσκονται υποχρεωτικά τα αγγλικά και μία ακόμη γλώσσα επιλογής του μαθητή, θα πρέπει να εικάσει κανείς ότι υφίσταται κάποιο ζήτημα ποιότητας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

2.4 Φοιτητική μετανάστευση

Ταυτόχρονα με τα φροντιστήρια προετοιμασίας για την τριτοβάθμια εκπαίδευση ξεκινά να εμφανίζεται το φαινόμενο της φοιτητικής μετανάστευσης. Οι νέοι αρχίζουν να κάνουν εγγραφές σε πανεπιστήμια άλλων ευρωπαϊκών χωρών, όπως Αγγλίας, Ιταλίας, Βουλγαρίας κλπ. Το θέμα της φοιτητικής μετανάστευσης έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις (Παπάς, 2004).

Είναι αξιόλογο να αναφερθεί ότι και «οι οικονομικές μεταβιβάσεις για σπουδές στο εσωτερικό» είναι αρκετά αυξημένες και φθάνουν στο 69,5%. Πλην τη φοιτητική μετανάστευση στο εξωτερικό λαμβάνει χώρα και μια αυξημένη εσωτερική φοιτητική μετανάστευση. Το ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό φροντιστηρίων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση καταρρίπτει το επιχείρημα ότι "η ελληνική οικογένεια είναι επιρρεπής στην παραπαιδεία". Εδώ προφανώς κρίνει ότι δεν τη χρειάζεται και για αυτό δεν την επιχορηγεί. Η ισχύς της πρότασης θα δοκιμαστεί μετά την εκτέλεση της πρόσφατης απόφασης να τεθεί ανώτατο όριο φοίτησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Αλλά και τα στατιστικά στοιχεία της EUROSTAT σχετικά με τα ποσοστά Ελλήνων φοιτητών σε άλλες χώρες της Ευρώπης, παρουσιάζουν καθαρά την υψηλή φοιτητική μετανάστευση της Ελλάδας. Άλλες χώρες με σχετικά υψηλή φοιτητική μετανάστευση είναι η Κύπρος, το Λουξεμβούργο, η Ιρλανδία, η Σλοβακία, η Ισλανδία και η Μάλτα. Μικρές χώρες που δεν έχουν αναπτυγμένο εκπαιδευτικό σύστημα. Στην πλειοψηφία των Ευρωπαϊκών χωρών η εκπαιδευτική ζήτηση εναρμονίζεται «εσωτερικά» και δεν αναγκάζονται οι νέοι να ψάξουν εκπαίδευση σε άλλες χώρες. Για τα έτη 1998-2002 παρουσιάζεται μείωση της φοιτητικής μετανάστευσης από το 14% στο 8% των νέων, ενώ το μέσο ευρωπαϊκό ποσοστό είναι 2%..

Έχει κατ' επανάληψη τονιστεί ότι η όποια επιχείρηση τεχνητής παραβίασης των βασικών κοινωνικών νόμων έχει παρενέργειες. Στην περίπτωση της ανεπιθύμητης μετανάστευσης των Ελλήνων φοιτητών είτε στο εξωτερικό είτε στο

εσωτερικό, η κοινωνική πίεση έχει επιβάλει στην πολιτεία μια διατύπωση μετεγγραφών. Η ίδια δηλαδή πολιτεία που έχει "αποκλείσει" σε έναν νέο να σπουδάσει στον τόπο που θέλει, τον αναγκάζει σε μια διαδικασία μετεγγραφής. Έχουν έρθει στο φως αρκετές περιπτώσεις νέων που επιχειρούν να διαβρώσουν το σύστημα μετεγγραφών με χρηματισμό εξεταστών ή διάφορα προσωπικά ρουσφέτια.

Η πλειοψηφία των Ελλήνων που σπουδάζουν στο εξωτερικό, γυρίζουν μετά την αποφοίτησή τους και ασκούν το επάγγελμά τους στην Ελλάδα. Άρα η άποψη της πολιτείας και των ποικίλων επαγγελματικών οργανώσεων ότι περιορίζοντας σε κάποιες ειδικότητες τον αριθμό των εισακτέων θα περιοριστούν και οι μελλοντικοί επαγγελματίες σε αυτές τις ειδικότητες, είναι απλά ανύπαρκτη (Παπάς, 2004).

2.5 Ανεργία

Ένα άλλο ζήτημα που έχει άμεση σχέση με το εκπαιδευτικό μας σύστημα είναι η αυξημένη ανεργία κάποιων κλάδων πτυχιούχων. Ατυχώς η ανεργία αυτή δεν καταχωρείται ούτε από τα στοιχεία της εθνικής στατιστικής υπηρεσίας (ΕΣΥΕ) ούτε από άλλον οργανισμό. Δεν υφίσταται στην Ελλάδα ένα σύστημα καταγραφής της ανεργίας πτυχιούχων όπως το Βρετανικό "What do graduates/postgraduates/PhDs do?" (www.prospects.ac.uk).

Η αναντιστοιχία μεταξύ εισακτέων και προσλήψεων είναι πολύ μεγάλη. Δηλαδή αν και δεν απορροφώνται πια από το κράτος, η πολιτεία εξακολουθεί να «αναγκάζει» τους μαθητές να σπουδάζουν σε αυτά τα πανεπιστημιακά τμήματα, αναχαιτίζοντας τον αριθμό των εισακτέων σε ειδικότητες που εκείνοι θέλουν να σπουδάσουν, όπως φαίνεται καθαρά από την αναντιστοιχία μεταξύ πρώτης επιλογής σχολής και τελικής εισαγωγής.

Το επιχείρημα ότι αρκετοί από τους αποφοίτους αυτών των σχολών θα μπορούσαν να εργαστούν σε μη εκπαιδευτικές εργασίες δυστυχώς δεν ισχύει στην Ελλάδα. Εξάλλου σε κάθε περίπτωση θα πρέπει αυτό να αφήνεται στην επιλογή του ίδιου του ενδιαφερόμενου και όχι να του επιβάλλεται. Είναι τεχνοκρατικά ασύλληπτο και ηθικά απαράδεκτο το κράτος να ωθεί στην ανεργία τόσες χιλιάδες νέων επιβάλλοντας συγκεκριμένους αριθμούς εισακτέων στις διάφορες ειδικότητες. Το φαινόμενο χαρακτηρίζει μόνο την Ελλάδα, δεν εμφανίζεται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Κατά τα φαινόμενα η αιτία δεν είναι οικονομική, αφού, όπως θα παρουσιαστεί, ο αριθμός των εισακτέων είναι μεγαλύτερος από τον αριθμό των επιτυχόντων με βαθμό μεγαλύτερο του 10. Αν δηλαδή επιτραπεί στους μαθητές να σπουδάσουν στην ειδίκευση και όχι σε συγκεκριμένο τμήμα που επιθυμούν, το κόστος θα είναι το ίδιο, αφού το πλήθος των φοιτητών θα είναι το ίδιο. Η διαφορά στο κόστος σπουδών διαφορετικών ειδικοτήτων είναι ασήμαντη μπροστά στο οικονομικό κόστος που προξενεί η υπάρχουσα ανεργία πτυχιούχων, τις σπουδές των οποίων εξάλλου το κράτος έχει επιχορηγήσει.

Με βάση τα στοιχεία 30-40% αυτών που δηλώνουν συμμετοχή στον διαγωνισμό του ΑΣΕΠ δεν δίνουν τελικά εξετάσεις. Αυτό δείχνει τόσο τη στενοχώρια των υποψηφίων όσο και το ενδεχόμενο οι αδιόριστοι πτυχιούχοι να είναι τελικά πιο πολλοί από τους υποψήφιους. Είναι ευρέως γνωστό ότι οι πτυχιούχοι στην πλειοψηφία τους δεν είναι στα αλήθεια άνεργοι αλλά δουλεύουν στην παραπαιδεία. Εμφανίζεται δε, πολλάκις το παράλογο επιχείρημα υπέρ της διατήρησης της παραπαιδείας για να μη βρεθούν άνεργοι όλοι αυτοί οι αδιόριστοι εκπαιδευτικοί και για να μην κλείσουν άχρηστα πανεπιστημιακά τμήματα. Το οξύμωρο αυτής της κατάστασης υπάρχει στο ότι το ελληνικό σύστημα «κατευθύνει» τους νέους σε ειδικότητες που δε θέλουν να σπουδάσουν, για να βρίσκουν ακροατήριο καθηγητές τμημάτων άσχετων με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, όπως ακόμα και σε φροντιστήρια για να επιχορηγήσουν τους άνεργους διδάσκοντες που το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα έπλασε. Φαίνεται ότι η παραβίαση του βασικού νόμου προσφοράς και ζήτησης εκπαιδευτικών επιλογών δημιουργεί δύσκολες καταστάσεις που παραποιούν τη δομή στην αγορά εργασίας (Παπάς, 2004).

2.6 Διεθνές μπακαλορεά

Το Διεθνές Μπακαλορεά εδραιώθηκε το 1968 και το διευθύνει ένας διεθνής μη κερδοσκοπικός φορέας εγκατεστημένος στη Γενεύη (www.ibo.org). Με βάση αυτό το πρόγραμμα, ένας μαθητής υποχρεώνεται να πάρει 6 μαθήματα, τα τρία από τα οποία πρέπει να είναι σε προχωρημένο επίπεδο, ενώ τα άλλα τρία μπορούν να είναι στο βασικό επίπεδο. Ο μαθητής πρέπει να επιλέξει μαθήματα από τις ακόλουθες κατηγορίες: 1) Γλώσσα σε προχωρημένο ή βασικό επίπεδο εξαρτώμενο από το τμήμα που θέλει να σπουδάσει 2) Μαθηματικά σε προχωρημένο ή βασικό επίπεδο εξαρτώμενο από το τμήμα που θέλει να σπουδάσει 3) Ανθρωπιστικές επιστήμες, ιστορία, κοινωνιολογία κτλ. 4) Πειραματικές επιστήμες, φυσική, χημεία κλπ. Σε αρκετές χώρες ο μαθητής έχει το προνόμιο να πάρει τρία μαθήματα από αυτή την κατηγορία και να μη πάρει μάθημα της κατηγορίας 3 ή αντίστροφα. 5) Επιλεγόμενο μάθημα, που μπορεί να είναι ακόμη και εικαστικό. Είναι αξιόλογο να τονιστεί ότι το σύστημα προβλέπει εξίσωση της εκάστοτε βαθμολογίας, για να μην επηρεάζεται από «εύκολα» ή «δύσκολα» θέματα που τυχαίνει να αναρτούνται. Πλην των μαθημάτων ο μαθητής είναι αναγκασμένος να κάνει μία εργασία σχεδόν 4.000 λέξεων σε θέμα επιλογής του. Είναι υποχρεωμένος ακόμα να γράψει μία εργασία 1200 λέξεων, αφού παρακολουθήσει το μάθημα επιστημολογίας. Τέλος, πρέπει να κάνει μιας μορφής κοινωνική εργασία ή να πάρει μέρος σε αθλητικές δραστηριότητες. Όλα αυτά είναι απαραίτητα για να πάρει ο εξεταζόμενος τον γενικό τίτλο του Διεθνούς Μπακαλορεά. Αλλά το σύστημα του δίνει και τη δυνατότητα να εξεταστεί σε λιγότερα μαθήματα και να πάρει ένα ανάλογο δίπλωμα που μπορεί να αξιοποιήσει για την εισαγωγή του σε τριτοβάθμιο ίδρυμα που το ασπάζεται.

2.7 Αγγλία

Στο Ηνωμένο Βασίλειο μετά τις δυο πρώτες τάξεις λυκείου (key stage 4) οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα, αν το θέλουν, να δώσουν εξετάσεις για το GCSE (General Certificate of Secondary Education). Στην τρίτη λυκείου (αποτελείται από δύο χρόνια) αρχίζει το επίπεδο 5 (key stage 5), οι εξετάσεις του οποίου λέγονται προχωρημένα επίπεδα (Advanced levels, A-levels). Τα πορίσματα αυτών των εξετάσεων διασφαλίζουν πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Τον πρώτο χρόνο αυτού του επιπέδου οι μαθητές διαλέγουν 4 μαθήματα, τα οποία μπορούν να περιορίσουν τον δεύτερο χρόνο σε τρία. Οι εξετάσεις στο πρώτο έτος δίνουν το AS-level (Advanced Subsidiary level), στο δεύτερο έτος το A2-level. Η επιλογή των μαθημάτων έχει άμεση σχέση με τον κλάδο που θέλουν να σπουδάσουν, αφού κάθε κλάδος απαιτεί ελάχιστη βαθμολογία σε τρία ειδικά μαθήματα (OECD, 2007).

Χαρακτηριστικό σημείο του αγγλικού συστήματος είναι η εμβάθυνση σε πολύ περιορισμένο αριθμό μαθημάτων. Ούτως ή άλλως η επιλογή μαθημάτων έχει ξεκινήσει από το επίπεδο του GCSE. Κάθε τμήμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ουσία αξιώνει επιτυχείς εξετάσεις μόνο σε τρία μαθήματα. Πρέπει να επισημανθεί ότι το απολυτήριο λυκείου δεν χρειάζεται περισσότερα μαθήματα, όπως το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, όπου στην τρίτη λυκείου οι μαθητές διδάσκονται περίπου 12 μαθήματα. Στα A-levels όλος ο χρόνος των τελευταίων χρόνων αφοσιώνεται για την προετοιμασία μόνο 4 μαθημάτων.

2.8 Γαλλία

Τα μαθήματα στα οποία εξετάζονται στη Γαλλία είναι αυτά της τρίτης λυκείου και επιπλέον η γλώσσα ή τα μαθηματικά που συχνά δίνουν οι μαθητές ως προαπαιτούμενα στο τέλος της δευτέρας λυκείου. Υπάρχουν τρεις τύποι απολυτηρίων (baccalauréat) και κάθε τύπος περιέχει εξειδικεύσεις. Τα τρία είδη bac

είναι: το επιστημονικό (S), το οικονομικό/κοινωνικό (ES) και το φιλολογικό (L). Τα μαθήματα της τελευταίας τάξης του λυκείου είναι σχεδόν 9, εξαρτώνται από το είδος του μπακαλορεά και περικλείουν πάντα μία ξένη γλώσσα, φιλοσοφία και γυμναστική. Σε όλες τις κατευθύνσεις διδάσκονται μαθήματα κορμού που αποσκοπούν στη γενική παιδεία του μαθητή. Η εκτίμηση του βαθμού του Μπακαλορεά γίνεται με διαφορετικά βάρη σε κάθε εξεταζόμενο μάθημα, ενώ λαμβάνονται αυστηρά μέτρα για την τήρηση του απορρήτου τόσο των θεμάτων όσο και της αξιολόγησης των γραπτών. Για την είσοδο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση δε συνυπολογίζεται η ενδοσχολική επίδοση (Barbieri & Scherer, 2004).

2.9 Λοιπή ΕΕ

Γενικά το πλήθος και το είδος των μαθημάτων που εξετάζονται είναι διαφορετικά σε κάθε ευρωπαϊκή χώρα και εξαρτώνται ιδίως από τον σκοπό που κάθε χώρα θέτει. Αν σκοπός είναι να αποκτήσει ο μαθητής γενική παιδεία μαζί με την απαιτούμενη εξειδίκευση στην ειδικότητα που θέλει να σπουδάσει, τότε, εκτός των μαθημάτων ειδίκευσης που υπάρχουν σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, ζητείται από τον μαθητή να συμμετέχει σε μαθήματα γενικής παιδείας. Στη Γερμανία ο μαθητής στο γενικό λύκειο επιλέγει 7-8 μαθήματα γενικής παιδείας και δύο μαθήματα ειδικού βάρους, που είναι σταθερά και για τις δυο τάξεις του λυκείου. Υφίστανται κεντρικές εξετάσεις σε επίπεδο κρατιδίου σε 4-5 μαθήματα επιλογής του μαθητή αλλά και από τις τρεις γενικές κατηγορίες μαθημάτων. Στη Δανία και την Ολλανδία υπάρχουν ακόμα γενικές εξετάσεις σε εθνικό επίπεδο σε πολλά μαθήματα. Σε όλες σχεδόν τις χώρες της ΕΕ, πλην Ισπανίας και Φιλανδίας, λαμβάνεται υπόψη στον βαθμό του απολυτηρίου λυκείου η επίδοση των μαθητών στις γενικές εξετάσεις. Εκτενή αναφορά όλων των ευρωπαϊκών συστημάτων μπορεί να βρει κανείς στον κόμβο της ΕΥΡΥΔΙΚΗΣ (www.eurydice.org), καθώς και στο Ενημερωτικό Δελτίο 3 του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Λυκειακή Εκπαίδευση και

Πρόσβαση σε Τριτοβάθμια Εκπαίδευση: Συγκριτική Επισκόπηση για τις Τάξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Smyth et al, 2001).

2.10 Μετάβαση στη τριτοβάθμια εκπαίδευση

Σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης το απολυτήριο λυκείου είναι το λιγότερο προαπαιτούμενο για την είσοδο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Επιπροσθέτως σε όλες σχεδόν τις χώρες υφίστανται εθνικές γενικές εξετάσεις είτε σε όλα τα μαθήματα του απολυτηρίου είτε σε κάποια από αυτά. Σε κάποιες χώρες ζητούνται από τα ίδια τα πανεπιστήμια κι άλλες πληροφορίες, όπως εισαγωγικές εξετάσεις, βιογραφικό σημείωμα ή συνέντευξη. Υπάρχουν δύο τύποι πρόσθετων αξιώσεων. Αυτές που επιβάλλονται από κάθε πανεπιστήμιο χωριστά και αυτές που επιβάλλονται σε εθνικό επίπεδο για όλους τους υποψήφιους. Οι πρόσθετες απαιτήσεις σε τοπικό επίπεδο αποσκοπούν απλά στον καταμερισμό των υποψηφίων στα πανεπιστήμια ανάλογα με την αξιολόγηση κάθε πανεπιστημίου και όχι στον αποκλεισμό των υποψηφίων από την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Δηλαδή ένας πτυχιούχος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που θέλει να σπουδάσει μια συγκεκριμένη ειδικότητα, πρακτικά πάντοτε βρίσκει ένα πανεπιστήμιο να τον δεχθεί, αν και το σύστημα επιλογής τον αναγκάζει να υποβάλει αίτηση σε πολλά πανεπιστήμια. Πιο κάτω θα φανεί ότι αυτή είναι πιθανόν η βασική διαφορά μεταξύ Ελλάδας και άλλων ευρωπαϊκών χωρών και ίσως μία από τις κύριες αιτίες για την ύπαρξη φροντιστηρίων και φοιτητικής μετανάστευσης. Οι πρόσθετες απαιτήσεις σε εθνικό επίπεδο αποσκοπούν στη μείωση του αριθμού των φοιτητών για τους εξής δύο λόγους: α) Φραγμό των κρατικών δαπανών για τριτοβάθμια εκπαίδευση, γι' αυτό σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες υφίσταται περιορισμός του αριθμού των φοιτητών σε σχετικά ακριβές σχολές όπως π.χ. Ιατρική, και β) Διαβεβαίωση συγκεκριμένου επιπέδου δεξιοτήτων για μερικές ειδικές καλλιτεχνικές σχολές. Ιδιαίτερα στην Ελλάδα και στην Πορτογαλία επιτάσσεται συγκεκριμένος αριθμός

εισακτέων σε όλα τα πανεπιστημιακά τμήματα (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2002).

Εκθέτονται οι τρεις γενικές μέθοδοι εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση που υπάρχουν στην Ευρώπη (Barbieri & Scherer, 2004):

1) Εισαγωγικές εξετάσεις (Numerus Clausus system) σε εθνικό επίπεδο για όλα τα πανεπιστημιακά τμήματα. Εδώ δείχνει η μοναδικότητα της Ελλάδας ως προς τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Είναι η μόνη χώρα με παρωχημένο εθνικό σύστημα επιλογής φοιτητών. Και η Πορτογαλία έχει ένα περιοριστικό σύστημα μετάβασης στη δημόσια τριτοβάθμια εκπαίδευση, αλλά η υπόσταση ιδιωτικών πανεπιστημίων μετριάζει την κατάσταση, εφόσον επιτρέπει την εξισορρόπηση προσφοράς και ζήτησης ως είναι και με κάποιο οικονομικό τίμημα για τους φοιτητές.

2) Τα ιδρύματα καλούν τους φοιτητές σύμφωνα με γενικά ή ειδικά κριτήρια. Σε αυτή την περίπτωση η κρατική χρηματοδότηση δίνεται ονομαστικά σε κάθε φοιτητή. Ο αριθμός επομένως των φοιτητών που δέχεται ένα τμήμα έχει άμεση σχέση με την κρατική χρηματοδότηση στο συγκεκριμένο τμήμα. Εάν ως πούμε, σε ακραία περίπτωση, κανένας απόφοιτος δεν καταθέσει αίτηση ή πολύ μικρός αριθμός αποφοίτων λυκείου καταθέσει αίτηση εγγραφής σε ένα ειδικό τμήμα, τότε το τμήμα πρέπει να κλείσει, αφού δεν θα τύχει κρατικής χρηματοδότησης. Αυτή η άμεση δυναμική συσχέτιση κρατικής χρηματοδότησης και αριθμού φοιτητών κάθε τμήματος τροποποιεί το σύστημα "επιλογής των φοιτητών από τα πανεπιστήμια" σε σύστημα "επιλογής των πανεπιστημιακών τμημάτων" από αποφοίτους της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του συστήματος είναι το εφαρμοζόμενο στη Μεγάλη Βρετανία, όπου κάθε πανεπιστήμιο αποφασίζει ελεύθερα ποιους φοιτητές θα δεχθεί και με ποιες συνισταμένες. Οι υποψήφιοι υποβάλλουν το πολύ 6 αιτήσεις σε ισάριθμα τμήματα (courses) δια του Universities and Colleges Admission Service (UCAS), το οποίο διευθύνει το σύστημα επιλογής φοιτητών για τα πανεπιστήμια. Οι αιτήσεις στέλνονται το πρώτο εξάμηνο κάθε χρόνου, πριν βγουν τα πορίσματα της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Τα ιδρύματα αποφασίζουν να δώσουν μια θέση σε έναν υποψήφιο στην ουσία σύμφωνα με τη βαθμολογία του τα

προηγούμενα χρόνια και υπό τον όρο ότι θα επιτύχει έναν ελάχιστο βαθμό σε ειδικά μαθήματα στις εξετάσεις Ιουνίου. Όσοι υποψήφιοι δεν επιτύχουν να εξασφαλίσουν θέση μέσα από αυτή την εθνική μέθοδο, έχουν μια δεύτερη ευκαιρία το καλοκαίρι, διαλέγοντας από τις θέσεις που περίσσεψαν, επειδή οι κάτοχοί τους επέλεξαν προσφορές άλλων πανεπιστημίων. Σπουδαίο ρόλο σε αυτή τη μέθοδο παίζει η θέση του πανεπιστημιακού τμήματος στον πίνακα αξιολόγησης των πανεπιστημίων με διάφορους δείκτες.

3) Η είσοδος στην τριτοβάθμια εκπαίδευση των αποφοίτων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι ελεύθερη στην πλειοψηφία των τμημάτων της. Συνήθως ο καταμερισμός των φοιτητών στα πανεπιστήμια πραγματοποιείται σύμφωνα με τη γεωγραφική περιφέρεια. Με άλλα λόγια, σε γενικές γραμμές, ένας φοιτητής που έχει καταφέρει τα κύρια κριτήρια/εξετάσεις εισόδου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, μπορεί να κάνει εγγραφή σε ένα τμήμα της περιφέρειάς του. Ο βαθμός επιτυχίας συνυπολογίζεται μόνο όταν υπάρχουν πιο πολλά πανεπιστημιακά τμήματα με το ίδιο θέμα σπουδών στην ίδια περιφέρεια. Τυχόν περιορισμοί σε κάποια τμήματα (όπως ιατρικής σχολής) οφείλονται στο υπερβολικό κόστος τους. Άρα αυτά τα τμήματα υποβάλουν αξιώσεις, όπως υψηλό βαθμό ή πτυχίο άλλου συγγενούς πανεπιστημιακού τμήματος, για να ευτελίσουν το φιάσκο των φοιτητών τους.

Ο αριθμός εισακτέων σε κάθε τμήμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα προσδιορίζεται από το κράτος έπειτα από τυπική εισήγηση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Είναι άξιο να καταγραφεί ότι οι προτεινόμενοι αριθμοί εισακτέων των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων υστερούν κατά πολύ των αριθμών της τελικής υπουργικής απόφασης.

Ο αριθμός των αποφοίτων ενιαίου λυκείου είναι σχεδόν 75.000, ενώ των αποφοίτων τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης (ΤΕΕ) είναι σχεδόν 40.000-45.000 κάθε χρόνο. Η αναλογία των μαθητών της τεχνικής εκπαίδευσης υπάγεται στον μέσο όρο περίπου της ΕΕ. Η είσοδος των αποφοίτων ΤΕΕ στην τριτοβάθμια εκπαίδευση πραγματοποιείται ύστερα από εξετάσεις για ειδικό αριθμό εισακτέων. Απόρροια όλης αυτής της μεθόδου είναι να παρατείνει σπουδές στην τριτοβάθμια

εκπαίδευση μόνο ένας πολύ μικρός αριθμός αποφοίτων της ΤΕΕ. Η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών προέρχεται από τα ενιαία λύκεια. Εξακριβώνεται ότι μετά το 2000 το πλήθος των εισακτέων ξεπερνάει το πλήθος των αποφοίτων ενιαίου λυκείου. Αξίζει να σημειωθεί ότι την ίδια περίοδο ελαττώνεται σημαντικά η φοιτητική μετανάστευση, κάτι που δηλώνει τη συσχέτιση αυτών των δυο συνισταμένων. Δυστυχώς δε συρρικνώνονται τα φροντιστήρια, ενώ η φοιτητική μετανάστευση εξακολουθεί να είναι πολλαπλάσια της ανάλογης μέσης τιμής της ΕΕ (OECD, 2007).

Έως το έτος 2005 οι επιτυχόντες είναι σχεδόν ίσοι με τους εισακτέους, αφού δεν υφίσταται κατώτερος βαθμός εισόδου. Συγκεκριμένα τη χρονιά αυτή υπάρχουν 76.135 επιτυχόντες. Η μικρή διαφορά οφείλεται σε εκείνους που έχουν επιλέξει περιορισμένο αριθμό τμημάτων, όπου δεν επιτυγχάνουν να μπουν. Εντούτοις αρκετοί από τους επιτυχόντες δεν θα φοιτήσουν στη σχολή που πέρασαν και θα φύγουν στο εξωτερικό για να σπουδάσουν την ειδικότητα που θέλουν. Τα δυο τελευταία χρόνια που εδραιώθηκε ο ελάχιστος βαθμός πρόσβασης, το πλήθος των επιτυχόντων έπεσε το 2006 σε 60.204 και το 2007 σε 65.941 μαθητές. Σημειώθηκε επομένως απότομη πτώση των επιτυχόντων κατά 21% το 2006 έναντι του 2005. Η αύξηση κατά 9,5% την επόμενη χρονιά (2007) οφείλεται στην ευκολία των θεμάτων που τέθηκαν (ως άνω).

Σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες υπάρχει ένα κάποιο "παραθυράκι" για την είσοδο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Είναι αυταπόδεικτο ότι η θέσπιση κατώτατου βαθμού επιτυχίας είναι απαιτούμενη για τη στήριξη οποιουδήποτε συστήματος «ελεύθερης» πρόσβασης. Αλλά συνιστά επιστημονικό λάθος η μη στάθμιση αυτού του βαθμού. Η Παιδαγωγική αναγνωρίζει ότι υπερβολικά μεγάλα ποσοστά αποτυχίας στις εξετάσεις οφείλονται στην αναντιστοιχία της εξεταζόμενης με τη διδαχθείσα ύλη ή στην ανεπάρκεια του καθηγητή και όχι στον ίδιο τον μαθητή. Το 2000 π.χ. που τα θέματα ήταν εύκολα υπήρχαν σχεδόν 3.000 μαθητές με βαθμό κάτω από τη βάση (10), ενώ το 2001 με δύσκολα θέματα υπήρχαν σχεδόν 31.500 με βαθμό κάτω από τη βάση. Πάραυτα αυτή η αποτυχία δεν προξένησε πρόβλημα εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, διότι το σύστημα αυτοσταθμιζόταν, αφού ο μαθητής εγγραφόταν σε μια σχολή με σειρά προτεραιότητας και όχι με το

κριτήριο του ελάχιστου βαθμού. Αργά ή γρήγορα η Πολιτεία θα πρέπει να αναθεωρήσει το σύστημα και να διατηρήσει μεν το 10 ως βάση εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, υπολογίζοντας όμως τις βαθμολογίες σε κάθε μάθημα, για να μην εμφανίζονται «έξυπνες» και «μη έξυπνες» ετήσιες σειρές μαθητών, κάτι που παραποιεί την ορθότητα του συστήματος. Η σημερινή τεχνολογία επιτρέπει την εύκολη στάθμιση λαμβάνοντας υπόψη τη διδακτική αρχή "αν σε ένα μάθημα το ποσοστό αποτυχίας είναι μεγαλύτερο κάποιου ορίου (π.χ. 25%), τότε ο βαθμός κάθε υποψηφίου κανονικοποιείται, ώστε η αποτυχία να φτάνει μέχρι το συγκεκριμένο όριο". Υπενθυμίζεται ότι και το Διεθνές Μπακαλορεά έχει σύστημα στάθμισης ετήσιας ευκολίας ή δυσκολίας των εξετάσεων. Μια τέτοια διευθέτηση θα εξάλειφε τις αυξομειώσεις των επιτυχόντων κάθε χρονιάς και τις αιτιολογημένες, επιστημονικά, κριτικές (OECD, 2000).

Εξαιτίας των διαφορετικών κριτηρίων εισόδου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, για να συγκριθεί ο ολικός αριθμός εισακτέων στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, θα πρέπει να αναχθεί ως προς τον ανάλογο πληθυσμό. Στην ηλικία 18-19 ετών το 46,2% των νέων σπουδάζουν, ενώ στην ηλικία των 20-21 ετών οι μισοί Έλληνες είναι φοιτητές. Σε καμία άλλη ευρωπαϊκή χώρα δεν εμφανίζονται παρόμοια ποσοστά. Αυτό είναι φυσικά αναμενόμενο, άπαξ και ο αριθμός των εισακτέων είναι μεγαλύτερος από τον αριθμό των αποφοίτων του ενιαίου λυκείου, απ' όπου προέρχεται η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών. Άρα η παραπαιδεία και η φοιτητική μετανάστευση δεν μπορεί να οφείλονται στην απουσία προσφοράς τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ως άνω).

Όπως έχει ήδη τονιστεί, ένας από τους κύριους λόγους περιορισμού του αριθμού των φοιτητών στις χώρες της ΕΕ είναι το κόστος. Σε πρώτη φάση αυτό το κόστος είναι εμφανώς αντίστοιχο του πλήθους των φοιτητών. Το θέμα λοιπόν της εξίσωσης αριθμού αποφοίτων λυκείου και εισακτέων αποκαλύπτει ότι στην Ελλάδα η εισαγωγή μιας οποιασδήποτε τεχνικής εξισορρόπησης προσφοράς και ζήτησης εκπαιδευτικών επιλογών δεν θα αυξήσει την εθνική δαπάνη για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, εφόσον δεν πρόκειται να αυξήσει τον αριθμό των φοιτητών. Θα πρέπει να τονιστεί ότι η σημερινή, μετά την εδραίωση της βάσης του 10, διαφοροποίηση

μεταξύ "εισακτέων" και "επιτυχόντων" δεν έχει επιρροή στον προϋπολογισμό, ο προσδιορισμός του οποίου υπολογίζει τον αριθμό των εισακτέων (Κάρμας, 2001).

Στο «ελεύθερο» σύστημα μετάβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, στο οποίο οι μαθητές μιας περιφέρειας, που έχουν καταφέρει τα κύρια κριτήρια εισαγωγής, γράφονται στην επιθυμητή ειδικότητα στα πανεπιστήμια της περιφέρειάς τους, το πλήθος των φοιτητών ανά τμήμα προσδιορίζεται δυναμικά από τα θέλω των φοιτητών και την αξιολύση τους να επιτύχουν στις εξετάσεις της ειδίκευσης που επέλεξαν. Οι συνισταμένες που μπορούν να διαμορφώσουν την επιθυμία ενός μαθητή να ασπαστεί μια συγκεκριμένη εκπαιδευτική διαδρομή είναι πολλές, άπτονται ψυχολογικών και κοινωνικο-οικονομικών παραμέτρων, και δεν είναι στόχος αυτής της έρευνας να τους σημειώσει. Σημασία έχει ότι το κοινωνικό-οικονομικό σύστημα ισορροπεί δυναμικά (διαλεκτικά), ώστε να σπουδάζουν τόσο φοιτητές ανά ειδικότητα όσους έχει ανάγκη η αγορά εργασίας. Το ίδιο γίνεται και στο αγγλικό σύστημα επιλογής πανεπιστημίου από τους μαθητές. Οι ανοικτές κοινωνίες εμπιστεύονται τις επιλογές των νέων και αφήνουν την προσφορά και ζήτηση να προσδιορίσουν τον αριθμό των φοιτητών κάθε πανεπιστημιακής ειδικότητας (ως άνω, 57).

Σε εκπαιδευτικά συστήματα με κλειστό αριθμό εισακτέων ανά ειδικότητα, όπως είναι το Ελληνικό και το Πορτογαλικό, σημειώνεται υπερβολικά αυξημένη έλλειψη σχολών όπου επιθυμούν να σπουδάσουν οι υποψήφιοι. Το πλήθος επομένως των εισακτέων κάθε ειδικότητας, που συστήνουν τα πανεπιστήμια και αποφασίζει τελικά το υπουργείο, δεν έχει ανταπόκριση στην υπάρχουσα ζήτηση.

Ακούγεται πολύ συχνά το επιχείρημα ότι «δεν μπορούν όλοι να σπουδάσουν πληροφορική ή οικονομικά». Η απάντηση που δίνουν οι θιασώτες της ελεύθερης επιλογής είναι ότι «δεν έχει αποδειχθεί ότι δεν μπορούν να σπουδάσουν, αφού δεν τους δίνεται η δυνατότητα να προσπαθήσουν στην ειδικότητα που επιθυμούν». Πολλοί προχωρούν ένα βήμα πιο πέρα και αμφισβητούν τα κριτήρια και το δικαίωμα, σε τελευταία ανάλυση, των πανεπιστημίων και του υπουργείου να καθορίζουν τον αριθμό εκείνων που θα σπουδάζουν σε κάθε ειδικότητα. Για να γίνει κατανοητή η έκταση της αναντιστοιχίας μεταξύ επιθυμίας και τελικής

επιτυχίας, αξίζει να αναφερθούν τα αντίστοιχα στατιστικά στοιχεία στη Βρετανία, όπου, όπως έχει ήδη αναφερθεί, επίσης υπάρχει ένα σύστημα εκδήλωσης επιθυμίας σε τμήμα και τελικής επιλογής (ΕΠΕΑΕΚ, 2000).

Στην ελεύθερη πρόσβαση ανά γεωγραφική περιφέρεια επιτυγχάνεται με απλό τρόπο η γεωγραφική κατανομή των εισακτέων. Το εντυπωσιακό είναι ότι και το βρετανικό σύστημα, που δεν έχει «περιφερειακή» βάση, επιτυγχάνει δυναμικά μια ομαλή γεωγραφική κατανομή φοιτητών. Μάλιστα τα μεγάλα πανεπιστήμια Οξφόρδης και Κέιμπριτζ δεν βρίσκονται σε μεγάλες πόλεις. Στη δική μας περίπτωση, του κλειστού αριθμού εισακτέων ανά τμήμα, η γεωγραφική κατανομή των φοιτητών επιτυγχάνεται μεν στατικά, έχει όμως ως συνέπεια την ανεπιθύμητη εσωτερική φοιτητική μετανάστευση (ως άνω).

2.11 Εξισορρόπηση προσφοράς και ζήτησης

Με την ολοκλήρωση αυτού του κεφαλαίου, καλό θα ήταν να συνοψιστούν οι δύο κύριες τεχνικές που αξιοποιούνται στην Ευρώπη για την εξισορρόπηση προσφοράς και ζήτησης εκπαιδευτικών επιλογών και οι δευτερεύων θεσμοί που έχουν εδραιωθεί για να τις υποστηρίξουν. Εδώ, βέβαια, εμφανίζονται υπό μορφή μοντέλων, τα οποία στην πράξη μπορούν να παρουσιάζονται σε διάφορες παραλλαγές που εξαρτώνται από τα ιδιαίτερα γνωρίσματα κάθε χώρας (Κάρμας, 2001).

Το ελληνικό σύστημα μετάβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση δε συνεπάγεται κανέναν δυναμικό τρόπο εξισορρόπησης προσφοράς και ζήτησης εκπαιδευτικών επιλογών. Προσομοιάζει πιθανών στο σύστημα που είχαν οι κεντρικά σχεδιαζόμενες οικονομίες των πρώην σοσιαλιστικών χωρών. Σε αυτές τις οικονομίες ο αριθμός των φοιτητών μιας ειδικότητας προσδιορίζονταν πλήρως από το κράτος σύμφωνα με τον αριθμό των εργαζομένων που προέβλεπε το κεντρικό

αναπτυξιακό σχέδιο. Εκεί, βέβαια, το όλο κοινωνικο-οικονομικό σύστημα ήταν αυτοσυνεπές (τουλάχιστον ως προς αυτό το σημείο), αφού όλοι οι απόφοιτοι «προσλαμβάνονταν» στις κρατικοποιημένες εταιρείες. Η εφαρμογή όμως ενός συστήματος με κλειστό αριθμό εισακτέων ανά ειδικευση σε μια ανοικτή αγορά, όπως η ελληνική, προξενεί κοινωνικές στρεβλώσεις, επειδή τα κριτήρια των πανεπιστημίων και του υπουργείου για τον καθορισμό εισακτέων ανά ειδικευση, δε συμπίπτουν με τις ανάγκες της ελεύθερης αγοράς εργασίας (ως άνω, 89).

Σε αυτό το σύστημα μετάβασης όλοι οι μαθητές που έχουν επιτύχει στις γενικές εξετάσεις ή καλύπτουν τα ελάχιστα κριτήρια που βάζει κάθε περιφέρεια, έχουν δικαίωμα εγγραφής σε όποια ειδικότητα των ΑΕΙ της περιφέρειάς τους θέλουν. Στις περιφέρειες με μεγάλο αριθμό μαθητών και περισσότερα του ενός πανεπιστήμια, ο καταμερισμός των φοιτητών σε τμήμα της ειδικότητας που επέλεξαν, γίνεται σε περιφερειακό επίπεδο. Ο μικρός περιορισμός που είναι απαραίτητος στις ιατρικές σχολές σχετίζεται με το υψηλό κόστος φοίτησης (Καραγιαννόπουλος, 1997).

Αυτό το ελεύθερο σύστημα συνενώνεται με ταυτόχρονη, ανοικτή επίσης, τεχνική εκπαίδευση. Μετά την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, οι μαθητές παροτρύνονται να ακολουθήσουν τεχνικά επαγγέλματα, τα οποία συνήθως μπορούν να κατευθύνουν σε αντίστοιχες ειδικότητες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, σε μεγαλύτερο όμως χρονικό διάστημα. Δεν υπάρχουν εξοστρακισμοί σε αυτό το επίπεδο. Η χρονικά μακρύτερη εκπαιδευτική διαδρομή της τεχνικής εκπαίδευσης, αλλά ευκολότερη από αυτήν της γενικής, προσφέρει το πλεονέκτημα της μη συσσώρευσης πολλών υποψηφίων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην κρίσιμη ηλικία των 18 ετών, ταυτόχρονα βέβαια και με τη δομή της αγοράς εργασίας. Είναι προφανές ότι το σύστημα λειτουργεί, αφού τα ποσοστά των μαθητών της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης είναι αρκετά υψηλά. Στη Δανία είναι 70%, στη Γαλλία 60%, στη Γερμανία 78%, στην Ολλανδία 60% και στην Ιταλία 67%. Βέβαια η συλλογή μεγάλου αριθμού μαθητών στην τεχνική εκπαίδευση έχει να κάνει και με την παραγωγική δομή των κρατών αυτών (Smyth et al, 2001).

Σύμφωνα με αυτό το σύστημα μετάβασης, η πολιτεία εκχωρεί ένα «ποσό φοίτησης» σε κάθε φοιτητή που έχει επιτύχει στις γενικές εξετάσεις. Το ποσό αυτό δίνεται στο ίδρυμα στο οποίο θα επιλέξει να φοιτήσει ο μαθητής. Τα πανεπιστημιακά τμήματα εκθέτουν τις επιδόσεις τους με συγκεκριμένους δείκτες τόσο στο σύστημα αξιολόγησης πανεπιστημίων όσο και στην αγορά εργασίας, και επιχειρούν να τραβήξουν τους καλύτερους μαθητές. Οι μαθητές, ξέροντας ήδη την επίδοσή τους στις γενικές εξετάσεις, ή όντας ακόμη σε αναμονή, υποβάλλουν αίτηση σε περιορισμένο αριθμό πανεπιστημίων που πιστεύουν ότι ανταποκρίνονται στις δυνατότητές τους. Στην πράξη έτσι ένας μαθητής αποφασίζει να φοιτήσει στο επιστημονικό αντικείμενο που επιθυμεί, όχι σίγουρα στο καλύτερο πανεπιστήμιο αλλά σε αυτό στο οποίο αναλογεί η επίδοσή του στις γενικές εξετάσεις. Τα πανεπιστήμια, από την άλλη πλευρά, έχουν την υποχρέωση να ανοίξουν τμήματα υψηλής ζήτησης και να κλείσουν τμήματα τα οποία δεν επιλέγουν οι μαθητές, για να διασφαλίσουν την κρατική χρηματοδότηση (UCAS).

Αδυναμία και των δυο αυτών συστημάτων «ελεύθερης» μετάβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι η φοιτητική αποτυχία και διαρροή. Το κράτος, πληρώνει τελικά και για σπουδές φοιτητών οι οποίοι δεν τα καταφέρνουν στις προαγωγικές εξετάσεις κάθε χρονιάς. Για αυτό από τις κύριες πληροφορίες που δίνονται στους υποψήφιους φοιτητές είναι τα ποσοστά αποτυχίας. Τα δύο συστήματα εισάγουν ακόμα μια μορφή επιλογής στις ακριβές ιατρικές σχολές ή υποχρεώνουν αυστηρό περιορισμό στα μεταφερόμενα μαθήματα από έτος σε έτος. Το Αγγλικό σύστημα υποχρεώνει βέβαια βαθμολογική και χρηματική ποινή για εκείνα τα μαθήματα στις εξετάσεις των οποίων ο φοιτητής αποτυγχάνει τον Ιούνιο και υποχρεώνεται να τις επαναλάβει τον Σεπτέμβρη (Ψαχαρόπουλος, 1999).

Για να μπορέσει ένας μαθητής να επιλέξει την ειδίκευση που θα σπουδάσει, είναι απαραίτητα επαρκή στοιχεία τόσο για το τμήμα στο οποίο θα εγγραφεί όσο και για το αντίκρισμα του συγκεκριμένου τμήματος στην αγορά εργασίας. Είναι αναγκαίο ένα αναπτυγμένο σύστημα επαγγελματικού προσανατολισμού, ώστε ο μαθητής να ξέρει πολύ καλά από την αρχή τι θα αντιμετωπίσει, τόσο κατά τη διάρκεια των σπουδών όσο και μετά τη λήψη του πτυχίου. Ένα πάρα πολύ καλό σύστημα πληροφόρησης είναι το Αγγλικό διαδικτυακό σύστημα

“What_do_graduates_do?” (www.prospects.ac.uk), που σημειώνει τι κάνουν οι πτυχιούχοι κάθε ειδικότητας έξι μήνες μετά αφού πάρουν το πτυχίο τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

3.1 Μετάβαση των νέων από την εκπαίδευση/αρχική κατάρτιση στην αγορά εργασίας

Εάν οι τεράστιες κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές των τελευταίων δεκαετιών επηρέασαν τη σταθερότητα εν γένει των εργαζομένων στην απασχόληση, οι συνέπειες τους ήταν πολύ πιο έντονες στην εργασία των νέων, των οποίων η θέση στην αγορά έγινε πολύ ευπαθή, η δε ενσωμάτωσή τους πολύ πιο δύσκολη και δυσεπίλυτη. Η μέθοδος πλήρους ένταξης της νεολαίας στον κόσμο των ενηλίκων δεν γίνεται πια αυτόματα ούτε είναι ευκρινώς οριοθετημένη, όταν στις πιο πολλές περιστάσεις δεν συνιστά το πέρασμα μικρής γέφυρας που συσχετίζει την κατάρτιση με την αγορά εργασίας, αλλά δείχνει να είναι μέρος ενός μακρύ ταξιδιού, που ξεκινάει πολύ πριν φύγουν οι νέοι από το σχολείο και δεν τελειώνει φυσικά με την πρώτη είσοδό τους στην αγορά εργασίας (Andries et al, 1997).

Αναλόγως, η έννοια "Μετάβαση", ενώ προγενέστερα σήμαινε τον παραδοσιακό δρόμο μεταφοράς από το σχολείο προς τον κόσμο της εργασίας, στην εποχή μας έχει επεκταθεί και εκφράζει, εν γένει, τους αμέτρητους δρόμους που ακολουθούν οι νέοι μετακινούμενοι μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα, την εκπαίδευση και την αγορά εργασίας. Ειδικότερα, η έννοια "Μετάβαση από την εκπαίδευση/αρχική κατάρτιση στην εργασία" εισηγείται στην εποχή όπου οι νέοι μετακινούνται από μια κατάσταση όπου βασική δραστηριότητα είναι η σχολική φοίτηση (γενική ή επαγγελματική εκπαίδευση) σε μια κατάσταση όπου δεσπάζει η εργασία (OECD 1998). Το διάστημα μετάβασης ξεκινά, με άλλα λόγια, από τα πρώτα χρόνια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και επεκτείνεται έως δύο-τρία χρόνια πριν

από την ηλικία των 30. Σύμφωνα με μία άλλη έννοια, το διάστημα μετάβασης ξεκινά το πρώτο ηλικιακό έτος που ποσοστό πιο μικρό του 75% του πληθυσμού είναι στην εκπαίδευση και τελειώνει με το πρώτο ηλικιακό έτος που το 50% του πληθυσμού είναι στη δουλειά και όχι στην εκπαίδευση (OECD 1998).

Φυσικά ο τρόπος μετακίνησης από την πρώτη κατάρτιση στην εργασία, άρα η αρχική μετάβαση, είναι μονάχα μία από τις πολλές που πιθανών χρειαστεί να κάνουν οι νέοι στην ενεργό ζωής τους. Είναι όμως αρκετά σπουδαία, διότι μπορεί να επιδράσει με καταλυτικό τρόπο το φάσμα των ευκαιριών των νέων για δουλειά, εκπαίδευση και κατάρτιση για το υπόλοιπο της ζωή τους (OECD, 2000).

Ο διάλογος για τη μεταστροφή των νέων από το σχολείο στη δουλειά ξεκινά τη δεκαετία του 1970. Ο οικονομικός παροξυσμός που άρχισε αυτό το διάστημα είχε ως απόρροια τη μείωση του ρυθμού αύξησης της εργασίας και συνακόλουθα αύξηση της ανεργίας, η οποία από τότε βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα. Η κατάσταση αυτή χτύπησε και χτυπά σε μεγαλύτερο βαθμό συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού, όπως τις γυναίκες αλλά ιδίως εκείνους που μπαίνουν πρώτη φορά στην αγορά εργασίας (Καραμεσίνη, 2008).

Πάραυτα, οι δυσχέρειες στην επαγγελματική ενσωμάτωση των νέων δεν υπάρχουν μόνο στην εύρεση εργασίας. Πλην την ανεργία οι νέοι άνθρωποι αντιμετωπίζουν και δομικές αλλαγές που έγιναν στο σύστημα εργασίας, όπως η επέκταση των μορφών “προσωρινής εργασίας” και η “μερική απασχόληση”, μετατροπές όπου δεν εγγυώνται “ποιότητα” στην επαγγελματική τους ενσωμάτωση (Δημητρόπουλος, 1991).

Ο στοχασμός για τη μεταστροφή της νεολαίας από το σχολείο στην εργασία γρήγορα βρέθηκε στο κέντρο του ενδιαφέροντος ποικίλων εκπαιδευτικών οργανισμών αλλά και διεθνών φορέων που έχουν σχέση με ζητήματα εκπαιδευτικής πολιτικής. Ο στοχασμός στράφηκε πρωτίστως στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι νέοι οι οποίοι αφήνουν πρόωρα το σχολείο, και στη δραστικότητα της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Αλλά στις μέρες μας εκτιμάται ότι η μετάβαση ενέχει εμπόδια και πιθανών να εγκυμονεί κινδύνους για τη νεολαία, τόσο για εκείνους οι οποίοι ψάχνουν εργασία πριν ακόμη ή αμέσως μετά την αποπεράτωση της

δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης όσο και για εκείνους όπου πριν από την αναζήτηση εργασίας ακολουθούν τριτοβάθμιες σπουδές (ως άνω, 134).

Όλοι οι νέοι πρέπει να αποκτήσουν τα σωστά εφόδια που θα τους διασφαλίσουν εργασία όσο το δυνατόν πιο γρήγορα αφού αποφοιτήσουν, αλλά και θα τους βοηθήσουν, με την πάροδο του χρόνου, να αποτρέψουν την εξαίρεσή τους για μεγάλη περίοδο από την αγορά εργασίας, να χειριστούν τις απρόσμενες μεταβολές της, και να γίνουν παραγωγικοί "μαθητές" σε όλη την παραγωγική ζωή τους. Αυτοί εκτιμώνται και οι σκοποί της σχετικής με τη "μετάβαση" εκπαιδευτικής πολιτικής.

Ζητήματα που σχετίζονται είτε άμεσα είτε έμμεσα με την μετάβαση και αποτελούν τους πυρήνες των αναμορφώσεων στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι (Καραμεσίνη, 2008):

- Το χρονικό διάστημα της υποχρεωτικής εκπαίδευσης
- η άρση των οποιονδήποτε φραγμών αναφορικά με την ένταξη των νέων στη τριτοβάθμια εκπαίδευση
- η διάρθρωση και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης και η αναβάθμιση όλων των αναλυτικών προγραμμάτων
- το επίπεδο εργασιακών προσόντων στο χρονικό διάστημα τόσο της εκπαίδευσης όσο και της αρχικής κατάρτισης
- η συμμόρφωση των προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με το τι χρειάζεται η αγορά εργασίας
- η διαφοροποίηση μεταξύ των προγραμμάτων γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης
- το χρονικό σημείο έναρξης της εν λόγω διαφοράς.

Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην πλειοψηφία τους στοχεύουν και στην ελαχιστοποίηση της "διαρθρωτικής ανεργίας". Οι οικονομολόγοι εκτιμούν ότι η διαρθρωτική ανεργία οφείλεται είτε στις ατέλειες της λειτουργίας της αγοράς είτε στη μη αντιστοιχία των γνώσεων, ειδικεύσεων και δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού με τις ανάγκες της παραγωγής και τις αξιώσεις των θέσεων εργασίας. Η δεύτερη αυτή σκοπιά της διαρθρωτικής ανεργίας συνιστά στις μέρες μας στους

διεθνείς φορείς την επικρατέστερη αντίληψη σχετικά με τις δυσκολίες ένταξης των νέων στην αγορά εργασίας. Με βάση αυτή την αντίληψη, για το χειρισμό της ανεργίας των νέων, εισηγείται ως λύση η προσαρμογή του περιεχομένου σπουδών στις αξιώσεις της οικονομίας και της αγοράς εργασίας (Πάπας, 2004).

Φυσικά, είναι απαραίτητο να τονισθεί ότι σε αυτή την αντίληψη αποδίδονται και μειονεκτήματα. Όπως ότι «παραβλέπει τον ρόλο της μακροοικονομικής συγκυρίας και του ρυθμού μεγέθυνσης στην ικανότητα της οικονομίας να απορροφά το νεοεισερχόμενο στην αγορά εργασίας εργατικό δυναμικό αλλά και ότι δεν αναγνωρίζει την κοινωνικά αναγκαία αυτονομία του εκπαιδευτικού σε σχέση με το παραγωγικό σύστημα λόγω του ευρύτερου κοινωνικού ρόλου της εκπαίδευσης» (Καραμεσίνη 2008). Πάραυτα, η "μετάβαση", πλην των εκπαιδευτικών οργανισμών, συνιστά αντικείμενο ενδιαφέροντος και άλλων οργανισμών, οι οποίοι άμεσα ή έμμεσα εντυπώνουν και ασκούν εκπαιδευτική ή/και εργασιακή πολιτική: Τοπική Αυτοδιοίκηση, διάφοροι Φορείς Ινστιτούτα, Ενώσεις Εργοδοτών και Εργαζομένων, Υπουργείο Εργασίας κτλ. Όλοι αυτοί οι οργανισμοί, οι οποίοι συνιστούν παράμετροι του "συστήματος μετάβασης" (Smyth et al, 2001) μιας χώρας, χρειάζονται αξιόπιστες και αντικειμενικές πληροφορίες, για να βοηθήσουν ουσιαστικά με την πολιτική τους στην καλύτερευση της μετάβασης. Καθώς, επίσης, στοιχεία για την πρόοδο στην αγορά εργασίας, τις ευκαιρίες εκπαίδευσης και απασχόλησης που δίδονται, τις συνέπειες που συνεπάγονται οι εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές κά χρειάζονται και οι ίδιοι οι μαθητές, για να σχηματίσουν τα κριτήρια εκείνα που θα τους αφήσουν να αποφανθούν συνειδητά, ρεαλιστικά και αυτόνομα για το μέλλον τους, αλλά και οι γονείς και οι καθηγητές τους, για να μπορούν να τους στηρίξουν δραστικά σε αυτά που θα αποφασίσουν. Ο ΟΟΣΑ, βεβαίως, εισηγείται ως κύρια συστατικά στοιχεία ενός αποτελεσματικού "συστήματος μετάβασης" τα ακόλουθα (OECD, 2000):

- την εύρωστη οικονομία
- την διεπαφή της αρχικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με την αγορά εργασίας
- τις διευρυμένες ευκαιρίες των εργαζομένων τόσο για εκπαίδευση όσο και για κατάρτιση

- τα δίκτυα ασφάλειας για τις ομάδες υψηλού κινδύνου
- ένα διευρυμένο δίκτυο υπηρεσιών τόσο επαγγελματικής όσο και συμβουλευτικής ενημέρωσης.

3.2 Μηχανισμοί συγκέντρωσης, επεξεργασίας και διάχυσης σχετικών με τη "μετάβαση" πληροφοριών – Παρατηρητήρια

Στις πιο πολλές χώρες της ΕΕ, οι ανάλογες με την εκπαίδευση κατάρτιση και απασχόληση ενημερώσεις που είναι απαραίτητες για την άσκηση πολιτικής στους συγκεκριμένους κλάδους, συγκεντρώνονται μέσα από "Έρευνες Αποφοίτων". Κάποιες από τις έρευνες αυτές διενεργούνται από τις εθνικές στατιστικές υπηρεσίες, στο πλαίσιο απογραφής του πληθυσμού ως σύνολο, ή από τις στατιστικές υπηρεσίες των Υπουργείων Παιδείας και Εργασίας, στο πλαίσιο απογραφής του μαθητικού και εργατικού δυναμικού και περικλείουν κατά κανόνα γενικού ενδιαφέροντος πληροφορίες για την εγκατάσταση των αποφοίτων του εκπαιδευτικού συστήματος στην αγορά εργασίας. Οι "Έρευνες Αποφοίτων" ως επί το πλείστον γίνονται με μεθοδικό τρόπο και σε συνεχή βάση με τη βοήθεια ενός άρτια οργανωμένου συστήματος. Αφορά δομές που έχουν σκοπό να επιτηρούν την εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία των αποφοίτων των ποικίλων σχολικών τύπων και των ποικίλων επιπέδων κατάρτισης, τις αλλαγές στις αξιώσεις των εργοδοτών, τη σχέση προσφοράς και ζήτησης στα διάφορα επαγγελματικά πεδία και ειδικότητες όπως και στα διάφορα επαγγέλματα, σε κεντρικό περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Επιδίωξή τους είναι ακόμα να μελετούν διεξοδικά τα στατιστικά στοιχεία που μαζεύουν, να τα αντιπαραβάλλουν με αντίστοιχα στοιχεία που συγκεντρώνονται από άλλους φορείς με διαφορετικές διαδικασίες και να βγάζουν αξιόπιστα πορίσματα (OECD, 2000).

Οι διαρθρώσεις αυτές είτε εντάσσονται στα Υπουργεία Παιδείας και Απασχόλησης είτε δομούνται ως αυτόνομα ερευνητικά ινστιτούτα είτε ενσωματώνονται σε πανεπιστήμια ή άλλους οργανισμούς. Σύμφωνα με τις πολιτικές προτεραιότητες, τις αντικειμενικές ευκαιρίες και τους όρους στους πόρους αλλάζουν ως προς τις βλέψεις τα είδη των μελετών που διενεργούν, τη συχνότητα διενέργειάς τους, τις διερευνώμενες συνιστώσες, το σύστημα, το μέγεθος του πληθυσμού/δείγματος, τον τρόπο μετάδοσης των πορισμάτων (Καραμεσίνη, 2008).

Οι "Έρευνες Αποφοίτων", στο φάσμα των διαρθρώσεων αυτών, διενεργούνται συχνά, σε αντιπροσωπευτικά δείγματα αποφοίτων διαφόρων σχολικών τύπων και επιπέδων κατάρτισης, 1-3 χρόνια μετά την αποφοίτηση, συνήθως με ερωτηματολόγιο μέσω ταχυδρομείου ή τηλεφωνικές συνεντεύξεις και περικλείουν πλήθος ποσοτικών αλλά και ποιοτικών συνιστώσεων, όπως: οικονομικό και κοινωνικό υπόβαθρο, επίδοση στο σχολείο, εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία, αναδρομική -μηνιαία ή εξαμηνιαία- καταγραφή της επαγγελματικής κατάστασης κατά την πορεία με υποκειμενική εκτίμησή της, επαγγελματική και γεωγραφική δραστηριότητα, στάση προς την εκπαίδευση και την εργασία, απολαβές, ευχαρίστηση από την εργασία, σταθερότητα εργασίας, συμμετοχή σε συνεχιζόμενη κατάρτιση, τακτικές αναζήτησης και εύρεσης εργασίας, επαγγελματικές βλέψεις, κτλ. Σε πολλές περιπτώσεις τη μελέτη επισκόπησης σε κάποιο χρονικό διάστημα μετά την αποφοίτηση (cross sectional survey) ακολουθεί διαχρονική μελέτη για την αναζήτηση των ιδίων μεταβλητών στο πέρασμα του χρόνου.

Αξίζει να γίνει αναφορά στα παρακάτω κέντρα στον ευρωπαϊκό χώρο τα οποία συντηρούν δομές εντεταλμένες για τη διεξαγωγή ερευνών και μελετών σχετικά με τη μετάβαση των νέων από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας (OECD, 2000):

- Ολλανδία: Research Centre for Education and the Labour Market (ROA), Ηνωμένο Βασίλειο: Prospects, Γαλλία: (CEREQ), Γερμανία: Mannheim Centre for European Social Research, Ιρλανδία: (ESRI), Σκωτία: (CES),

Πλην Ευρώπης ανάλογες δομές λειτουργούν από αρκετά έτη στη Βόρεια Αμερική (ΗΠΑ, Καναδά), στην Ιαπωνία και στην Αυστραλία, στις πιο πολλές περιπτώσεις στο φάσμα μεγάλων στατιστικών φορέων.

Σχετικά με τα συγκριτικά στοιχεία για την εκπαίδευση, την κατάρτιση και την εργασία σε διάφορες χώρες της ΕΕ, μπορεί κανείς να πάρει από τις εκδόσεις του ΟΟΣΑ και της EUROSTAT. Οι πληροφορίες πάραυτα είναι πολύ γενικές και, συνήθως, η σύγκριση είναι δύσκολη εξαιτίας των διαφορετικών εννοιολογικών πλαισίων και της διαφορετικής διαδικασίας που ενστερνίζεται κάθε χώρα. Τα τελευταία έτη, με τη βοήθεια των Ευρωπαϊκών οργανισμών παρατηρήθηκε η διαφάνεια ανάμεσα στα ευρωπαϊκά κράτη και δόθηκε η ευκαιρία στους μελετητές τους για ανταλλαγή βιωμάτων και γνώσης. Πραγματοποιήθηκαν συγκριτικά ερευνητικά προγράμματα όπως το πρόγραμμα CATEWE6 στο οποίο πήραν μέρος 7 χώρες και επιδίωκε με τη βοήθεια εθνικών ερευνών αποφοίτων (διαχρονικών και μη) και τη χρησιμοποίηση στοιχείων ερευνών εργατικού δυναμικού, στη δημιουργία θεωρητικού φάσματος συγκριτικής ανάλυσης και ερμηνείας των σχημάτων μετάβασης και των συντελεστών που την επηρεάζουν, στην αναζήτηση των ομοιοτήτων και διαφορών των εθνικών συστημάτων εκπαίδευσης και των αγαθών τους και στη διατύπωση εισηγήσεων για τον συντονισμό των εθνικών ερευνών αποφοίτων σε αυτές τις χώρες (ως άνω).

Άξιο αναφοράς είναι το δίκτυο “European Research Network on Transitions in Youth”, το οποίο καθιερώθηκε τη χρονιά του 1992 όπου λαμβάνουν μέρος επιστήμονες από διάφορα ευρωπαϊκά κράτη. Θέμα των εργασιών των μελών του είναι ιδίως η έρευνα της μετάβασης σε διάφορα ευρωπαϊκά κράτη, οι συγκρίσεις μεταξύ των συστημάτων μετάβασης των ευρωπαϊκών κρατών όπως και η διεύρυνση κοινά αποδεκτού εννοιολογικού φάσματος. Η βασική δραστηριότητα του δικτύου είναι η διοργάνωση κάθε χρόνο μιας συνάντησης όπου τα μέλη του δικτύου κάνουν παρουσίαση εργασιών σε διαφορετική κάθε φορά θεματική ενότητα (ως άνω).

3.3 Η κατάσταση στην Ελλάδα

Η Ελλάδα, έως πρόσφατα, σχεδόν απείχε από το διάλογο και τον προβληματισμό σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τη μετάβαση των νέων από το σχολείο στην αγορά εργασίας. Δεν είχε τα απαραίτητα έγκυρα ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία τα οποία θα επέτρεπαν μια τέτοια ανάμιξη αλλά τα οποία πρωτίστως θα βοηθούσαν στην ανάλυση της περίπλοκης σχέσης μεταξύ εκπαιδευτικού συστήματος και αγοράς εργασίας και στην απόφαση μέτρων εργασιακής και εκπαιδευτικής εθνικής πολιτικής για τη μετάβαση. Αλλά τελευταία η αύξηση της υποαπασχόλησης, της ετεροαπασχόλησης και της ανεργίας μεταξύ των αποφοίτων όλων των εκπαιδευτικών κλιμακίων, βοήθησε στο να μεγαλώσει ο προβληματισμός και στην Ελλάδα και να συνειδητοποιηθεί η ανάγκη για τη συγκέντρωση και έρευνα τέτοιων δεδομένων. Οι πρώτες απόπειρες περιορίστηκαν στην περιγραφή του προβλήματος και στην επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας και των βιωμάτων άλλων κρατών. Ταυτόχρονα έγιναν μικρής κλίμακας μελέτες αποφοίτων στο φάσμα εκπόνησης διδακτορικών διατριβών (Καραμεσίνη, 2008).

Στη χώρα μας οι προσπάθειες συγκέντρωσης και μελέτης πληροφοριών σχετικά με τη μετάβαση πραγματοποιούνται από (ως άνω, 178):

α. Το Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης (ΕΠΑ). Το ΕΠΑ συνιστά νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου τόσο με διοικητική όσο και με λειτουργική ανεξαρτησία, το οποίο επιβλέπεται από τον ΟΑΕΔ και έχει ως κύριο σκοπό, συν τοις άλλοις, τη καταχώρηση και τη συστηματική ανάλυση βασικών δεικτών της αγοράς εργασίας και της απασχόλησης καθώς και την εξαγωγή πορισμάτων αναφορικά με το τρόπο απασχόλησης αλλά και την κατάρτιση. Έχει δημιουργήσει και υλοποιεί ένα μοντέλο καταγραφής και μεσοπρόθεσμης πρόγνωσης των αναγκών της επαγγελματικής κατάρτισης και του προσδιορισμού ζήτησης δεξιοτήτων και ειδικοτήτων σε όλους τους τομείς. Το ΕΠΑ προσανατολίζεται μόνο στην αγορά εργασίας και δεν περικλείει στο ερευνητικό του πεδίο ζητήματα όπως η μετάβαση

στο χώρο της εργασίας των αποφοίτων της δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και ιδιαίτερα η σύνδεση του περιεχομένου των σπουδών τους με τις αξιώσεις της αγοράς εργασίας, ζητήματα επομένως εκπαιδευτικής πολιτικής.

β. Την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (ΕΣΥΕ). Τα στοιχεία τα οποία συγκεντρώνονται στο φάσμα των Ερευνών Εργατικού Δυναμικού συνιστούν την αρχή για στατιστικές επεξεργασίες που προσφέρουν σημαντικά πορίσματα για τη διαδικασία της μετάβασης. Ταυτόχρονα διεξάγονται και επιτόπιες μελέτες (ΕΣΥΕ, 2000).

γ. Εκπαιδευτικούς οργανισμούς. Στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά στοιχεία συλλέγονται με μελέτες αποφοίτων οι οποίες και διενεργούνται στα πλαίσια των δραστηριοτήτων των Γραφείων Διασύνδεσης τόσο των ΑΕΙ όσο και των ΤΕΙ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

4.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Οικονομική κρίση λέγεται όταν μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια συνεχή και αισθητή μείωση της οικονομικής της κινητικότητας. Η οικονομική δραστηριότητα δηλώνεται σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως το εθνικό προϊόν, οι τιμές, η εργασία, οι επενδύσεις κ.ά. Ο κυριότερος δείκτης οικονομικής κινητικότητας είναι οι επενδύσεις, όπου όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν και όλα τα άλλα οικονομικά μεγέθη (Crotty, 2000).

Η οικονομική κρίση συνιστά τη μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών αυξομειώσεων και ιδίως τη φάση της πτώσης, όταν δηλαδή η οικονομική δράση είναι σε μια διαρκή συρρίκνωση (Darvas et al, 2011b).

Οι οικονομικές αυξομειώσεις ορίζονται ως οι διαδοχικές διακυμάνσεις της οικονομικής κινητικότητας σε μια οικονομία. Ονομάζονται αλλιώς και κυκλικές αυξομειώσεις ή οικονομικοί κύκλοι. Οι Άγγλοι αποδίδουν το φαινόμενο με τον όρο «business cycles», για να επισημάνουν την ιδιαίτερη σπουδαιότητα των επενδύσεων στην πορεία του οικονομικού κύκλου. Από πολύχρονες στατιστικές επισημάνσεις εξακριβώθηκε πως οι οικονομικοί κύκλοι έχουν διάρκεια σχεδόν από 7 μέχρι 11 έτη (Maniatis, 2012a).

4.2 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Είναι πια μη αμφισβητήσιμο γεγονός πως ο παγκόσμιος οικονομικός παροξυσμός πλήττει τη διεθνή οικονομία σε όλες της τις εκφάνσεις και διατρέχει εγκαρσίως όλα τις χώρες επηρεάζοντας πρωτίστως τις μονάδες παραγωγής (Galbraith, 2011).

Το φαινόμενο του οικονομικού παροξυσμού άρχισε από το 2007 από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής έχοντας ως πρώτο σταθμό τον κλάδο των κατασκευών. Το 2008 διευρύνθηκε και στην Ευρώπη. Τώρα οι ΗΠΑ παράγουν περίπου το ¼ του παγκόσμιου προϊόντος εφόσον το ΑΕΠ (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν) τους το 2007 ανήλθε σε 13,8 τρις δολάρια, έναντι 54,6 τρις του διεθνούς προϊόντος. Πολλές αμερικάνικες πολυεθνικές δραστηριοποιούνται εκτός συνόρων (ιδίως στην Κίνα και τις Ινδίες) θα βγάλουμε το συμπέρασμα πως οι ΗΠΑ βοηθούν περίπου στο 35% της ετήσιας διεθνούς παραγωγής. Αυτός είναι και ο πιο σημαντικός λόγος όπου τα μακροοικονομικά ζητήματα των Ηνωμένων Πολιτειών επιδρούν άμεσα και έμμεσα τον υπόλοιπο κόσμο (Glyn, 1975).

Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση παρουσιάστηκε έπειτα από το ξέσπασμα των μεγάλων θεμάτων στην αγορά στεγαστικών δανείων χαμηλής διασφάλισης και την απρόσεκτη χρήση δομημένων επενδυτικών αγαθών που εξαρτιόνταν άμεσα από την ευκαιρία εξόφλησης των δανείων από τα οποία παράγονταν. Τα δάνεια αυτά χορηγούνταν δίχως παρακαταθήκη σε οικογένειες με αρκετά χαμηλή πιστοληπτική ικανότητα, σε αρκετές περιστάσεις χαμηλόμισθες οικογένειες. Η αλλαγή των επισφαλών δανείων εμπορεύσιμους τίτλους και σε δύσκολους επενδυτικούς τίτλους, η επιχείρηση αποξένωσης του πιστωτικού ρίσκου από τις τράπεζες είχε σαν αποτέλεσμα μία ακολουθία αλυσιδωτών αντιδράσεων στον αμερικανικό και ευρωπαϊκό τραπεζικό και κτηματομεσιτικό κλάδο (Kotz, 2003).

Οι επενδυτές των εσχάτων στη σειρά έκδοσης τίτλων είχαν και τη μεγαλύτερη διακύβευση, άρα εισέπρατταν και πιο μεγάλες αποδοχές από τόκους. Όπως τα επιτόκια ανέβαιναν αρκετοί δανειολήπτες δε κατάφεραν να ολοκληρώσουν τις συμβατικές τους υποχρεώσεις. Στα τέλη του 2007 οι δημοπρασίες των υποθηκευμένων ακινήτων διαδέχθηκαν ο ένας τον άλλον και ένα μεγάλο τμήμα του αμερικανικού πληθυσμού έμεινε στο δρόμο. Οι καταθέτες έσπευσαν στα γκισέ των τραπεζών για να κάνουν ανάληψη των χρημάτων τους ως απόρροια οι τράπεζες να ξεμείνουν από χρήματα. Αυτές που είχαν αρκετά δομημένα προϊόντα στην κατοχή τους διαλύθηκαν. Κατά της έκθεσης της αμερικανικής Συγκλήτου, γνώριμη σαν Levin–Coburn Report, η κρίση οφειλόταν στην ανάληψη υψηλών ρίσκων, στα πολύπλοκα χρηματοπιστωτικά αγαθά, σε διενέξεις συμφερόντων ανάμεσα στους επενδυτές και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τις παραμελήσεις των διευθετικών αρχών και των φορέων πιστοληπτικής ικανότητας (Marquetti et al, 2010).

Μεγάλο μερίδιο ευθύνης για την πρώτιστη δημιουργία και εξάπλωση του οικονομικού παροξυσμού στην Ευρωζώνη και ιδίως στην Ελλάδα έχουν οι οργανισμοί αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας (ΟΑΠΙ), οι τρεις πιο σημαντικοί των οποίων είναι αμερικανικοί: Moody's Investors Service, Standard & Poor's και Fitch Ratings. Οι τρεις μαζί κατέχουν τα 90% της παγκόσμιας αγοράς εκτίμησης πιστοληπτικής ικανότητας. Οι εκτιμήσεις των ΟΑΠΙ μπορούν να αφαιρέσουν εκατομμύρια από την αξία μετοχών και ομολόγων, όπως και να αυξήσουν το κόστος δανεισμού για τις εταιρείες ή τις κυβερνήσεις που βαθμολογούνται χαμηλά. Συμπερασματικά οι εκτιμήσεις πιστοληπτικής ικανότητας επηρεάζουν αρκετά τη λειτουργία των αγορών, την αφοσίωση όπως και την πίστη των επενδυτών και των αγοραστών (Gross & Mayer, 2011).

4. 3 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΤΩΧΕΥΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η έρευνα της νέας ελληνικής ιστορίας βοηθάει να δοθεί η απόδοση πιο αποτελεσματικά τα τωρινά φαινόμενα και να προβλεφθούν οι μελλοντικές πολιτικές τροπές. Η εμπλοκή του διεθνούς συντελεστή στον εσωτερικό βίο της Ελλάδας, οικονομικής και πολιτικής, παρουσιάζεται από τα πρώτα έτη της ελληνικής επανάστασης και συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Η ευθύνη πάραυτα για τις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις επηρεάζει πρωτίστως την ελληνική ιθύνουσα τάξη (αριστοκρατική και αστική) και τους πολιτικούς της αντιπροσώπους που κυβερνούν από τη μέρα της «ανεξαρτησίας» του έως τώρα (Krimpas, 2010).

Η πρώτη επίσημη ελληνική χρεοκοπία γίνεται πίσω στο 1827, πριν ακόμη αναγνωριστεί το « Βασίλειον της Ελλάδος», όταν η ελληνική διοίκηση του Ιωάννη Καποδίστρια δε μπορεί να πληρώσει τα τοκοχρεολύσια των «δανείων της Ανεξαρτησίας». Από τότε, το ελληνικό αστικό κράτος θα δηλώσει χρεοκοπία τρεις ακόμη φορές (1843,1893/97,1932) (Kotz, 2008).

➤ **Η πρώτη πτώχευση του 1827**

Η αναγνώριση της ελληνικής ανεξαρτησίας ήταν προϊόν των πολεμικών επιτυχιών των ελλήνων ιδίως από το 1821 ως το 1824, του φιλελληνικού κινήματος όπως και του ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων της εποχής. Το πρωτόκολλο του Λονδίνου του 1830 συνιστά έναν «έντιμο» συμβιβασμό για τα συμφέροντα τους. Το νεοσύστατο ελληνικό προτεκτοράτο ήταν δέσμιος του διεθνούς συστήματος ασφαλείας όπως και του βρετανικού ιδίως χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου (de Grauwe, 2011).

Οι χρηματοπιστωτικοί οίκοι του Λονδίνου κατέβαλλαν το 1824 και 1825 τα περιβόητα «δάνεια της ανεξαρτησίας» με επαχθείς όρους για τους επαναστατημένους Έλληνες. Ένα μικρό ποσό μόνο από τα συνολικά ποσά των δανείων δαπανήθηκε για τις ανάγκες της επανάστασης. Το μεγαλύτερο σπαταλήθηκε στην προπληρωμή τόκων και προμηθειών, στα χρηματιστήρια της Ευρώπης ή σε παραγγελίες πολεμικού υλικού που ποτέ δεν έφτασε στην Ελλάδα. Το πιο αβάσταχτο όμως μέτρο που προβλέπονταν για την αποπληρωμή των δανείων ήταν η υποθήκευση των « εθνικών κτημάτων» που είχαν εγκαταλειφθεί από τους Τούρκους ιδιοκτήτες τους (Maniatis, 2012b).

Το 1827 ο Ιωάννης Καποδίστριας απευθύνει παράκληση στις μεγάλες δυνάμεις για χορήγηση νέου δανείου. Ο Κυβερνήτης πίστευε πως έτσι θα μπορούσε να ξεπληρώσει ένα τμήμα των τόκων των προγενέστερων δανείων και με τα άλλα να ανορθώσει την κατεστραμμένη ελληνική οικονομία. Αλλά η απάντηση ήταν αρνητική. Οι ξένοι δανειστές δεν είχαν διάθεση να παραχωρήσουν νέα δάνεια στους Έλληνες. Κάτω από αυτές τις περιστάσεις η ελληνική διοίκηση προσανατολίζεται στη χρεοκοπία (Maniatis & Passas, 2012).

Για το χειρισμό της κατάστασης ο Καποδίστριας στράφηκε σε ένα εσωτερικό ιδίως πρόγραμμα ανακατασκευής της οικονομίας που προξένησε πάραυτα την αντίδραση και του ταλαιπωρημένου λαού που ζητούσε την αναδιανομή των «εθνικών κτημάτων» αλλά και των προκρίτων που ένιωσαν πως παρακάμπτονται από τα κέντρα άσκησης της εξουσίας (Laibman, 2010).

➤ **Η πτώχευση του 1843**

Μέχρι το 1843 η οικονομική ανάκαμψη δεν υπήρχε. Η χώρα δε μπορούσε να εκπληρώσει το δημόσιο χρέος της. Οι ξένες δυνάμεις δε δέχτηκαν να καταβάλουν την τρίτη δόση του δανείου του 1832. Ο Όθωνας υποχρεώθηκε να κηρύξει επίσημη χρεοκοπία θερμοπαρακαλώντας για καινούριες πιστώσεις (Μοηνη, 2006).

Κάτω από τον φόβο της εισβολής των μεγάλων δυνάμεων και κάτω από την υπόδειξή τους κάνει μείωση στις τακτικές δαπάνες που περικλείει και περικοπές απολαβών (Shaikh, 1987).

Η σύσκεψη που συνήλθε στο Λονδίνο έθεσε αυστηρούς όρους για την καταβολή των ελληνικών χρεών, όρισε επιτροπή επιθεώρησης της ελληνικής οικονομίας και επέβαλε την παραχώρηση όλων των εθνικών πόρων για την εξυπηρέτηση των δανείων (Weisskopf, 1979).

Η οικονομική κρίση, η πτώχευση και μια ακολουθία άλλων πολιτικών συντελεστών έθεσαν τη βάση για την παρέμβαση στα πολιτικά δρώμενα της χώρας ενός στρατιωτικού κινήματος που έτυχε της συμπαράστασης ή της ανεκτικότητας των πολιτικών κομμάτων και του ελληνικού λαού (Economidou et al, 2014).

➤ **Το «δυστυχώς επτωχεύσαμε» του Τρικούπη και ο πόλεμος του 1897**

Το 1841 ο Βρετανός απεσταλμένος στην Ελλάδα sir Edmund Lyons αναφέρει : « Μια πραγματικά ανεξάρτητη Ελλάδα είναι παραλογισμός (Kotz, 2003).

Το 1854 ξεκινάει ο Κριμαϊκός πόλεμος ανάμεσα στην Ρωσία από τη μια και τους αγγλογάλλους από την άλλη. Η βαυαρική κυβέρνηση παρασυρμένη από ένα κλίμα εθνικισμού που καλλιεργήθηκε από την εποχή της « Μεγάλης ιδέας» του Κωλέττη σπεύδει να σταθεί στο πλευρό του τσάρου δίχως να ζητήσει κανένα αντάλλαγμα εδαφικό ή οικονομικό. Η απάντηση των άγγλο-γάλλων είναι άμεση. Τον Μάιο του ίδιου έτους στρατιωτικό σώμα κατεβαίνει στον Πειραιά (Shaikh, 2011).

Οι σύμμαχοι προχωρούν σε μία άνευ προηγουμένου κατοχή της χώρας ενώ μέχρι το τέλος του πολέμου διορίζουν υπουργούς και ανεβοκατεβάζουν κυβερνήσεις. Το 1857 συγκροτούν μαζί με ρώσους εκπροσώπους μια επιτροπή Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου που είχε ως στόχο την εξεύρεση τρόπων για την πληρωμή των ελληνικών δόσεων του δανείου του 1832. Η επιτροπή αποφασίζει την εκχώρηση των εσόδων του ελληνικού κράτους από τα κυβερνητικά μονοπώλια,

τους φόρους του καπνού, τα έσοδα φορολόγησης και τους τελωνειακούς δασμούς (Moseley, 1988).

Από τη δεκαετία του 1860 και έπειτα, η ανάπτυξη της ελληνικής ναυτιλίας, βιομηχανίας και των τραπεζών οδηγούν στην πολιτική αφύπνιση της ελληνικής αστικής τάξης. Τα νέα κοινωνικά στρώματα θα στρατευτούν πολιτικά γύρω από το κόμμα του Χαρίλαου Τρικούπη και οι παραδοσιακές κοινωνικές κάστες γύρω από τον Δηλιγιάννη (Λάσκος & Τσακαλώτος, 2011).

Όταν ο Τρικούπης αναλαμβάνει την πρωθυπουργία το 1881 παρά τις προσπάθειες του για την ορθή λειτουργία του κράτους, στην οικονομική του πολιτική υπηρετεί πιστά τις ανάγκες του μεγάλου κεφαλαίου της εποχής. Την ίδια χρονιά στην Ελλάδα προσαρτάται η Θεσσαλία και η Άρτα. Το εξωτερικό χρέος μεγαλώνει λόγω και των οικονομικών αποζημιώσεων που χρειάζεται να καταβληθούν στην Τουρκία για την παραχώρηση των περιοχών αυτών (ο' Connor, 1984).

Από το 1879 ως το 1890 η χώρα δανείζεται αλόγιστα ενώ αναγκάζεται να εκχωρεί σε δάνεια το 40 με 50% των εσόδων της. Ο κρατικός προϋπολογισμός τις χρονιές εκείνες είναι μονίμως ελλειμματικός και το ισοζύγιο πληρωμών αρνητικό. Τη δεκαετία του 1880 υπάρχει ραγδαία πτώση στις εξαγωγές του κύριου εξαγωγικού προϊόντος, της σταφίδας, εξαιτίας και της ανάκαμψης των γαλλικών εξαγωγών. Η ελληνική οικονομία φτάνει στην κατάρρευση καθώς τα έσοδα από την εξαγωγή της σταφίδας διοχετεύονταν στην αποπληρωμή του εξωτερικού χρέους. Το 1893 ο Τρικούπης αναφωνεί στη βουλή το ιστορικό « Κύριοι, δυστυχώς επτωχεύσαμεν». Ακόμη μία πτώχευση του ελληνικού κράτους ήταν γεγονός (WORLD BANK, 2014).

Η χρεοκοπία οδήγησε στις πρώτες εργατικές κινητοποιήσεις και απεργίες με πιο σημαντική εκείνη των μεταλλωρύχων του Λαυρίου το 1896. Κυρίως όμως συνέβαλε στην ανάπτυξη μιας εθνικιστικής υστερίας που υποδαυλιζονταν από την «Εθνική Εταιρεία» και την ανοχή ή σύμπραξη της κυβέρνησης Δηλιγιάννη (WILKINSON, 1996).

Ο Δηλιγιάννης προσπάθησε ανεπιτυχώς να έρθει σε συμφωνία με τους ξένους ομολογιούχους των δανείων για συμβιβασμό. Το 1896 ξεσπάει εξέγερση στην Κρήτη εναντίον της Οθωμανικής διοίκησης . Ο πρωθυπουργός, υπό την πίεση της «Εθνικής Εταιρίας» και της κοινής γνώμης ζητάει από τον βασιλιά Γεώργιο την αποστολή ελληνικών στρατευμάτων. Τα στρατεύματα φτάνουν στο νησί τον Φεβρουάριο του 1897. Η πύλη αντιδρά οργισμένα και στέλνει τον στρατό της κατά μήκος των ελληνοτουρκικών συνόρων ενώ οι μεγάλες δυνάμεις δεν συγκινούνται από τις ελληνικές απαιτήσεις. Αντίθετα αποφασίζουν τον ναυτικό αποκλεισμό της Κρήτης(APPLEBY, 2008).

Η Ελλάδα ανέτοιμη από κάθε άποψη και θύμα του εθνικιστικού παραληρήματος της « Εθνικής εταιρείας», που ουσιαστικά ασκούσε την εξωτερική πολιτική, και των επικίνδυνων κυβερνήσεων υπέστη στρατιωτική πανωλεθρία από τον τουρκικό στρατό τον Μάιο του 1897. Ως αποτέλεσμα της ήττας αναγκάστηκε να πληρώσει πολεμικές αποζημιώσεις 4 εκ. τουρκικών λιρών και να δεχθεί νέο Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο για το διογκωμένο εξωτερικό της χρέος. Ο «Έλεγχος», εκτός από τη διαχείριση όλων των οικονομικών πόρων του κράτους ανέλαβε να καθορίζει και τη νομισματική πολιτική. Η εθνική κυριαρχία της χώρας είχε δεχθεί ακόμη ένα ισχυρό πλήγμα(Bartley et al, 1997).

➤ **Η πτώχευση του 1932 και η δικτατορία του Μεταξά**

Η πτώχευση του 1893/97 είχε ως αποτέλεσμα και την χρεοκοπία του παλιού πολιτικού συστήματος. Με το κίνημα στο Γουδί το 1909 και την επικράτηση του Βενιζέλου εγκαινιάζεται μια νέα περίοδος πολιτικής κυριαρχίας της ελληνικής αστικής τάξης. Το « κόμμα των Φιλελευθέρων» επαγγέλθηκε τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού κράτους (Mohun, 2006).

Η οικονομική του πολιτική ωστόσο δεν διαφοροποιήθηκε ιδιαίτερα από τις κυβερνήσεις του παρελθόντος ή από τα υπόλοιπα αστικά κόμματα της εποχής. Παρά τις επιτυχίες του στην εξωτερική πολιτική με την προσθήκη των «νέων χωρών» ύστερα από τους Βαλκανικούς πολέμους του 1912-13 και τον Α παγκόσμιο

ο Βενιζέλος δεν επιχείρησε μια πραγματικά δίκαιη αναδιανομή του πλούτου προς όφελος της εργατικής τάξης και του λαού. Στα χρόνια των κυβερνήσεων του (1910-15, 1917-20, 1928-32) στηρίχθηκε κατά κόρον στον εξωτερικό δανεισμό. Από το 1923 ως το 1932 τα συνεχή δάνεια από το εξωτερικό αυξάνουν το ανυπέρβλητο πια δημόσιο χρέος ενώ το ισοζύγιο πληρωμών παρά τις όποιες προσπάθειες παραμένει αρνητικό (Moseley, 1988).

Το 1929 ξεσπάει η παγκόσμια οικονομική κρίση ύστερα από το κραχ του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης. Η κρίση είχε άμεσες συνέπειες στην οικονομία της Ελλάδας. Οι εξαγωγές καπνού, που είχε υποκαταστήσει τη σταφίδα ως κύριο εξαγωγικό προϊόν, μειώθηκαν δραματικά εξαιτίας της γερμανικής ύφεσης. Η Γερμανία αποτελούσε τον κύριο εισαγωγέα του ελληνικού καπνού (Darvas et al, 2011a).

Ένα χρόνο πριν, η χώρα είχε επανέλθει στον «κανόνα χρυσού» με σκοπό να προσελκύσει επενδύσεις ξένων κεφαλαίων. Το 1932 όμως η υποτίμηση της στερλίνας και η κατάρρευση των παγκόσμιων αγορών αναγκάζουν την Ελλάδα να τον εγκαταλείψει. Στο μεταξύ η Αγγλία μέσω του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου και της Δημοσιονομικής Επιτροπής της Κοινωνίας των Εθνών επενέβαινε στις ελληνικές υποθέσεις (Carnara, 2007).

Η δραχμή για να παραμείνει στον «κανόνα χρυσού» συνδέεται τώρα με το αμερικανικό δολάριο. Το Σεπτέμβρη του 1931 προκαλείται πανικός με «φυγάδευση» στο εξωτερικό 3,6 εκ. δολαρίων από ιδιώτες και τράπεζες. Η κυβέρνηση αναζητά εναγωνίως νέα δάνεια χωρίς επιτυχία. Η κατάσταση είναι πια μη αναστρέψιμη. Την άνοιξη του 1932 ο Βενιζέλος αναγκάζεται να εγκαταλείψει καθυστερημένα τον « χρυσό κανόνα» και να υποτιμήσει την δραχμή. Την πρωτομαγιά του 1932 ανακοινώνει στη βουλή την πτώχευση της Ελλάδας και την στάση πληρωμών του εξωτερικού χρέους (Durdan, 2011).

Η στάση πληρωμών του χρέους δεν είχε κατά βάση αρνητικά αποτελέσματα καθώς μειώθηκαν τα έξοδα του κράτους ενώ οι επόμενοι προϋπολογισμοί ήταν σχετικά ισοσκελισμένοι. Η κατάσταση ωστόσο παρέμενε δύσκολη για την εργατική

τάξη και τους αγρότες. Η αύξηση της ανεργίας και τα φτηνά μεροκάματα που είχε επιβάλει ο Βενιζέλος οδήγησαν την εποχή εκείνη σε δεκάδες απεργίες που κορυφώθηκαν με την αιματοβαμμένη πρωτομαγιά του 1936 στη Θεσσαλονίκη. Παράλληλα, οι φτωχοί αγρότες που υπέστησαν εκτεταμένες ζημιές από την οικονομική κρίση έβλεπαν την περαιτέρω ενίσχυση των εισοδημάτων των μεγαλογαιοκτημόνων (Varoufakis & Holland, 2011).

Από το 1932 μέχρι το 1936 η πολιτική ζωή χαρακτηρίστηκε από την παρουσία βραχύβιων κυβερνήσεων και στρατιωτικών πραξικοπημάτων. Το αστικό πολιτικό σύστημα μπροστά στην αδυναμία του να διαχειριστεί όλα τα προηγούμενα χρόνια τις οικονομικές δυσκολίες είχε χάσει κατά πολύ το λαϊκό του έρεισμα. Η επιστροφή του βασιλιά Γεώργιου το 1935 έδωσε το έναυσμα για την άνοδο στην εξουσία του Ιωάννη Μεταξά, που εγκαθίδρυσε τη στυγνή δικτατορία της 4ης Αυγούστου 1936. Ο Μεταξάς επανέλαβε την αποπληρωμή του εξωτερικού χρέους και σύναψε νέα ασύμφορα δάνεια από την Αγγλία και τη Γερμανία προσδένοντας ακόμη περισσότερο τη χώρα στο άρμα του διεθνούς ιμπεριαλισμού (Galbraith, 2011).

Στα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας, το κλίμα που επικρατούσε στην Ελλάδα ήταν συγκρατημένο και αισιόδοξο, με ρυθμούς ανάπτυξης συγκρίσιμους με εκείνους των υπολοίπων χωρών της ΕΕ και ακόμα μεγαλύτερους. Με το ποσοστό ανεργίας να διατηρείται σε μη ανησυχητικά επίπεδα και να ακολουθεί καθοδική πορεία από το 2004 και μετά, η αισιοδοξία αυτή διατηρήθηκε και για κάποιο μικρό διάστημα από τότε που ξέσπασε η παγκόσμια οικονομική κρίση. Χαρακτηριστικό του είναι ότι η ύφεση στην παγκόσμια οικονομία και στην Ευρώπη δεν επηρέασε άμεσα την Ελλάδα, αξιοσημείωτο είναι το ότι η Ελλάδα το 2008 σημείωσε ανάπτυξη 1,3% – ενώ η ανάπτυξη στην ευρωζώνη ήταν μόλις 0,4%, γεγονός που ενδεχομένως οδήγησε αρχικά ορισμένους να θεωρήσουν ότι η Ελλάδα δεν θα επηρεαστεί ιδιαίτερα από την παγκόσμια κρίση (Darvas et al, 2011b)

Με τη μεταφορά της κρίσης από τον χρηματοοικονομικό τομέα στην πραγματική οικονομία, ο ρυθμός παγκόσμιας ανάπτυξης έγινε αρνητικός, κάτι που σημειώθηκε για πρώτη φορά μετά τη μεγάλη ύφεση της δεκαετίας του 1930. Οι

κυβερνήσεις και οι κεντρικές τράπεζες αντέδρασαν μειώνοντας τα επιτόκια και αυξάνοντας το ελάχιστο ποσό των εγγυημένων τραπεζικών καταθέσεων, σε μια προσπάθεια τόνωσης της ρευστότητας. Οι επεκτατικές δημοσιονομικές πολιτικές που υιοθετήθηκαν από τις κυβερνήσεις οδήγησαν στην αύξηση του δημόσιου χρέους, και η ευαισθητοποίηση των αγορών από τα γεγονότα του 2008 είχε ως αποτέλεσμα την εξέταση της φερεγγυότητας και του πιστωτικού κινδύνου των χωρών. Έτσι, ενώ πριν το 2007-2008 η Ελλάδα θεωρούνταν το ίδιο αξιόπιστη με όλες τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης, από το δεύτερο μισό του 2009 και μετά η υπερχρέωση του ελληνικού δημοσίου ήρθε στο προσκήνιο, καθώς η Ελλάδα αξιολογήθηκε ως η χώρα με τη μικρότερη πιθανότητα ελέγχου του διογκούμενου χρέους της (Kotz, 2008).

Το ελληνικό δημόσιο χρέος είχε αρχίσει να αυξάνεται δραματικά μέσα στη δεκαετία του 1980 και με μικρότερο ρυθμό τις επόμενες δύο δεκαετίες. Ενώ τις δεκαετίες του 1960 και του 1970 η Ελλάδα ισοσκελίζε τα έσοδα και τις δαπάνες της, τη δεκαετία του 1980 το δημόσιο έλλειμμα είχε εκτιναχτεί στο 8,1% του ΑΕΠ. Αντίστοιχα, λόγω των ολοένα αυξανόμενων ελλειμμάτων, το δημόσιο χρέος είχε αγγίξει το 26% του ΑΕΠ τη δεκαετία του 1980, το 71% τη δεκαετία του 1990 ενώ το 2009, το δημόσιο χρέος καταγράφηκε στο 115,1% του ΑΕΠ. Η σταδιακή αυτή αύξηση του δημόσιου χρέους επηρέασε την ελληνική οικονομία, καθώς, σε σύγκριση με τη δεκαετία του 1970, αφενός η κατανάλωση αυξήθηκε σημαντικά, αφετέρου μειώθηκαν οι επενδύσεις. Το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας ανήλθε το 2009 σε ποσοστό 82,5% του ΑΕΠ και, κατά το συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος του, ταυτίζεται με το εξωτερικό δημόσιο χρέος, καθώς ο εξωτερικός δανεισμός πραγματοποιούνταν από την κυβέρνηση και όχι από τον ιδιωτικό τομέα. Μέσα στην προηγούμενη δεκαετία, ο όγκος των εισαγωγών ήταν μεγαλύτερος από εκείνον των εξαγωγών (δηλ. η Ελλάδα παρήγαγε λιγότερο από ότι κατανάλωνε) και η χώρα δέχτηκε μικρότερες εισροές από τους κοινοτικούς πόρους, ενώ υποχρεώθηκε να πληρώνει μεγαλύτερους τόκους για το αυξημένο εξωτερικό χρέος της. Ως εκ τούτου η Ελλάδα είχε αυξημένες ανάγκες δανεισμού (καθώς οι αποταμιεύσεις δεν επαρκούσαν για την αγορά ομολόγων που εκδίδονταν από την κυβέρνηση, ενώ υπήρξαν και μεγάλες

επενδυτικές δαπάνες λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004) και αύξησε περαιτέρω το εξωτερικό της χρέος (Gros & Mayer, 2011).

Η κατάσταση αυτή αν και γνωστή, ήρθε στο προσκήνιο το 2009, καθώς αποτυπώθηκε στα περιθώρια επιτοκίων δανεισμού της Ελλάδας σε σχέση με τα αντίστοιχα γερμανικά και στα επιτόκια ασφάλισης των δανειστών της Ελλάδας (CDS). Με δεδομένο ότι αυτοί οι δείκτες συνυπολογίζουν, μεταξύ άλλων, το δημόσιο και ιδιωτικό χρέος κάθε χώρας ή τη σταθερότητα του τραπεζικού της συστήματος και αντανακλούν την πιστοληπτική φερεγγυότητα των κρατών, η Ελλάδα επισημάνθηκε ως η χώρα με τη μεγαλύτερη επικινδυνότητα και τα ελληνικά κρατικά ομόλογα ως εκείνα τα οποία απαιτούσαν τη μεγαλύτερη πληρωμή για ασφάλεια εννοώντας με μεγαλύτερο ρίσκο (Glyn, 1975).

Από τον Νοέμβριο του 2009 και μετά, τα CDS της Ελλάδας (τα επιτόκια των προθεσμιακών συμβολαίων ανταλλαγής πιστωτικού κινδύνου μακροπρόθεσμων ομολόγων πενταετούς διάρκειας της Ελλάδας), ενώ βρίσκονταν στα ίδια περίπου επίπεδα με αυτά της Ιρλανδίας (και ήδη υψηλότερα από αυτά των άλλων χωρών της ευρωζώνης), ακολούθησαν μια δραματικά ανοδική πορεία, η οποία, αν και είχε σκαμπανεβάσματα, οδήγησε σε επίπεδα κατά πολύ υψηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα CDS της Πορτογαλίας και της Ιρλανδίας. Ενώ λοιπόν τον Οκτώβριο του 2009 τα ελληνικά CDS βρίσκονταν στις 130 περίπου μονάδες βάσης, μέσα στο δεύτερο μισό του 2010 τα CDS βρίσκονταν κατά μέσο όρο στις 800 μονάδες βάσης, ενώ περιστασιακά ξεπέρασαν ακόμα και τις 1.000 μονάδες βάσης. Με τις πιέσεις των αγορών να προβάλλουν τα θέματα της ελληνικής οικονομίας, η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή διατύπωσε μια ακολουθία μέτρων λιτότητας με σκοπό την αύξηση των κρατικών εσόδων και ανακοίνωσε πρόωρες εκλογές τον Οκτώβριο του 2009 με σκοπό να διασφαλίσει τη συναίνεση των πολιτών. Με σχεδόν πιο αισιόδοξες εξαγγελίες, η κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου κέρδισε τις εκλογές και τον ίδιο μήνα ο καινούριος υπουργός Οικονομικών ενημέρωσε το ECOFIN¹ πως το έλλειμμα της Ελλάδας θα ανερχόταν στο 12,5% για το 2009 – αντί για 6% στις αρχές Οκτωβρίου. Ακόμη, η εκτίμηση για

¹ Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί μαζί με το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο το κύριο όργανο λήψης αποφάσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση

το δημόσιο χρέος πήγε από το 107,2% του ΑΕΠ στο 113,4%. Περαιτέρω αναθεωρήσεις οδήγησαν το έλλειμμα στο 15,4% του ΑΕΠ, ενώ το δημόσιο χρέος του 2009 ανήλθε στο 126,8% του ΑΕΠ (de Grauwe, 2011).

4.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗ ΚΡΗΤΗ

Η οικονομία της Κρήτης, η οποία στηριζόταν ιδίως στη γεωργία, ξεκίνησε να αλλάζει ορατά κατά τη δεκαετία του 1970. Ενώ διατηρείται η παραδοσιακή έμφαση στη γεωργία και στην κτηνοτροφία, εξαιτίας του κλίματος και της έκτασης του νησιού, εμφανίζεται μια πτώση στις κατασκευές, όπως και μια μεγάλη αύξηση στην παροχή υπηρεσιών (ιδίως σχετικών με τον τουρισμό). Και οι τρεις αυτοί κλάδοι της κρητικής οικονομίας, η (γεωργία, η επεξεργασία-συσσκευασία, και οι υπηρεσίες) συνδέονται άμεσα και αλληλοεξαρτώνται. Η Κρήτη παρουσιάζει μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα που αγγίζει το 100% εκείνου της υπόλοιπης χώρας και η ανεργία κυμαίνεται σχεδόν στο 4% (Darvas et al 2011a).

Με βάση μια έρευνα που διενεργήθηκε στην Κρήτη, της Πόπης Παπαδάκη, ανέκυψαν τα ακόλουθα:

Ανεργία-ακρίβεια-εγκληματικότητα είναι εκείνα που καταγράφονται στην Κρήτη σαν η μεγαλύτερη "απειλή" και φόβος των κατοίκων της στις μέρες μας, κάτι που συνιστά απόρροια του οικονομικού παροξυσμού που περνά η Ελλάδα, όπως επισημαίνεται σε παγκρήτια μελέτη που διενήργησε το Πολυτεχνείο τον προηγούμενο μήνα (Krimpas, 2010).

Η ανεργία, που μέχρι πρότινος δεν φαινόταν να απασχολεί σημαντικά το νησί και κατέγραφε από τα πιο χαμηλά ποσοστά πανελλαδικά, τώρα είναι στην κορυφή των θεμάτων των Κρητικών, με 18,4%. Έπειτα η ακρίβεια με 16,9% και στην

τρίτη θέση η εγκληματικότητα με ποσοστό 9,2% αφού η αύξηση κλοπών και ληστειών στο νησί αποδίδεται από τους πολίτες στην οικονομική ύφεση (Bowles et al, 1986).

Η έλλειψη ή ανεπάρκεια εγκαταστάσεων και υποδομών, που στο παρελθόν φαινόταν να αποτελεί το υπ αριθμόν ένα πρόβλημα των Κρητικών ,σήμερα έχει περάσει σε κατώτερη κλίμακα συγκεντρώνοντας ποσοστό δυσαρέσκειας 8,5% ενώ για την δυσλειτουργία στους τομείς της υγείας και της παιδείας καταγράφεται ποσοστό δυσαρέσκειας 7,8% (Brenner, 1998).

Η έρευνα του Πολυτεχνείου, προσπάθησε να καταγράψει αναλυτικά τις απόψεις και τους προβληματισμούς των κατοίκων του νησιού σε σχέση με την οικονομική κρίση και τα στοιχεία είναι ενδιαφέροντα: το 78,5% των πολιτών διατυπώνει την άποψη ότι η οικονομία της Ελλάδας βρίσκεται σε καταρρέουσα κατάσταση, το 15,8 % του δείγματος υποστηρίζει ότι η οικονομία της χώρας μας είναι σε καλή κατάσταση και το 2% δηλώνει ότι είναι ισχυρή.

Οι Κρητικοί βιώνουν συναισθήματα ανησυχίας για την κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στην ελληνική οικονομία λόγω της κρίσης: Σε ποσοστό 69,5 % δηλώνουν πολύ και αρκετά ανήσυχοι, ενώ λιγότερο ή καθόλου ανήσυχοι δηλώνει το 28,7%.

Σε σχετική ερώτηση για τον τρόπο που η κρίση πιθανόν να έχει επηρεάσει την εργασία τους ή κάποιου κοντινού τους προσώπου το 28,4 % δήλωσε ότι η εργασία τους δεν έχει επηρεαστεί λόγω της οικονομικής κρίσης, το 26,6 % ότι υπήρξε περικοπή μισθού, το 12,9 % ότι υπήρξε αναγκαστική ημιαπασχόληση και το 22,5 % του δείγματος δήλωσε ότι έχει πέσει θύμα απόλυσης.

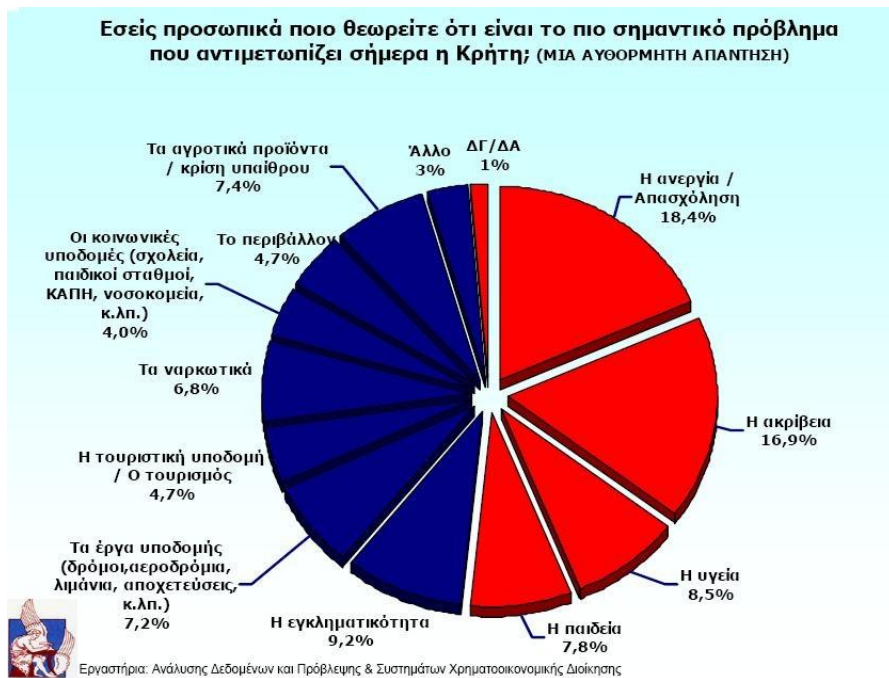
Η αισιοδοξία για το 2010 ,είναι συναίσθημα για την μειοψηφία: το 51,4% πιστεύει πως θα είναι στάσιμη η οικονομία, το 25,3% πως θα συρρικνωθεί ενώ το 14,7% δηλώνει πως το νέο έτος θα παρουσιάσει ανάπτυξη.

Η άποψη των Κρητικών για τα αίτια της οικονομικής κρίσης που βιώνει η χώρα, είναι σαφής όπως δείχνει το δείγμα της έρευνας: την κύρια ευθύνη φέρουν οι πολιτικές που άσκησαν οι κυβερνήσεις των τελευταίων ετών.

Περισσότερες είναι οι θετικές γνώμες απ'ότι οι αρνητικές σε σχέση με την πολιτική που ακολουθεί η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης και μάλιστα υπερέχουν κατά πολύ από αντίστοιχη έρευνα που είχε γίνει όταν ακόμα ήταν κυβέρνηση η Ν.Δ.

Στη μελέτη, ζητήθηκε από τα 1107 νοικοκυριά που συμμετείχαν, να αξιολογήσουν το κυβερνητικό έργο στην Κρήτη. Αν και η κυβέρνηση μετράει μόνο τρεις μήνες, οι απαντήσεις δείχνουν την θετική ψυχολογία των πολιτών αφού το 56,6% το εκτιμά πολύ θετικά και μάλλον θετικά, μόλις το 26,4% το σχολιάζει αρνητικά ενώ το 9,8% του δείγματος δεν δίνει ούτε θετική ούτε αρνητική απάντηση.

Η ανεργία (18,4%) ακολουθούμενη από την ακρίβεια (16,9%), αλλά και την εγκληματικότητα στην Κρήτη (9,2 %) συνιστούν τα πιο σημαντικά ζητήματα που παρουσιάζει σήμερα η Μεγαλόνησος. Στοιχεία που αποτυπώνονται στην Παγκρήτια δημοσκόπηση που πραγματοποιήθηκε υπό την καθοδήγηση του καθηγητή Κ. Ζοπουνίδα διευθυντή του εργαστηρίου Συστημάτων Χρηματοοικονομικής Διοίκησης του Πολυτεχνείου Κρήτης, του διευθυντή του εργαστηρίου Ανάλυσης Δεδομένων και Πρόβλεψης Χρήστου Σκιαδά, και του Υποψηφίου Διδάκτορα στην Ανάλυση Δεδομένων Γ. Ι. Ματαλλιωτάκη. Κάτι που αντικατοπτρίζει τις γενικότερες ανησυχίες των πολιτών αναφορικά με την υπάρχουσα οικονομική κατάσταση και την αβεβαιότητα στον κλάδο της ανάπτυξης και της εργασίας.

πηγή

σχεδιαγράμματος : <http://paramythia.pblogs.gr/2010/01/565250.html>

Στο παραπάνω σχήμα φαίνεται πως το 8,5% και το 7,8% εκείνων που ερωτήθηκαν υπέδειξαν το αντίστοιχα ως σημαντικότερα προβλήματα. Δεν έλειψαν και εκείνοι που δήλωσαν με αρκετά αυξημένα ποσοστά τους σε σύγκριση με προγενέστερες μελέτες πρόβλημα της έλλειψης ή ανεπάρκειας εγκαταστάσεων και υποδομών αλλά και δυσλειτουργία στους κλάδους της υγείας και της παιδείας την κρίση στα αγροτικά αγαθά, τα έργα υποδομής, τα ναρκωτικά όπως και τις ελλείψεις σε κοινωνικές και τουριστικές υποδομές.

Σε ερώτηση σχετικά με την αξιολόγηση του κυβερνητικού έργου στην Κρήτη και των πρωτοβουλιών της νέας κυβέρνησης, το ισοζύγιο της κοινής γνώμης είναι θετικό αφού το 56,6% των ερωτηθέντων το αξιολογεί πολύ θετικά και μάλλον θετικά. Οι πρωτοβουλίες και το έργο της κυβέρνησης μέχρι τώρα συγκεντρώνουν μόλις 26,4% αρνητικά σχόλια, ενώ το 9,8% του δείγματος δεν δίνει ούτε θετική ούτε αρνητική απάντηση. Η συγκυριακή αξιολόγηση του κυβερνητικού έργου και των πρωτοβουλιών αποτελεί αναμφίβολα ένα σημαντικό κριτήριο για την επιλογή ψήφου, το οποίο όμως συνδυάζεται πάντα με πιο μακροπρόθεσμους παράγοντες όπως είναι η παραταξιακή ένταξη και η κομματική ταύτιση.

Όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται από την ανάλυση των δεδομένων, η γνώμη των πολιτών για την κατάσταση της οικονομίας της χώρας τη δεδομένη χρονική στιγμή είναι σαφής, το 78,5% των πολιτών διατυπώνει την άποψη ότι η οικονομία της Ελλάδας βρίσκεται σε καταρρέουσα κατάσταση, εν αντιθέσει με το 15,8 % του δείγματος που υποστηρίζει ότι η οικονομία της χώρας μας είναι σε καλή κατάσταση και το 2% που δηλώνει είναι να ισχυρή.

Αναφορικά με τη συνεχή επικαιροποίηση και προβολή της κακής οικονομικής κατάστασης της χώρας μας τα 2/3 περίπου του δείγματος (67,2%) υποστηρίζουν ότι αυτό εξυπηρετεί τις κυβερνήσεις διαχρονικά για την επιβολή αυστηρότερων φορολογικών μέτρων, με το 26,3% των ερωτηθέντων να διατυπώνουν αντίθετη άποψη.

Η δημοσκόπηση εξέτασε την γνώμη των πολιτών για τα φορολογικά μέτρα της κυβέρνησης και οι απαντήσεις των πολιτών παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Το 24,9% των πολιτών χαρακτηρίζει τα μέτρα της σημερινής κυβέρνησης απαραίτητα, το 16,3% υποστηρίζει ότι κινούνται και είναι ισόνομα και δίκαια προς τους πολίτες, ένα ποσοστό της τάξεως του προς τη σωστή κατεύθυνση 11,4% δηλώνει ότι τα φορολογικά μέτρα έπρεπε να είναι πιο αυστηρά. Αρνητική άποψη για τα μέτρα της κυβέρνησης φαίνεται να έχει το 37,7% του δείγματος θεωρώντας ότι τα μέτρα δεν είναι ισόνομα και δίκαια προς τους πολίτες.

Ελαφρώς διχασμένη παρουσιάζεται η κοινή γνώμη στο θέμα της επιβολής φόρων για την ενίσχυση της οικονομίας και την αντιμετώπιση της κρίσης αφού ένα ποσοστό της τάξης του 51,6% δηλώνουν αρνητική διάθεση να πληρώσουν περισσότερους φόρους με σκοπό την ενίσχυση της οικονομίας ενώ το 46,2% του πληθυσμού παρουσιάστηκε θετικό.

Η εικόνα ανήσυχου και προβληματισμένου πολίτη καταγράφεται στην Κρήτη τη δεδομένη χρονική περίοδο καθώς οι κάτοικοι βιώνουν συναισθήματα ανησυχίας για την κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στην ελληνική οικονομία λόγω της κρίσης. Οι πολίτες σε ποσοστό 69,5 % δηλώνουν πολύ και αρκετά ανήσυχοι, ενώ αντίθετη άποψη καταθέτει το 28,7% που παρουσιάζονται λιγότερο ανήσυχοι ή καθόλου.

Όσον αφορά στις προβλέψεις των πολιτών για την οικονομία της χώρας μας το νέο έτος, το 51,4% πιστεύει πως θα είναι στάσιμη, το 25,3% πως θα συρρικνωθεί. Αντίθετη άποψη έχει το 14,7% που δηλώνουν πως η ελληνική οικονομία το νέο έτος θα παρουσιάσει ανάπτυξη.

Προβληματισμός προκύπτει από την καταγραφή της άποψης των Κρητικών σχετικά με τα αίτια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, καταδεικνύοντας ως κύριο αίτιο της κρίσης τις πολιτικές των κυβερνήσεων της χώρας μας σε ποσοστό ύψους 39,9% με τις διεθνείς οικονομικές συνθήκες, τις τράπεζες και τις μεγάλες επιχειρήσεις, να ακολουθούν κατ' αντιστοιχία με ποσοστά μόλις 9,6%, 8,4% και 4,3%. Αξιοσημείωτο είναι ότι το 1/3 των ερωτηθέντων καταδεικνύουν ως αίτια της κρίσης όλα τα παραπάνω.

Χαρακτηριστικό είναι ότι σε ερώτηση, αν από την πολιτεία ασκείται συγκεκριμένη πολιτική για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, η γνώμη των πολιτών της Κρήτης έχει θετικό ισοζύγιο εκφράζεται, το 56% θετικά, σε αντίθεση με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τον ίδιο φορέα πριν επτά μήνες με κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας όταν το 60,8% των πολιτών διατύπωσε αρνητική ή μάλλον αρνητική άποψη και μόλις το 34,9% είχε εκφράσει θετική γνώμη.

Η οικονομική κρίση φαίνεται πως αγγίζει ολοένα και περισσότερους Έλληνες σύμφωνα με τα στοιχεία της παρούσας έρευνας αφού το 77,6% δηλώνει πως έχει κάνει κάποιου είδους περικοπές για να την αντιμετωπίσει, ενώ το 21,2% των πολιτών κρατά διαφορετική στάση δηλώνοντας πως δεν έχει κάνει περικοπές για την αντιμετώπιση της κρίσης.

Ταυτόχρονα το 48% των πολιτών δηλώνουν ότι η οικονομική τους κατάσταση σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά είναι χειρότερη, το 44% ότι έχει παραμείνει ίδια και μόλις ένα ποσοστό της τάξεως του 6,7% δήλωσε πως η οικονομική του κατάσταση σε σχέση με πέρυσι έχει βελτιωθεί.

Αρκετά συγκρατημένοι και επιφυλακτικοί πάντως παρουσιάζονται οι Κρητικοί σύμφωνα με τη συγκεκριμένη δημοσκόπηση για την οικονομική τους

κατάσταση υποστηρίζοντας σε ποσοστό 45,3% ότι θα είναι περίπου ίδια μετά από έξι μήνες, 32,5 % χειρότερη και 12,3% καλύτερη σε διάστημα έξι μηνών.

Είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι το 29,7 % του δείγματος υποστηρίζει πως η οικονομική κρίση εντοπίζεται στην καθημερινότητα και στην κοινωνία με περικοπές εξόδων και μαζικές απολύσεις εργαζομένων 24,6 %, ενώ οι αρνητικές καταγραφές συνεχίζονται με αύξηση της εγκληματικότητας (διαρρήξεις, ληστείες κλπ.) 22 % και με μείωση της ανάπτυξης (16,6%).

Ενώ σε σχετική ερώτηση για τον τρόπο που η κρίση πιθανόν να έχει επηρεάσει την εργασία τους ή κάποιου κοντινού τους προσώπου το 28,4 % δήλωσε ότι η εργασία τους δεν έχει υποστεί καμία επιρροή λόγω της οικονομικής κρίσης, το 26,6 % ότι υπήρξε περικοπή μισθού, το 12,9 % ότι υπήρξε αναγκαστική ημιαπασχόληση, τέλος το 22,5 % του δείγματος δήλωσε ότι έχει πέσει θύμα απόλυσης.

Αναφορικά με την άποψη των πολιτών για τη φάση της κρίσης στην οποία βρίσκεται η χώρα μας τη δεδομένη στιγμή το 18,4 % δηλώνει ότι στην Ελλάδα βρισκόμαστε σε αρχικό στάδιο, το 28,4% ότι η κρίση στην Ελλάδα είναι σε πλήρη εξέλιξη, το 8 % υποστηρίζει ότι βρισκόμαστε στο τελικό στάδιο της κρίσης και ένα ποσοστό της τάξεως του 39,4% εκφράζει τη γνώμη πως η κρίση στην χώρα μας βρίσκεται περίπου στα μισά της.

Ο δρόμος της ανάκαμψης της κρίσης πάντως φαίνεται αρκετά μακρύς σύμφωνα με τη γνώμη των πολιτών. Το 48,8% του δείγματος πιστεύει πως η κρίση στη χώρα μας θα διαρκέσει 2 έως 3 χρόνια ακόμα, το 17 % υποστηρίζει πως η κρίση θα έχει διάρκεια 4-5 χρόνια, ενώ το 12,2 % των ερωτηθέντων εκφράζει μεγάλη απαισιοδοξία υποστηρίζοντας ότι η οικονομική κρίση στην Ελλάδα θα έχει διάρκεια 5 και άνω έτη.

Η έρευνα επεκτάθηκε και στον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών ενός νέου οικονομικού μοντέλου ανάπτυξης όπου και ζητήθηκε από τους πολίτες να καταθέσουν τις απόψεις τους. Στην ερώτηση αυτή οι πολίτες διατύπωσαν την άποψη (52,4%) ότι ένα νέο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης θα πρέπει σε γενικές

γραμμές να δώσει προτεραιότητα στη δίκαιη κατανομή του πλούτου και την ισότητα, παράλληλα υπέρ της ενίσχυσης και της ελευθερίας της αγοράς τάχθηκε το 36,5% των πολιτών, το 11,1 % των ερωτηθέντων δεν απάντησε.

Τέλος όσον αφορά στην άποψη της κοινής γνώμης απέναντι στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται το πρόβλημα της οικονομικής κρίσης από τα ΜΜΕ, δηλαδή αν αυτός ανταποκρίνεται στην αλήθεια ή είναι υπερβολικός και συμβάλλουν έτσι στην κρίση δημιουργώντας κλίμα εκφοβισμού και ανασφάλειας, η κοινή γνώμη φαίνεται να τα αξιολόγησε ιδιαίτερα αυστηρά . Επικρατεί η άποψη με συντριπτικά ποσοστά (75,4%) ότι είναι υπερβολικός ή μάλλον υπερβολικός. Συγχρόνως όμως υπάρχει ένα ποσοστό της τάξεως του 18,4 % που πιστεύει πως ο τρόπος παρουσίασης του προβλήματος της οικονομικής κρίσης από τα μέσα ενημέρωσης δεν είναι υπερβολικός και ανταποκρίνεται στην αλήθεια.

Σε οικονομική ασφυξία έχει οδηγήσει τα νοικοκυριά η κρίση, η φορολογική επιβάρυνση και η μείωση των μισθών. Η πραγματική πτώση του εισοδήματος-της αγοραστικής δύναμης έχει πια αγγίξει την μεγάλη πλειονότητα, και οι καταναλωτές προχωρούν σε πολύ περισσότερες από τις “αρχικές” περικοπές που παρατηρήθηκε ενάμιση χρόνο πριν. Πέρα από τις “προφανείς” δαπάνες διασκέδασης έξω από το σπίτι, ένδυσης-υπόδησης, διακοπών-ταξιδιών και άλλων συναφών δαπανών, οι μειώσεις εξόδων προχωρούν και σε είδη που μπορούν να χαρακτηριστούν πιο “ζωτικά” και “πρώτης ανάγκης”, όπως τα είδη σουπερμάρκετ, τα τρόφιμα, οι “οικιακοί” λογαριασμοί (τηλεπικοινωνίες, ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ), και άλλες.

Σύμφωνα με την έρευνα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ- "Εισόδημα - Δαπάνες Νοικοκυριών" (συνεργασία με την εταιρία MARCAE) προέκυψαν τα παρακάτω:

Έγινε σε δείγμα 1207 αντιπροσωπευτικών νοικοκυριών στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας την περίοδο Δεκεμβρίου. Στόχος, η καταγραφή των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στο εισόδημα, τις δαπάνες των νοικοκυριών, στη ζήτηση καθώς και η αποτύπωση της στάσης των καταναλωτών- πολιτών σχετικά με την ποιότητα διαβίωσης και τις φορολογικές και άλλες οικονομικές υποχρεώσεις.

Το ερώτημα που εγείρεται και από αυτή την έρευνα είναι το εξής:

Μπορεί να υπάρξει ανάπτυξη με θέσεις εργασίας χωρίς ζήτηση και με στραγγαλισμό της επιχειρηματικής ρευστότητας, ιδιαίτερα σε μικρή και μεσαία κλίμακα; Το 85% των νέων καθαρών θέσεων εργασίας σε Ελλάδα και Ευρώπη δημιουργήθηκαν την τελευταία δεκαετία από μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις (θετικοί δείκτες). Σε αντίθεση με την υποχώρηση (αρνητικοί δείκτες) στον τομέα αυτό που επέδειξαν οι μεγάλες επιχειρήσεις (Έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Σεπτέμβριος 2012). Δυστυχώς, όμως έως τώρα το «αερόστατο» των κέντρων λήψης αποφάσεων υπερίπταται της γήινης πραγματικότητας.

Συνοπτικά, τα βασικά συμπεράσματα από την έρευνα καταγράφονται ως εξής:

1) Η κοινωνία του 50% (1/2) κάνει την εμφάνισή της. Ο μισός πληθυσμός κινδυνεύει να βρεθεί στο οικονομικό περιθώριο (δεν καλύπτει φορολογικές υποχρεώσεις, χρωστάει δάνειο, αγοράζει αγαθά χαμηλότερης ποιότητας για να ανταπεξέλθει στις υποχρεώσεις).

2) Το 93,1 % των νοικοκυριών έχει υποστεί μειώσεις εισοδήματος το διάστημα της κρίσης.

3) Το 40% των νοικοκυριών έχουν στην οικογένεια ένα τουλάχιστο άτομο σε ανεργία.

4) Κλίμα απαισιοδοξίας επικρατεί στα ελληνικά νοικοκυριά – Αρνητικές προβλέψεις για περαιτέρω συρρίκνωση εισοδημάτων (το 72 % των νοικοκυριών αναμένει νέα μείωση εισοδημάτων εντός του 2013). Το κλίμα αυτό επιδρά στην επιδείνωση του οικονομικού κύκλου.

5) Νοικοκυριά στα όρια αποφυγής πληρωμών προς το δημόσιο, Δ.Ε.Κ.Ο. δάνεια κ.λ.π, λόγω αδυναμίας (το 40% των νοικοκυριών καθυστερεί τις οφειλές για να μπορέσει να ανταπεξέλθει, ενώ το 50% δε διαθέτει επαρκές εισόδημα, για την κάλυψη των υποχρεώσεων).

6) Κρίση ποιότητας στην ελληνική οικονομία: ισχυρή και κλιμακούμενη τάση αναζήτησης από τα νοικοκυριά (42,5%) αλλά και προσφοράς από τις επιχειρήσεις

προϊόντων και υπηρεσιών χαμηλότερης ποιότητας. Κίνδυνος υποβάθμισης της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων, ιδιαίτερα στα διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά.

7) Επικίνδυνη άμβλυση της φορολογικής συνείδησης για λόγους επιβίωσης: η μεγάλη φορολογική επιβάρυνση σε προϊόντα και υπηρεσίες σε συνδυασμό με την συρρίκνωση και υπερφορολόγηση των εισοδημάτων «χαλαρώνει» τα φορολογικά ήθη με ορατό τον κίνδυνο μείωσης και των δημόσιων εσόδων. Το 47% του πληθυσμού (με αυξητικές τάσεις) είναι δεκτικό στη μη έκδοση αποδείξεων προκειμένου να πετύχει κάποιο οικονομικό όφελος. Το φαινόμενο αυτό θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη στην κατάρτιση του νέου φορολογικού νομοσχεδίου. [Δεν αντιμετωπίζεται με ποινές και χειροπέδες και μέτρα περιορισμού της ρευστότητας].

8) Η αγορά βρίσκεται σε μια παρατεταμένη δεκάμηνη χειμερία νάρκη», δεδομένου ότι το 70% των νοικοκυριών αναμένει τις εκπτώσεις (2 μήνες) για να αγοράσει βασικά αγαθά.

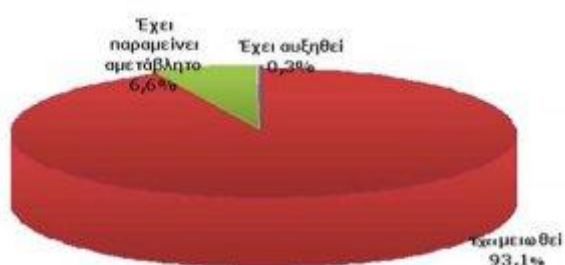
9) Καθίζηση συνεισφοράς στα εισοδήματα των νοικοκυριών από επιχειρηματική δραστηριότητα (μόλις το 12,6% δηλώνει ως ΚΥΡΙΑ πηγή το εισόδημα από επιχείρηση). Βασική στήριξη των νοικοκυριών αποτελούν τα εισοδήματα από συντάξεις (42,6%)

10) Δραματικές περικοπές στην κατανάλωση μετά από την οριζόντια μείωση εισοδημάτων – Αλυσιδωτές αντιδράσεις στο σύνολο της οικονομίας (το 70 % των νοικοκυριών έχει κάνει περικοπές στις δαπάνες ειδών διατροφής, ενώ το 92%, περιόρισε τις δαπάνες για ένδυση – υπόδηση).

Με βάση τα στοιχεία της έρευνας, το 93,1% των νοικοκυριών, είχε σημαντική μείωση των εισοδημάτων μετά το ξέσπασμα της κρίσης (πίνακας 1). Ο μέσος όρος μείωσης του οικογενειακού εισοδήματος σε σχέση με 3 χρόνια πριν καταγράφεται στο 38%. Ουσιαστικά, βρισκόμαστε μπροστά στην παγίωση μιας οικονομικής κατάστασης για τα νοικοκυριά που μας οδηγεί στην «οικονομία- κοινωνία του ½», ωθώντας στο περιθώριο και τα όρια επιβίωσης το υπόλοιπο μισό του πληθυσμού.

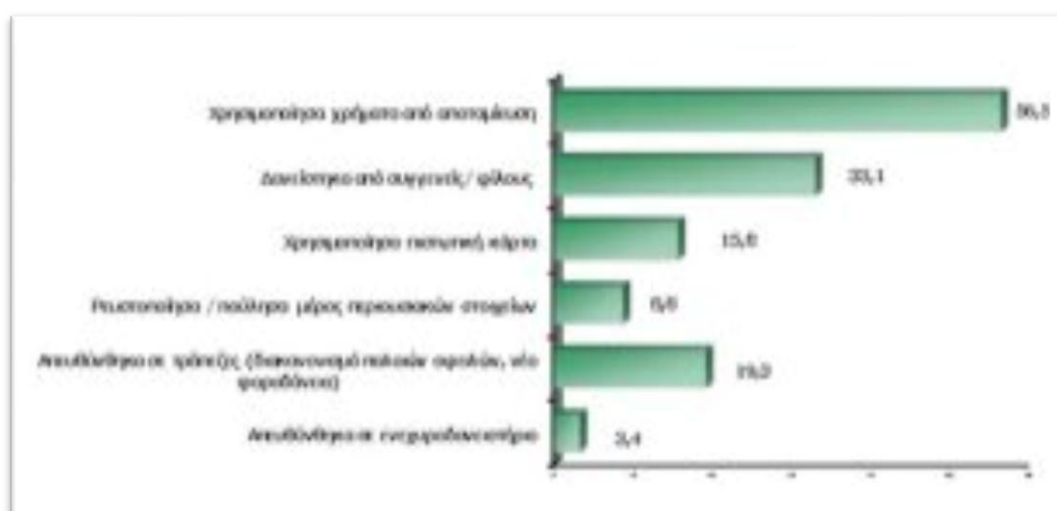
Δραματική εικόνα παρουσιάζεται σε σχέση με τα ποσοστά απασχόλησης. Σχεδόν το 40% των νοικοκυριών έχουν στην οικογένεια ένα τουλάχιστο άτομο σε ανεργία. Συνακόλουθα, οι συντάξεις αποτελούν για το 40% των νοικοκυριών την κυριότερη πηγή εισοδήματος, εικόνα απογοητευτική για την παραγωγική δυναμική της χώρας. Οι όποιες, δε, νέες περικοπές των συντάξεων θα δώσουν τη χαρακτηριστική βολή στα νοικοκυριά, ιδιαίτερα τα πολυμελή.

Πίνακας 1- Το οικογενειακό εισόδημα μετά το ξέσπασμα της κρίσης

Το 50% των νοικοκυριών, αντιμετωπίζει πλέον σοβαρές οικονομικές δυσκολίες (αφού για την κάλυψη των βασικών υποχρεώσεων αναγκάστηκε να χρησιμοποιήσει πόρους από πηγές πέραν του τρέχοντος εισοδήματος- δανεισμό από φίλους/συγγενείς, κάρτες, αποταμίευση).

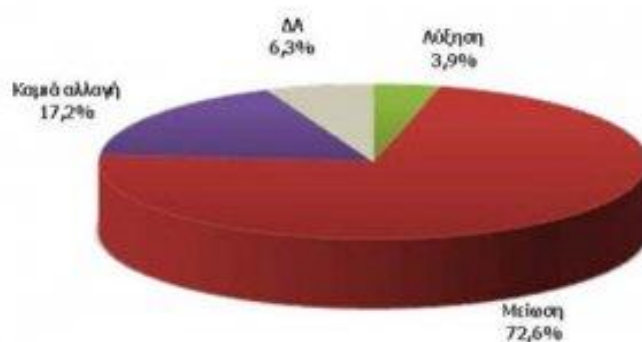
Πίνακας 2- Κάλυψη υποχρεώσεων έτους 2012

Σημείο-[4]-

Το κλίμα απαισιοδοξίας αποτυπώνεται για άλλη μια φορά και στην συγκεκριμένη έρευνα, όπου πάνω από το 72% των νοικοκυριών, αναμένουν περαιτέρω συρρίκνωση του εισοδήματός τους εντός του 2013. Επιπλέον, το 49% του πληθυσμού δηλώνει ότι δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί στις φορολογικές του υποχρεώσεις. Λαμβάνοντας υπόψη πρόσφατα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., το ποσοστό των πολιτών που βρίσκεται στα όρια της φτώχειας αυξήθηκε από 16,3% το 2010 στο 22,9% του πληθυσμού το 2011. Υπολογίζεται ότι η εντεινόμενη ανεργία, οι περαιτέρω μειώσεις στις κοινωνικές μεταβιβάσεις, και τις φοροαπαλλαγές θα επιτείνουν το πρόβλημα. Προφανείς οι συνέπειες στη ζήτηση και στις επιχειρήσεις.

Πίνακας 3- Εισοδηματική προσδοκία για το 2013

Σημείο-[5]-

Το 40% περίπου των νοικοκυριών, λόγω της απομείωσης των εισοδημάτων, ανέφερε ότι έχει καθυστερημένες οφειλές, μεγαλύτερο μέρος των οποίων αφορά τις πάγιες ανάγκες του νοικοκυριού (φως, νερό, ενέργεια), τις οφειλές προς εφορία και τις δανειακές υποχρεώσεις.

Πίνακας 4- Καθυστερημένες οφειλές

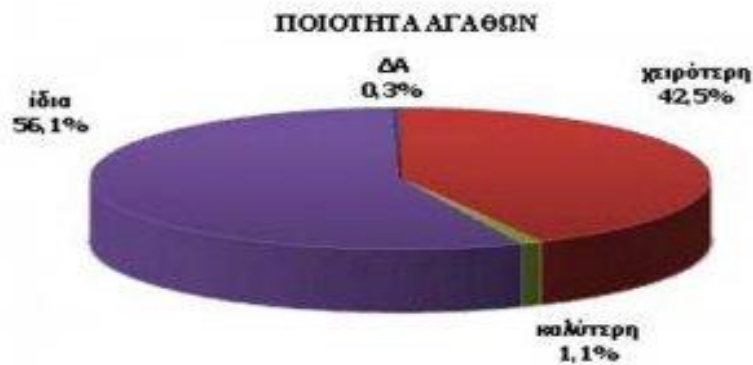

Το 81% των ερωτώμενων θεωρεί ότι οι τιμές των αγαθών που αγοράζουν (καλάθι νοικοκυράς) αυξήθηκαν την τελευταία χρονιά, μια χρονιά πολύ μεγάλη ύφεσης (συρρίκνωση 6,5 % ΑΕΠ). Με τα συγκεκριμένα στοιχεία και την κατάλληλη αναγωγή είναι προφανές ότι πάνω από 20% του πληθυσμού δεν μπορεί να καλύψει τις βασικές ανάγκες επιβίωσης αλλά και υποχρεώσεις (σε σχέσεις με τράπεζες-εφορίες, έναρξη επιτηδεύματος- Τειρεσίας). Είναι χαρακτηριστικό ότι στο σύνολο του πληθυσμού το 47% δηλώνει ότι έχει οικονομικές υποχρεώσεις προς τράπεζες.

Σημείο-[6]-

Ένα ακόμη πιο ενδιαφέρον στοιχείο είναι η δραματική επίπτωση που επήλθε στις καταναλωτικές συνήθειες. Σχεδόν το 70 % των ερωτηθέντων δήλωσε ότι έχει κάνει περικοπές ακόμη και στα είδη διατροφής, το 80% στις μετακινήσεις, το 92% στις δαπάνες ένδυσης- υπόδησης και το 83,2 στη θέρμανση του νοικοκυριού. Σχεδόν το 90% του πληθυσμού έχει κάνει περικοπές σε ό, τι αναφέρεται ως δαπάνες για «διασκέδαση και διαχείριση ελεύθερου χρόνου» (εστιατόρια, καφέ, σινεμά, ταξίδια, αρτοποιεία). Επιπρόσθετα, το 42,5% των νοικοκυριών δήλωσε ότι αγοράζει προϊόντα χαμηλότερης ποιότητας. Η κρίση ποιότητας διέπει πλέον όλες τις οικονομικές συναλλαγές (ζήτηση και προσφορά χαμηλότερης ποιότητας αγαθών και υπηρεσιών). Το γεγονός αυτό οδηγεί μακροπρόθεσμα στη μείωση της ανταγωνιστικότητας και της δυνατότητας εξωστρέφειας των επιχειρήσεων αλλά και στην υποβάθμιση της ποιότητας ζωής των καταναλωτών.

Πίνακας 6- Ποιότητα αγαθών μέσα στην κρίση

Σημείο-[7]-

Η άμβλυνση της φορολογικής συνείδησης επιτείνεται λόγω της οικονομικής δυσπραγίας (ανάγκη για επιβίωση). Το 47% των νοικοκυριών παραδέχεται ότι μπορεί και να μη λάμβανε απόδειξη προκειμένου να επιβαρυνθεί λιγότερο. Η χαλάρωση της φορολογικής συνείδησης είναι πιο εμφανής και τείνει αυξανόμενη στις περιπτώσεις πολυμελών οικογενειών που έχουν αυξημένο κίνδυνο για την οικονομική τους επιβίωση. Η ανάγκη βιοπορισμού, η μεγάλη φορολογική επιβάρυνση σε προϊόντα και υπηρεσίες σε συνδυασμό με την συρρίκνωση των εισοδημάτων και την περιστολή των κοινωνικών παροχών, χαλαρώνει τα φορολογικά ήθη με ορατό τον κίνδυνο μείωσης και των δημόσιων εσόδων. Το φαινόμενο αυτό θα πρέπει να ληφθεί υπόψη στην κατάρτιση του νέου φορολογικού νομοσχεδίου. Από τα ποιοτικά χαρακτηριστικά παρατηρείται επίσης μεγάλη αστάθεια όσον αφορά τη συμπεριφορά του 52% που προς το παρόν επιθυμεί τη φορολογική ευταξία. Το 49 % αποδοκιμάζει την υιοθέτηση πολιτικής κοινωνικού αυτοματισμού για τη δυνατότητα μη πληρωμής σε περιπτώσεις μη έκδοσης αποδείξεων.

Πίνακας 7- Φορολογική συμμόρφωση (πληρωμή χωρίς απόδειξη)

Σημείο-[8]-

Η αγορά οδηγείται σε μια παρατεταμένη «ετήσια χειμερία νάρκη». Εμφανής είναι από την έρευνα και η ραγδαία μεταβολή των καταναλωτικών ηθών: οι καταναλωτές σε μεγάλο ποσοστό (68,8%) αναμένουν τις εκπτώσεις προκειμένου να κάνουν τις αγορές τους. Τούτο σηματοδοτεί για το εμπόριο μια νεκρή, αγοραστικού ενδιαφέροντος, περίοδο πέραν των 10 μηνών. Αυτό που προκύπτει, είναι ότι οι καταναλωτές σαφέστατα και δεν αναζητούν περισσότερο χρόνο για έρευνα αγοράς (shop around) αλλά ενδιαφέρονται για οικονομικές και συμφέρουσες λύσεις. Και μόνο το γεγονός αυτό αναδεικνύει το έωλο της επιχειρηματολογίας (τουλάχιστον για τα επόμενα 3 χρόνια) σχετικά με τη διεύρυνση του ωραρίου λειτουργίας των καταστημάτων (Κυριακές). Όπως φαίνεται στον πίνακα 7, το 22% των νοικοκυριών δηλώνει ότι προμηθεύτηκε βασικά αγαθά μέσω των δικτύων «χωρίς μεσάζοντες» και το 6% μέσω κοινωνικών παντοπωλείων.

Πίνακας 8- Εναλλακτικοί τρόποι προμήθειας βασικών αγαθών

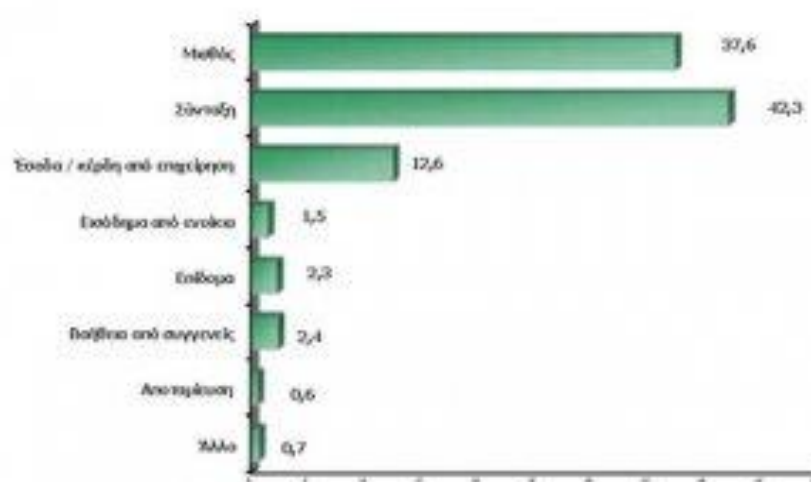

Σημείο-[9]-

Σημαντική τάση συρρίκνωσης έως και μηδενισμού των εσόδων των νοικοκυριών

από επιχειρηματική δραστηριότητα μελών τους. Μόλις το 12,6% δηλώνει ως κύρια πηγή εισοδήματος την επαγγελματική/ επιχειρηματική δραστηριότητα. Αναδεικνύεται και από αυτό το στοιχείο η αποδυνάμωση της παραγωγικής και οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και πόσο σημαντικά επηρεάζεται η ζήτηση και η βιωσιμότητα των νοικοκυριών από το συνεχή στραγγαλισμό των συντάξεων. Ο περιορισμός της ζήτησης γενικότερα είναι και η βασική αιτία συρρίκνωσης έως και μηδενισμού εισοδημάτων από επιχειρηματική δραστηριότητα.

Πίνακας 9 –Κύρια πηγή εισοδήματος

Σημείο-[10]-

Η μείωση της καταναλωτικής δαπάνης είναι αξιοσημείωτη σε όλους τους κλάδους. Ο κλάδος της ένδυσης – υπόδησης πλήττεται περισσότερο καθώς το 92,5 % των νοικοκυριών κατέγραψε δραστικές περικοπές στην εν λόγω δαπάνη. Μεγάλες απώλειες καταγράφηκαν στον κλάδο της εστίασης με, σχεδόν το 93 % των νοικοκυριών, να περιορίζει τις δαπάνες για τις συγκεκριμένες υπηρεσίες, ενώ το 88 % των νοικοκυριών μείωσε τις εξόδους του για καφέ- σινεμά (που θεωρούνται οικονομικές λύσεις ψυχαγωγίας). Σχεδόν το 70% έφτασε στο σημείο να κάνει περικοπές ακόμη και στην κατανάλωση ειδών διατροφής. Οι σχετικές μειώσεις, έχουν συμπαρασύρει όχι μόνο τις εμπορικές αλλά και τις παραγωγικές επιχειρήσεις,

τα έσοδα του κράτους από τη φορολογία, τις θέσεις εργασίας και κατ επέκταση και τα ασφαλιστικά ταμεία. Ειδικότερα οι μειώσεις εμφανίζονται στον πίνακα 10.

Πίνακας 10- Η μείωση της κατανάλωσης ανά εισοδηματική κατηγορία

	Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα				
	Μέχρι 10000€	10001 € - 18000€	18001 € - 25000€	25001€ - 30000€	Άνω των 30000€
Είδη διατροφής	79,1	73,7	61,1	59	35,1
Ποτά / τσιγάρα / καπνός	56	50,9	51,7	44,9	33,8
Οικιακά είδη - έπιπλα -ηλεκτρικές συσκευές	71,5	73,4	71,9	67,9	59,7
Μετακίνηση	80,9	80,7	75,4	82,1	66,2
Θέρμανση	87,3	85,2	81,8	80,8	61
Λογαριασμοί σπιτιού	76,1	74,7	60,6	66,7	45,5
Υγεία - φάρμακα	35,1	26,1	21,7	23,1	13
Εκπαίδευση	16,3	16,3	13,8	12,8	3,9

Ένδυση Υπόδηση –	93,1	94,2	92,1	94,9	81,8
Εστιατόρια / ταβέρνες	93,6	94,2	93,6	91	84,4
Καφέ, μπαρ, σινεμά κλπ	90,1	90	88,7	88,5	75,3
Ταξίδια	90,1	91,2	88,2	88,5	76,6
Δώρα, είδη δώρων	90,1	93,5	90,6	89,7	74
Αρτοποιεία	75,8	70,7	68	71,8	44,2

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, γίνεται αντιληπτό, ότι έστω και μια μικρή επιπρόσθετη αύξηση των τιμολογίων της ΔΕΗ και των φορολογικών υποχρεώσεων θα επιφέρει νέες μεγάλες αρνητικές μεταβολές στην κατανάλωση ειδών διατροφής, θα δημιουργούσε πολύ μεγαλύτερες κοινωνικές επιβαρύνσεις σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη κατηγορία αγαθών. Τα νοικοκυριά, δεν είναι πλέον σε θέση να επωμιστούν νέες αυξήσεις σε αγαθά με ανελαστική ζήτηση, τα οποία εκ των πραγμάτων είναι πρώτης ανάγκης και θα επηρεάσουν δυσανάλογα τον οικογενειακό προϋπολογισμό. Ενδεικτικό είναι ότι στην ερώτηση, σε ποια κατηγορία αγαθών – υπηρεσιών μια ενδεχόμενη αύξηση τιμών θα δημιουργούσε μεγαλύτερο πρόβλημα, το 70% σχεδόν των νοικοκυριών εκτιμά ότι η οποιαδήποτε επιβάρυνση στα είδη διατροφής θα επιφέρει μεγάλες δυσκολίες στον οικογενειακό προϋπολογισμό. Το 40% εκτιμά ότι η αύξηση κόστους θέρμανσης θα επιφέρει μεγάλες δυσκολίες. Τα αποτελέσματα της έρευνας τεκμηριώνουν για άλλη μια

φορά τις θέσεις της ΓΣΕΒΕΕ όσον αφορά τις συνέπειες της σκληρής περιοριστικής πολιτικής που εφαρμόζεται, και που προκαλεί αλυσιδωτές επιπτώσεις στη παραγωγή, την κατανάλωση, την επιχειρηματική δραστηριότητα, τις επενδύσεις, καθώς εκ τούτων και στην απασχόληση. Τα στοιχεία αποτυπώνουν με το πιο παραστατικό τρόπο ότι τα ελληνικά νοικοκυριά, όχι μόνο αντιμετωπίζουν ήδη μεγάλες δυσκολίες, αλλά και ότι δεν θα αντέξουν σε επιπλέον επιβαρύνσεις σε ΔΕΗ, φόρους και εισοδηματικές περικοπές, αντιδρώντας απρόβλεπτα, ασύμμετρα και μαζικά.

Η Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών, Βιοτεχνών, Εμπόρων Ελλάδας, εκτιμά ότι οι νέες φορολογικές ρυθμίσεις και η ακολουθούμενη με όλο και μεγαλύτερη ένταση πολιτική εσωτερικής υποτίμησης έχει πλέον φθάσει στα ιστορικά της όρια, ενώ έχει εξωθήσει στα οικονομικά τους όρια καταναλωτές και επιχειρήσεις. Μεγάλη πιθανότητα για την πλειοψηφία των νοικοκυριών που «υποφέρουν» τα όρια αυτά να είναι μη αναστρέψιμα. Η προώθηση στοχευμένων παρεμβάσεων σε ό, τι αφορά στην κινητικότητα της οικονομίας (επενδύσεις) σε μικρή κλίμακα, τη δίκαιη κατανομή βαρών, τη μείωση του Φ.Π.Α (ιδιαίτερα στην εστίαση) και την άσκηση πολιτικών απασχόλησης για την ραχοκοκαλιά της απασχόλησης που είναι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελεί επιτακτική ανάγκη.

4.5 ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

Πηγαίνοντας πιο πίσω, μπορούμε να επισημάνουμε πως η Ελλάδα είναι μια χώρα η οποία έχει βρεθεί κατά καιρούς σε πολλές περιστάσεις οικονομικού παροξυσμού όπως καταστροφές και πολέμους (NEET, 2012).

Ένας οικονομικός παροξυσμός όπως είναι εύλογο έχει αρκετές συνέπειες σε πολλούς κλάδους και ιδίως στον οικονομικό. Όλοι μας βλέπουμε στα ΜΜΕ, οικονομολόγους να περιγράφουν δικαιολογημένα τα οικονομικά θέματα της χώρας μας. Περιγράφουν την κατάσταση που επικρατεί και επιχειρούν να ανακαλύψουν τρόπους για την αποφυγή ενός ολοκληρωμένου οικονομικού φιάσκου της χώρας.

Συμπληρώνοντας το παζλ των κοινωνικών επιδράσεων της οικονομικής ύφεσης, εύκολα παρατηρούμε πως η ανεργία συνιστά τον κλάδο που πλήττεται πιο πολύ από τέτοιες περιστάσεις.

Χιλιάδες άνθρωποι θα να χάσουν τις εργασίες τους λόγω αυτής της καινούριας πολιτικής κατάστασης. Οικογενειάρχες και παιδιά δε μπορούν να καλύψουν τις κύριες τους ανάγκες και να λύσουν τα προς το ζην.

Αμέτρητοι άνθρωποι πτυχιούχοι και όχι μόνο, βλέπουν ότι δεν καταφέρνουν να έχουν μια αξιοπρεπή ζωή. Οι πτυχιούχοι στην πλειοψηφία τους δεν έχουν πια το δικαίωμα να δουν τους κόπους τόσων ετών (σπουδές) να βγάλουν καρπούς και σε επαγγελματικό και πνευματικό επίπεδο.

Η ανεργία στα τέλη του 2011, με βάση τις μελέτες ανήλθε στο 22% που συνιστά ποσοστό ρεκόρ! Η μοναδική λύση για εκείνους τους ανθρώπους είναι η μετανάστευση όπου συνιστά απόρροια του φαινομένου της ανεργίας όπως και μία ακόμα μακροπρόθεσμη κοινωνική απόρροια του οικονομικού παροξυσμού.

Οι νέοι άνθρωποι θα επιδιώξουν την πραγματοποίηση των επιδιώξεών τους και των ονείρων τους σε άλλα κράτη του εξωτερικού εάν η γενέτειρα χώρα τους δεν μπορεί να γίνει βοηθός σε μια τέτοια διατύπωση. Επίσης, μελέτες δείχνουν πως αυξήθηκε το ποσοστό των ανθρώπων που καταφεύγουν σε κοινωνικά δίκτυα φροντίδας με στόχο να καλύψουν τις κύριες τους ανάγκες.

Η προσέλευση των Ελλήνων στα συσσίτια της εκκλησίας συνιστά το 40%. Η πλειοψηφία είναι άνθρωποι που βρίσκονται κοντά στην ηλικία συνταξιοδότησης.

Ανάλυση πρόσφατης έρευνας του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας (Eurofound) για την οικονομική ύφεση που

πλήττει σοβαρά τις προοπτικές εργασίας της νέας γενιάς και την εργασία των νέων που βρίσκεται στις μέρες μας στο πιο χαμηλό επίπεδο που έχει ποτέ σημειωθεί από τη Eurostat.

Η βαθιά και εκτεταμένη ύφεση στην οποία έχουν περιέλθει στις μέρες μας αρκετές χώρες-μέλη της ΕΕ27, με πιο χαρακτηριστική περίπτωση εκείνη της Ελλάδας και ακολούθως των περισσότερων χωρών του ονομαζόμενου «ευρωπαϊκού νότου» (Πορτογαλίας, Ισπανίας κ.ά.), αποδεικνύει με τον πιο ευκρινή τρόπο την έλλειψη ανακλαστικών και προνοητικότητας και εν τέλει το φιάσκο των πολιτικών χειρισμών της ΕΕ αλλά και των ίδιων των χωρών-μελών για τη δραστική θωράκιση των οικονομιών τους προς τη διεθνή οικονομική κρίση του 2008, η οποία μετέπειτα (τέλη 2009 – αρχές 2010) μετεξελίχθηκε σε σοβαρή κρίση χρέους για τις πιο αδύναμες εθνικές οικονομίες των 17 χωρών της Ευρωζώνης αλλά και των υπολοίπων κρατών-μελών της ΕΕ, με αποτέλεσμα να γίνεται πλέον λόγος για μια Ευρώπη “δύο ταχυτήτων”. Στα κράτη αυτά –και ειδικά στην περίπτωση της Ελλάδας– τα τελευταία αυτά έτη προωθήθηκαν και επιβλήθηκε σκληρή πολιτική λιτότητα όπου αρκετές φορές διέρρηξαν τον κοινωνικό ιστό και ανατάραξαν την κοινωνική ειρήνη εξαιτίας της ραγδαίας και οδυνηρής εξαχρείωσης του βιοτικού επιπέδου των «μεσαίων» και «κατώτερων» κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων και εν γένει της ευθείας αμφισβήτησης των θεμελιωδών αρχών του κοινωνικού κράτους.

Σχετικά με την Ελλάδα, που πρώτη από τα κράτη της Ευρωζώνης και “διά της βίας” θα μπορούσε να ειπωθεί πως εισήλθε στον «χορό» αυτό, τα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής του διαστήματος 2010-2012 (Μνημόνια 1-3) «πάτησαν» επάνω σε διαρθρωτικές αδυναμίες και χρόνιες παθογένειες του συστήματος για να επιβάλουν πρωτοφανείς θεσμικές αλλαγές που σε συνάρτηση με την απουσία αναπτυξιακών πολιτικών –όπου ούτως ή άλλως θα λειτουργούσαν αντισταθμιστικά– άλλαξαν ριζικά το βιοτικό επίπεδο μεγάλου μέρους της ελληνικής κοινωνίας, κλιμακώνοντας πιο πολύ τα θέματα που ήδη υπάρχουν της ανεργίας, της φτώχειας και του συνεχώς αναπτυσσόμενου χάσματος των κοινωνικών ανισοτήτων. Στις καινούριες αυτές περιστάσεις, μιλάμε πια για ένα καινούριο φαινόμενο φτώχειας, τους «νεόπτωχους», που είναι οι ίδιοι που δουλεύουν και ιδίως τους

μερικώς απασχολούμενους και τους αυτοαπασχολούμενους. Εκτός αυτής της κατάστασης, τα τελευταία έτη αρκετοί συμπολίτες μας ήρθαν αντιμέτωποι με καταστάσεις διαβίωσης ολοκληρωμένης υλικής υστέρησης εξαιτίας απώλειας της δουλειάς τους και μη μπορώντας να βρουν άλλοι, στερούμενοι και την οικογενειακή ή άλλου είδους στήριξη. Στις δεδομένες, ούτως ή άλλως, περιστάσεις όπου ο οικονομικός παροξυσμός έχει μετεξελιχθεί σε οξεία κρίση και στον κλάδο της εργασίας, η απώλεια της εργασίας στις πιο πολλές των περιστάσεων κατευθύνει σε “επαγγελματικό θάνατο”, όπως είναι σχεδόν μη δυνατή η εύρεση άλλης εργασίας μέσα στο παρόν μη ασφαλές και “άνυδρο” εργασιακό τοπίο της χώρας.

Η παρούσα κατάσταση αποτυπώνεται πολύ έντονα στα τελευταία στοιχεία που ανάρτησε η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) σχετικά με το συνολικό ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα το μήνα Σεπτέμβριο του 2012, όπου αυτό ανήλθε σε 26,0% έναντι 18,9% που ήταν τον Σεπτέμβριο του 2011 και 7,5% τον Σεπτέμβριο του 2008 – επομένως προ κρίσης. Σύμφωνα με αυτά τα στοιχεία, τον περασμένο Σεπτέμβριο οι άνεργοι στην Ελλάδα προσέγγισαν περίπου τα 1,3 εκατ. άτομα (1.295.203 άτομα), ενώ το σύνολο των απασχολούμενων κατά τον ίδιο μήνα μειώθηκε κατά 325.334 άτομα σε σύγκριση με τον ίδιο μήνα της περασμένης χρονιάς και κατά 872.532 άτομα σε σχέση με τον Σεπτέμβρη του 2008. Όπως ανακύπτει ακόμη από τα στοιχεία αυτά, οι πληθυσμιακές ομάδες που πλήττονται περισσότερο από τη μάστιγα της ανεργίας είναι πιο πολύ οι νέοι και οι γυναίκες, με το ποσοστό ανεργίας των νέων για την ηλικιακή ομάδα 15-24 χρόνων για τον Σεπτέμβριο του 2012 να έχει εκτιναχθεί στο 56,4% έναντι του 47,6% που ήταν τον Σεπτέμβριο του 2011 και 22,2% τον ίδιο μήνα του 2008. Αντίστοιχα η ανεργία στις γυναίκες τον Σεπτέμβριο του 2012 ανήλθε στο 30,1% από το 22,3% του Σεπτεμβρίου του 2011 και το 11,2% τον ίδιο μήνα του 2008. Τέλος, τον Σεπτέμβριο του 2012 ο αριθμός των οικονομικά μη ενεργών στη χώρα μας, των ατόμων δηλαδή που δεν χαρακτηρίζονται απασχολούμενοι ή άνεργοι, ήταν 3.373.692, δίχως πάραυτα να έχει σημειώσει κάποια σπουδαία αλλαγή σε σύγκριση με τον Σεπτέμβριο του 2011 (3.373.409).

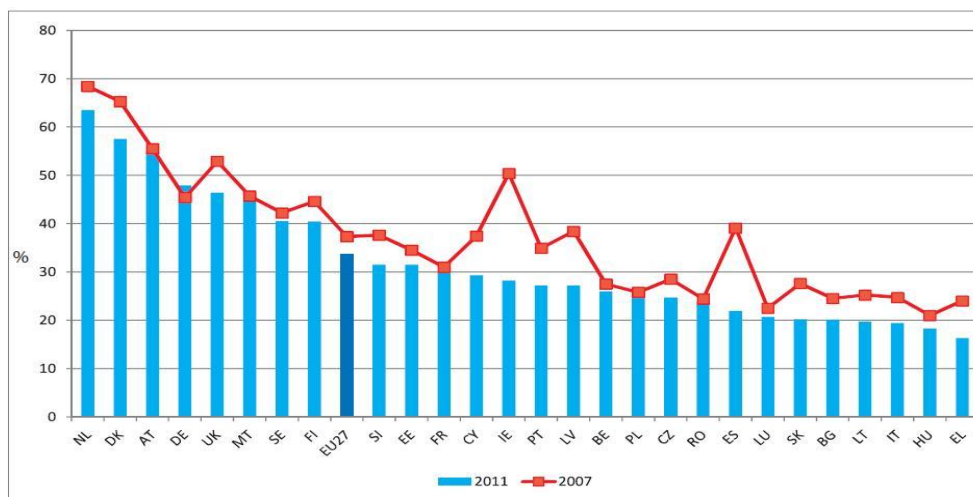
Σπουδαίο, επιπροσθέτως, στοιχείο στη μέτρηση της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας είναι πως ο αριθμός των ατόμων αυτών (με μικρές

αυξομειώσεις) φαίνεται να διατηρείται σταθερός – σε υψηλά επίπεδα– κατά το διάστημα όλων των τελευταίων χρόνων, ενώ μεγάλο μέρος της αφορά νέους 15-29 ετών οι οποίοι εξαιτίας της ανησυχητικής αύξησης του αριθμού τους κατά τα τελευταία έτη –και στην Ελλάδα και στην Ευρώπη αλλά και διεθνώς– έχουν γίνει αντικείμενο κοινωνιολογικής έρευνας παίρνοντας τον χαρακτηρισμό NEET, δηλαδή “Νέοι 15-29 ετών οι οποίοι είναι εκτός δομών απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης”.

Για το θέμα αυτό, στην τελευταία και εξαιρετικά δυσοίωνη μελέτη του Eurofound (Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας) με τίτλο «NEET – Νέοι εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης: Χαρακτηριστικά, κόστος και μέτρα πολιτικής στην Ευρώπη» αποτυπώνεται η κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι νέοι σήμερα, στην ΕΕ συνολικά και σε επιμέρους επίπεδο κρατών-μελών, αναφορικά με το βαθμό ένταξής τους στην αγορά εργασίας, με επικέντρωση στην ομάδα των NEET. Ειδικότερα, η μελέτη κεντράρει στην ανάλυση των γνωρισμάτων των νέων που εισέρχονται στην ομάδα αυτή, στην εκτίμηση του οικονομικού και κοινωνικού κόστους του εν λόγω φαινομένου στο ίδιο το άτομο και συνολικά στην κοινωνία, όπως και στην εκτίμηση του βαθμού δραστηριότητας των μέτρων πολιτικής των χωρών-μελών για τη στήριξη των νέων σε σχετικά με την (επαν)ένταξή τους στην αγορά εργασίας και ιδιαιτέρως την παγίωση της θέσης τους σε αυτή.

Όπως τονίζεται στη μελέτη του Eurofound, αν και η χαμηλή πρόσβαση των νέων στην εργασία δε συνιστά καινούρια παθογένεια στην κοινωνική, οικονομική και εργασιακή πραγματικότητα των χωρών -μελών της ΕΕ (και των 17 και των 27), πάραυτα αρκετά ανησυχητική, με βάση τα στοιχεία της Eurostat, είναι η δραματική υποχώρηση στο 33,6% του ποσοστού της απασχόλησης των νέων κατά το 2011, το οποίο είναι το πιο χαμηλό από ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ποσοστά απασχόλησης των νέων 15-24 ετών ανά κράτος-μέλος της ΕΕ για τα έτη 2007 και 2011

Source: Eurostat, July 2012

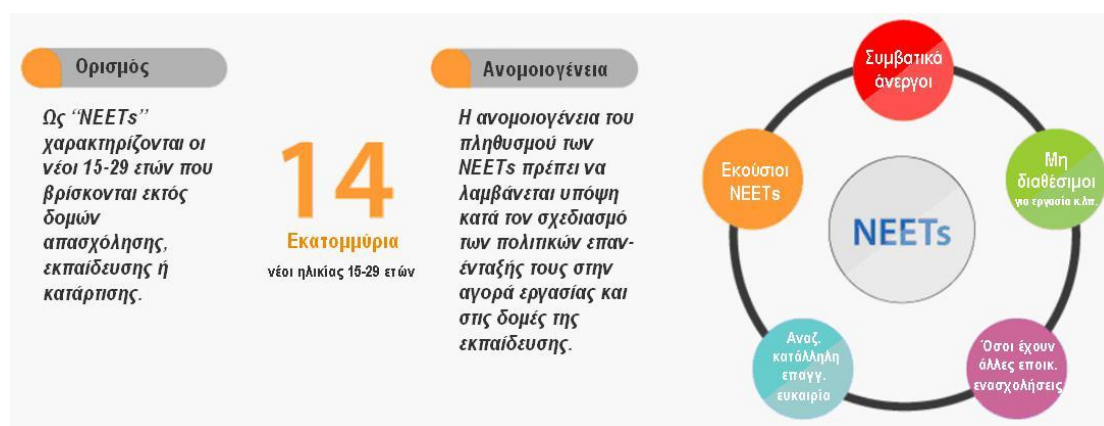
Σε επίπεδο ένωσης, η κατάσταση αυτή τονίζεται κατηγορηματικά και στον δείκτη ανεργίας των νέων, όπου το αντίστοιχο ποσοστό σημείωσε κατακόρυφη αύξηση (σε κάποιες χώρες-μέλη στο διπλάσιο ή και στο τριπλάσιο σε συνάρτηση με προηγούμενα έτη) αγγίζοντας τον Φεβρουάριο του 2012 κατά μέσο όρο το 22,4%, το οποίο αντιστοιχεί σε 5,5 εκατομμύρια νέους στην ΕΕ, δηλαδή κατά 1,5 εκατομμύριο περισσότερους συγκριτικά με το 2007 (πριν την ύφεση).

Ειδικότερα, σχετικά με την Ελλάδα, συμπληρωματικά με τα στοιχεία που παραθέσαμε προηγουμένως, για το Β' τρίμηνο του 2012 οι άνεργοι νέοι ηλικίας 15-29 ετών συνιστούν το 33% του συνολικού άνεργου πληθυσμού, ενώ η νεανική απασχόληση δείχνει να καταγράφει τεράστια μείωση στις θέσεις πλήρους εργασίας και αύξηση από το 11,2% (το 2011) στο 13,4% (το 2012) των θέσεων μερικής απασχόλησης (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), κάτι που είναι συμβολικό της συστηματικής προώθησης στον εργασιακό κλάδο των ελαστικών μορφών εργασίας.

2008	2009	2010	2011	2012
357.143	442.565	594.032	810.821	1.168.761
156.095	175.328	219.745	303.454	387.030
-11,3	12,3	25,3	38,1	27,5

Ο όρος “NEET: Νέοι άνθρωποι (15-29 ετών) – πλην απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης” διευρύνθηκε με σκοπό την πληρέστερη παράσταση της έκτασης της οικονομικής και εκπαιδευτικής αδράνειας των νέων, ο αριθμός των οποίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση στις μέρες μας φτάνει τα 14 εκατομμύρια από το σύνολο των 94 εκατομμυρίων Ευρωπαίων του ίδιου ηλικιακού γκρουπ.

Χαρακτηριστικά και αριθμός των NEET στην ΕΕ

Οι NEET, κατά τα ευρήματα της μελέτης του Eurofound, συνιστούν μια αρκετά ανομοιογενή πληθυσμιακή ομάδα, με την πιο μεγάλη υποομάδα να περιλαμβάνει τους συμβατικά ανέργους (μακροχρόνιους ή μη), ενώ ακολουθούν άλλες ευαίσθητες υποομάδες, όπως οι νέοι που έχουν μια ασθένεια ή έχουν κάποιου είδους αναπηρία, αλλά κι αυτοί που έχουν οικογενειακά καθήκοντα, όπως η φροντίδα εξαρτώμενων προσώπων. Στις υποομάδες που δεν είναι ευάλωτες περιλαμβάνονται οι νέοι που με δική τους απόφαση απέχουν από την εργασία, την εκπαίδευση ή την κατάρτιση (δίχως πάραυτα η απόφασή τους να οφείλεται σε κάποια άλλη καθήκον ή περιορισμό) καθώς και εκείνοι που ψάχνουν μόνο ευκαιρίες δουλειάς, εκπαίδευσης ή κατάρτισης όπου να ανταποκρίνονται στις σπουδές τους και στο επίπεδο που οι ίδιοι εκτιμούν τις ικανότητες, τις δεξιότητές και τις γνώσεις τους. Τέλος, NEET θεωρούνται και όσοι νέοι ασχολούνται επιμορφωτικά με άλλες δράσεις, όπως η μουσική, η αυτορυθμιζόμενη μάθηση και οι τέχνες.

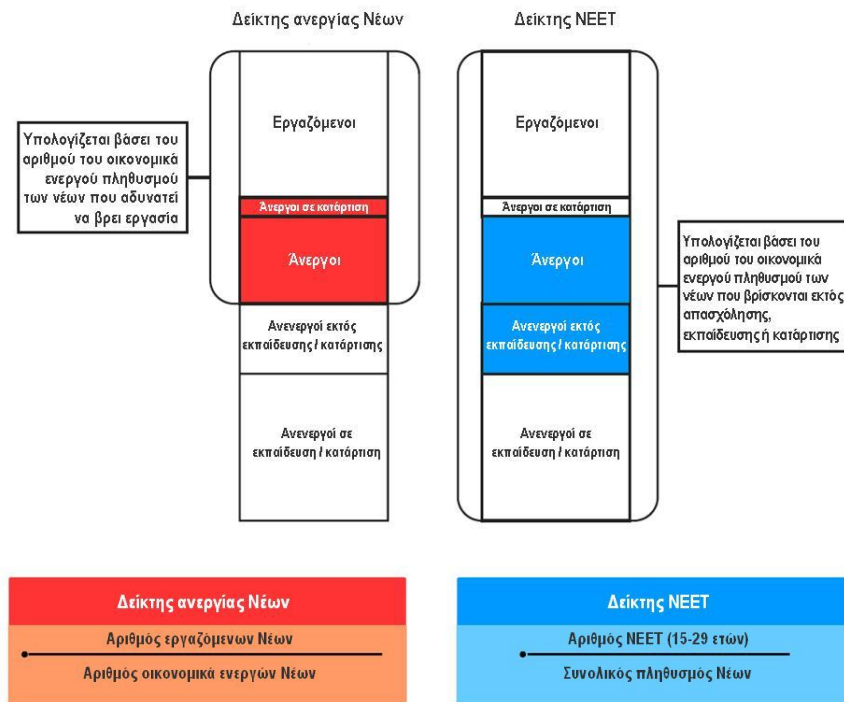
«Ομάδες υψηλού κινδύνου»

Οι νέοι που κινδυνεύουν πιο πολύ να συμπεριληφθούν στην ομάδα NEET – και έτσι να βρεθούν πλην απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης–, όπως δηλώνεται στην ίδια μελέτη, είναι:

- ✓ όσοι έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (οι συγκεκριμένοι νέοι έχουν τρεις φορές πιο πολλές πιθανότητες σε συνάρτηση με άλλους)·
- ✓ όσοι προέρχονται από οικογένειες αλλοδαπών –παιδιά δεύτερης και τρίτης γενιάς μεταναστών– (70%)·
- ✓ όσοι πάσχουν από κάποια αρρώστια ή έχουν αναπηρία έχουν 40% πιο πολλές ευκαιρίες να γίνουν NEET
- ✓ όσοι ζουν σε μακρινά μέρη δίχως εύκολη πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες·
- ✓ οι νέοι οικογενειών με οικονομικά ζητήματα και προβλήματα ανεργίας και εκείνοι που βίωσαν άσχημα το διαζύγιο των γονιών τους.

Διαφορές ανάμεσα στο δείκτη υπολογισμού της ανεργίας των νέων και του δείκτη υπολογισμού του πληθυσμού NEET

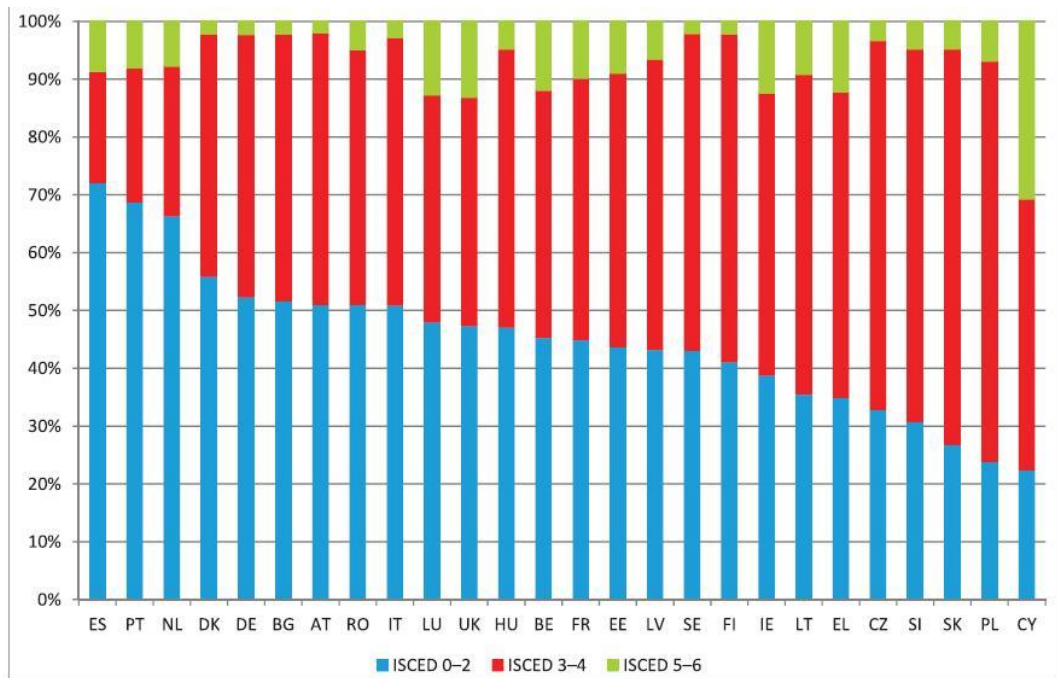
Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, από την μεριά της, εξαιτίας της ανησυχητικά αυξητικής τάσης του φαινομένου αυτού, εδραίωσε, στο φάσμα της τακτικής «Ευρώπη 2020», καινούριους δείκτες και για την παρακολούθηση της κοινωνικής κατάστασης και της θέσης των νέων στην αγορά εργασίας όσο και για την εξυπηρέτηση της σύγκρισης ανάμεσα στις χώρες-μέλη. Πάραυτα, αν και ο δείκτης NEET και ο δείκτης παραδοσιακής ανεργίας των νέων έχουν σχέση ανάμεσά τους, υφίσταται ένα καίριο σημείο που αλλάζουν: Ο δείκτης για την ανεργία των νέων σημειώνει το ποσοστό των νέων που έχουν δυσκολία στο να βρουν εργασία –αν και βρίσκονται σε διαρκή αναζήτηση– όπως και όσων δε δουλεύουν λόγω συμμετοχής τους σε προγράμματα κατάρτισης· αλλά και στις δύο περιπτώσεις οι νέοι αυτοί εκτιμάται πως συνιστούν μέρος του οικονομικά ενεργού νεανικού πληθυσμού. Τουναντίον, ο δείκτης NEET αφορά τους νέους εκείνους που είναι εκτός αγοράς εργασίας, εκπαίδευσης ή κατάρτισης από το σύνολο του πληθυσμού των νέων ηλικίας 15-29 ετών. Με βάση τα ευρήματα της μελέτης του Eurofound, το 2011 από τους 24.711.200 οικονομικά ενεργούς Ευρωπαίους νέους ηλικίας 15-24 χρόνων, οι 5.264.800 συνιστούσαν τον μη εργαζόμενο πληθυσμό (ποσοστό 21,3%), ενώ από τους συνολικά 57.862.300 Ευρωπαίους νέους 15-24 χρόνων, NEET ήταν οι 7.469.100 (ποσοστό 12,9%). Πιθανόν, επομένως, το ποσοστό των άνεργων νέων ηλικίας 15-24 ετών στην Ευρώπη (21,3%) να εμφανίζεται πιο μεγάλο σε σύγκριση

εκείνου των NEET (12,9%), στην πραγματικότητα όμως οι NEET 15-24 χρόνων είναι αριθμητικά πιο πολλά επειδή εκτιμώνται επί του συνολικού πληθυσμού των νέων της ίδιας ηλικιακής ομάδας στην ΕΕ και όχι απλά επί του εκλαμβανόμενου ως οικονομικά ενεργού. Ανάλογη είναι η αποτύπωση της κατάστασης και για την ηλικιακή ομάδα 25-29 χρόνων.

Τέλος, πρέπει διευκρινιστεί πως η μεθοδολογία που διενεργήθηκε κατά την εκπόνηση της μελέτης του Eurofound βασίστηκε στον λειτουργικό ορισμό των εννοιών “NEET” και “μη NEET”, κατά τον οποίο ως NEET θεωρήθηκαν όσοι νέοι ήταν σε οικονομική και εκπαιδευτική αδράνεια για χρονικό διάστημα ίσο ή μεγαλύτερο των έξι μηνών, με την πλειοψηφία, μολοταύτα, των περιστάσεων να δηλώνει πως βρίσκεται σε αυτή την περίσταση για διάστημα πολύ μεγαλύτερο των έξι μηνών.

Σύμφωνα με ευρήματα της έρευνας του Eurofound, η πλειοψηφία των NEET στις πιο πολλές χώρες-μέλη της ΕΕ έχει χαμηλό ή μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης, κάτι που εμφανώς δε δημιουργεί μεγάλη εντύπωση, εάν συνυπολογίσει κάποιος τις συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας για εξειδικευμένο ανθρώπινο επιτελείο. Πάραυτα αυτό που προξενεί εντύπωση είναι το πώς σε μερικές χώρες-μέλη το ποσοστό των NEET που διαθέτει πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι πολύ υψηλό, με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα την Ελλάδα και την Κύπρο. Στην Ελλάδα άνω του 30% των νέων που έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση θα χαρακτηριστούν ως NEET, ενώ όπως δείχνει το ακόλουθο διάγραμμα, ο μισός περίπου πληθυσμός των NEET έχει παρακολουθήσει ανώτερη δευτεροβάθμια ή/και μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Οι NEET ανά επίπεδο εκπαίδευσης το 2010

Note: ISCED is the International Standard Classification of Education; ISCED 0-2 = pre-primary to lower secondary; ISCED 3-4 = upper secondary to post-secondary; ISCED 5-6 = tertiary.
Source: EU LFS

Αναφορικά με την εργασία, η μελέτη επισημάνει πως σε ποσοστό άνω του 52% οι NEET στην ΕΕ δεν έχουν προγενέστερη εργασιακή εμπειρία, ενώ σε επιμέρους επίπεδο χωρών-μελών άξιος λόγου είναι οι καταστάσεις της Ελλάδας, της Ιταλίας, της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, όπου εμφανίζουν ανάλογο ποσοστό άνω του 70%! Οι πιο πολλοί από τους νέους αυτούς εμφανίζονται να είναι εργασιακά μη ενεργοί ή επειδή δε μπορούν να δουλέψουν, ή απλά επειδή δεν ψάχνουν δουλειά – ιδίως εξαιτίας του ότι θεωρούν πως υφίστανται πολύ λίγες ευκαιρίες εργασίας αυτό το διάστημα της βαθιάς ύφεσης που έχει πλήξει τη χώρα τους (και σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό τις περισσότερες χώρες-μέλη της ΕΕ).

Επιδράσεις των NEET στο άτομο και την κοινωνία

Αρχική και βασική επίδραση της ένταξης των νέων στην ομάδα NEET, όπως δηλώνεται στην έρευνα του Eurofound, είναι η καίρια απώλεια που υφίσταται η ίδια η κοινωνία σε ανθρώπινο επιτελείο όπως και σε επιτελείο νέων, που σε κάθε περίπτωση συνιστούν τον πυρήνα της εξέλιξης και της ομαλής πορείας της. Σε μικρο-επίπεδο, ακόμη, οι δυσμενείς απόρροιες για τους νέους που μπαίνουν στην κατάσταση αυτή μπορεί να είναι μακροχρόνιες επιδρώντας και τους μελλοντικούς επαγγελματικούς τους ορίζοντες και την ψυχική και πνευματική τους υγεία, επειδή

τα άτομα αυτά είναι πιο πολύ εκτεθειμένα στον κίνδυνο να “ζήσουν” ένα γενικό φάσμα “κοινωνικών κινδύνων”, όπως το να οδηγηθούν σε αποξένωση (μέσα από δύσκολες οικογενειακές-διαπροσωπικές επαφές), σε χρήση ναρκωτικών και εξαρτησιογόνων ουσιών, σε κακή συμπεριφορά και εν τέλει να μπουν στο κοινωνικό περιθώριο.

Αρκετές μελέτες των τελευταίων ετών καταδεικνύουν, ταυτόχρονα, πόσο δυσχερής είναι η μετάβαση στην ενηλικίωση για τους νέους που δεν μπορούν να εισχωρήσουν στην αγορά εργασίας ή που συνεχίζουν να είναι για μεγάλο διάστημα σε ανεργία και αεργία-απραξία, αφού τους στερείται η ευκαιρία να καλλιεργήσουν σφαιρικά τις δεξιότητες εκείνες που αξιώνουν για την ομαλή και ενεργό συμμετοχή τους στην κοινωνία ευρύτερα όπως και στα επιμέρους κοινωνικά υποσυστήματα με τα οποία αλληλεπιδρούν, όπως είναι το εργασιακό. Οι νέοι αυτοί, όσο πιο μεγάλο διάστημα στερούνται εργασιακής εμπειρίας τόσες περισσότερες ευκαιρίες έχουν μελλοντικά να λαμβάνουν χαμηλότερες αμοιβές για την εργασία τους συγκριτικά με νέους που δεν υπήρξαν ή δεν παρέμειναν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε κατάσταση NEET. Επιπλέον, η παρατεταμένη ανεργία σε συνδυασμό με τη μισθολογική αυτή ποινή που υφίστανται οι νέοι εκείνοι σε όλη τη μετέπειτα πορεία του εργασιακού τους βίου είναι πολύ πιθανό μελλοντικά να τους στερήσει σημαντικές παροχές και προνόμια, όπως την πρόσβαση σε επαρκή υγειονομική περίθαλψη ή τη θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος. Χαρακτηριστικό τέτοιο παράδειγμα, όπως ανακύπτει από τη μελέτη του Eurofound, συνιστούν οι γυναίκες που από την εφηβεία τους απέχουν για μακρό –και ιδιαίτερα καθοριστικό– χρονικό διάστημα από την εκπαίδευση, την εργασία ή την κατάρτιση εξαιτίας πρόωρης (ανεπιθύμητης) εγκυμοσύνης, με απόρροια να χειρίζονται μετέπειτα, όταν οι περιστάσεις τους το επιβάλλουν, αρκετές δυσχέρειες (επαν)ένταξης και στην αγορά εργασίας και στις δομές της εκπαίδευσης/κατάρτισης. Ανάλογη δείχνει η κατάσταση και για τους άντρες που από πολύ νεαρή ηλικία εισέρχονται –και παραμένουν για μεγάλο διάστημα– σε κατάσταση NEET, με κακή προβολή στη μετέπειτα εργασιακή τους πορεία (όπως και σε όλες τις προεκτάσεις της).

Σε αυτή τη μελέτη του Eurofound γίνεται για πρώτη φορά μεγάλη προσπάθεια σε επίπεδο ΕΕ για την εκτίμηση του οικονομικού κόστους που υφίστανται οι χώρες-μέλη από την απόσπαση των NEET από την αγορά εργασίας

και από την εκπαίδευση. Μολοταύτα επισημαίνεται πως επιδίωξη της ανάλυσης αυτής δεν είναι η “κοστολόγηση” της ζωής των νέων ανθρώπων, αλλά η ανάδειξη, μέσα από πολύτιμα συγκρίσιμα στοιχεία και από έγκυρες εκτιμήσεις, της προστιθέμενης αξίας που θα ανέκυπτε στο σύνολο για την οικονομία και τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης των χωρών-μελών από την επανένταξη των ατόμων αυτών στην αγορά εργασίας και στις δομές της εκπαίδευσης. Η ανάλυση αυτή, όπως ισχυρίζεται το Eurofound, αποσκοπεί στο να λειτουργήσει σαν “μοχλός πίεσης” για τις κυβερνήσεις και τους κοινωνικούς εταίρους των χωρών-μελών της ΕΕ, για να παρθούν άμεσα τα απαραίτητα μέτρα που θα βοηθήσουν στην ουσία στην πρόληψη και στο δραστικό χειρισμό αυτής της κατάστασης που εξωθεί στο κοινωνικό περιθώριο αρκετούς νέους ανθρώπους και παραφορτώνει σε πολλά επίπεδα τη λειτουργία της κοινωνίας.

Το οικονομικό κόστος των NEET, φυσικά, είναι ιδιαίτερα δυσχερές να εκτιμηθεί με σαφήνεια εξαιτίας διαφόρων συντελεστών· σε ένα πρώτο, πάραυτα, επίπεδο μπορούμε να το χωρίσουμε σε άμεσο και έμμεσο: άμεσο κόστος είναι η ζημιά που υφίσταται το κράτος από την καταβολή επιδόματος ανεργίας και άλλων παροχών πρόνοιας στα άτομα εκείνα, ενώ το έμμεσο κόστος έχει σχέση με την απώλεια κερδών και τη συρρίκνωση του συνολικού μεγέθους της οικονομίας που συνεπιφέρει ο αποκλεισμός των νέων από την αγορά εργασίας. Επιπροσθέτως, το έμμεσο κόστος μπορεί να περικλείει και επιβαρύνσεις του κράτους από κοινωνικά έξοδα.

Λαμβάνοντας υπόψη συντηρητικές εκτιμήσεις, το 2008 η ετήσια οικονομική ζημιά αυτής της αποχής στις 26 χώρες-μέλη της ΕΕ –πλην της Μάλτας, που δεν έδωσε συναφή δεδομένα– ανήλθε σε περίπου 120 δισεκατομμύρια ευρώ, άρα περίπου 1% του ευρωπαϊκού ΑΕΠ, ενώ το 2011, όπου οι επιδράσεις του οικονομικού παροξυσμού ήταν σαφώς πιο έντονες και η χειροτέρευση της ύφεσης πολύ πιο αισθητή, η ανάλογη οικονομική απώλεια έφτασε 153 δισεκατομμύρια ευρώ, ποσό που αναλογεί σε άνω του 1,2% του ευρωπαϊκού ΑΕΠ. Στο σημείο αυτό είναι απαραίτητο να τονιστεί πως ανάμεσα στις χώρες-μέλη σημειώνονται μεγάλες παρεκκλίσεις, με κάποιες χώρες να καταβάλλουν μεγάλο υψηλό τίμημα, που φθάνει σε 2% ή και πιο πολύ του ΑΕΠ τους, όπως η Βουλγαρία, η Ουγγαρία, η Ιταλία, η Ελλάδα, η Κύπρος, η Ιρλανδία, η Λετονία και η Πολωνία.

Η κριτική που πιθανόν θα μπορούσε να ασκηθεί σε αυτή την ανάλυση του Eurofound είναι πως η υπόθεση εργασίας της δυνητικής επανενσωμάτωσης όλου του πληθυσμού των NEET στην αγορά εργασίας είναι –το λιγότερο– μη νατουραλιστική. Πάραυτα, όπως σημειώνεται στην ίδια την έρευνα, τα ευρήματά της στοχεύουν ιδίως στο να συλλάβουν την έκταση της δυνητικής προστιθέμενης αξίας των νέων αυτών ανθρώπων στην αγορά εργασίας, την οικονομία και γενικότερα στο κοινωνικό σύνολο κρούοντας παράλληλα τον κώδωνα του κινδύνου για την απειλή της πολιτικής και κοινωνικής αποξένωσης όπου έρχονται σε καθημερινή βάση αντιμέτωποι οι NEET εξαιτίας του πιο χαμηλού επίπεδου πολιτικού ενδιαφέροντος, πολιτικής και κοινωνικής σύμπραξης όπως και εμπιστοσύνης προς τους –τυπικούς και άτυπους– θεσμούς της κοινωνίας που εμφανίζουν.

Βασικότερα μέτρα πολιτικής στην ΕΕ για τον περιορισμό της ανεργίας των νέων και του φαινομένου των NEET

Οι πολιτικές των χωρών-μελών της ΕΕ για την καταπολέμηση της ανεργίας των νέων έχουν διπλή καθοδήγηση· από τη μια μεριά στοχεύουν στη διευκόλυνση της ήπιας και ταχείας μετάβασης των νέων από την εκπαίδευση στην εργασία και από την άλλη μεριά στον περιορισμό των συντελεστών εκείνων που οδηγούν και “φυλακίζουν” ένα νέο σε ανεργία και ακολούθως σε αεργία, άρα σε κατάσταση NEET.

Σχετικά με διευκόλυνση της μετάβασης των νέων από την εκπαίδευση στην εργασία σε ευρωπαϊκό επίπεδο οι πολιτικές αυτές κινούνται σε τέσσερις άξονες: α) Ο πρώτος έχει να κάνει με την καλύτερευση των δημόσιων υπηρεσιών με τη δημιουργία κέντρων εξυπηρέτησης νέων όπου υφίσταται διασύνδεση αρκετών υπηρεσιών, συναφών με θέματα νέων, με κύρια μέριμνα την εργασιακή τους (επαν)ένταξη· επιπροσθέτως περικλείει την παροχή “εγγυήσεων στους νέους” (youth guarantees), επομένως τη διασφάλιση πως κάθε νέος σε μικρό διάστημα έπειτα από την αποφοίτησή του από το σχολείο θα μπορεί να βρει δουλειά ή να παρακολουθήσει εκπαίδευση/κατάρτιση (σύμφωνα και με τη σχετική σύσταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και το ψήφισμα της Ολομέλειας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου «Πρωτοβουλία για την προσφορά ευκαιριών στους νέους»). β) Ο δεύτερος άξονας των ευρωπαϊκών πολιτικών στο θέμα αυτό αφορά πιο πολύ την

ανάπτυξη υπηρεσιών παροχής εκπαιδευτικής και επαγγελματικής ενημέρωσης-συμβουλευτικής σε νέους που είναι στη διαδικασία έρευνας της επαγγελματικής τους κατεύθυνσης, ενώ γ) ο τρίτος άξονας περιλαμβάνει πολιτικές για την πραγματοποίηση προγραμμάτων απόκτησης εργασιακής εμπειρίας για νέους αλλά και ανάπτυξης των δεξιοτήτων τους μέσω προγραμμάτων πρακτικής άσκησης, τα οποία λαμβάνουν χώρα σε κάποια συνεργαζόμενη, με την κάθε σχολική/εκπαιδευτική μονάδα, εταιρεία και έχουν διάρκεια από 3 μέχρι 6 μήνες. δ) Ο τέταρτος άξονας αφορά από τη μια το θεσμό της «μαθητείας», που επιβάλλεται σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες (πχ η Ελλάδα, η Κύπρος, η Ισπανία, η Βουλγαρία κ.ά.), και από την άλλη το λανσάρισμα της αυτοαπασχόλησης, την τόνωση της επιχειρηματικότητας των νέων ή με την παροχή επιχορηγήσεων για την αρχή μιας καινούριας εταιρείας ή με την προσφορά προγραμμάτων κατάρτισης στον κλάδο που ενδιαφέρεται ένας νέος να κινηθεί επιχειρηματικά.

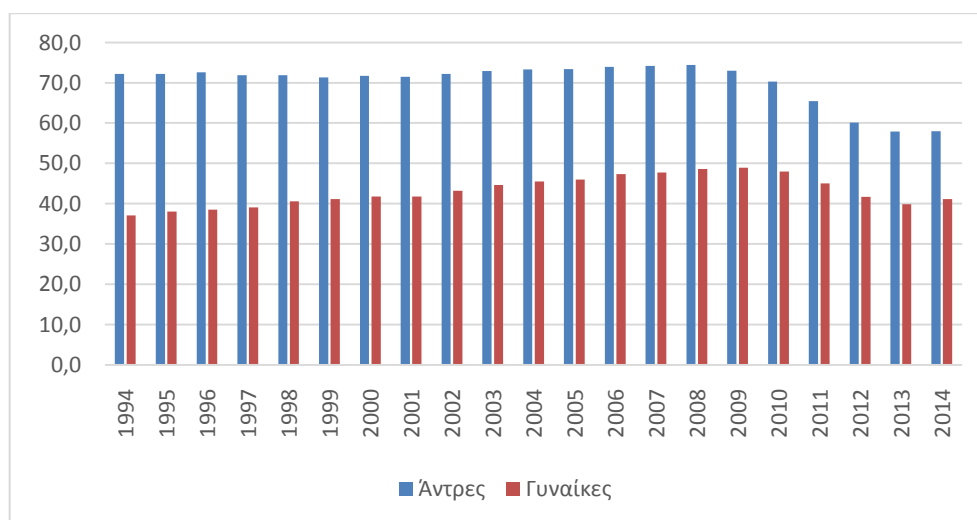
Αναφορικά με την τόνωση της απασχόλησης των νέων, οι συστάσεις προς τις χώρες-μέλη της ΕΕ και εν γένει τα μέτρα πολιτικής που έχουν ληφθεί τα τελευταία έτη σχετίζονται ιδίως με την παροχή ευκαιριών αναβάθμισης των επαγγελματικών και “οριζόντιων” δεξιοτήτων τους μέσα από προγράμματα επαγγελματικής –και όχι μόνο– κατάρτισης αλλά και πρακτικής σε πραγματικά εργασιακά περιβάλλοντα. Αλλά σε κάθε περίπτωση τα μέτρα αυτά συνιστούν πιο πολύ “ημίμετρα” παρά στοχευμένες πολιτικές παρεμβάσεις που χειρίζονται μακροπρόθεσμα, βιώσιμα και σε ρεαλιστική βάση το θέμα της ανεργίας των νέων και των γενικότερων ρίσκων που απειλούν σε καθημερινή βάση να τους οδηγήσουν σε κοινωνικό και εργασιακό αποκλεισμό. Εφόσον συνυπολογίσουμε πως μέσα στη βαθύτατη κοινωνική και οικονομική ύφεση των τελευταίων ετών ο εργασιακός κλάδος έχει γίνει πιο πολύ “επιλεκτικός” σε συνάρτηση με το παρελθόν, η ανάγκη χάραξης ενεργητικών πολιτικών εργασίας που θα ενδυναμώσουν την πρόσβαση του εργατικού επιτελείου –και ιδίως των νέων– στην αγορά εργασίας σε συνάρτηση με το λανσάρισμα καινούριων και καινοτόμων ειδών απασχόλησης που θα ενεργοποιήσουν ξανά το “παροπλισμένο” παραγωγικό επιτελείο είναι επιβεβλημένη και σε ευρωπαϊκό και σε εθνικό επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1994- 2014

5.1 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

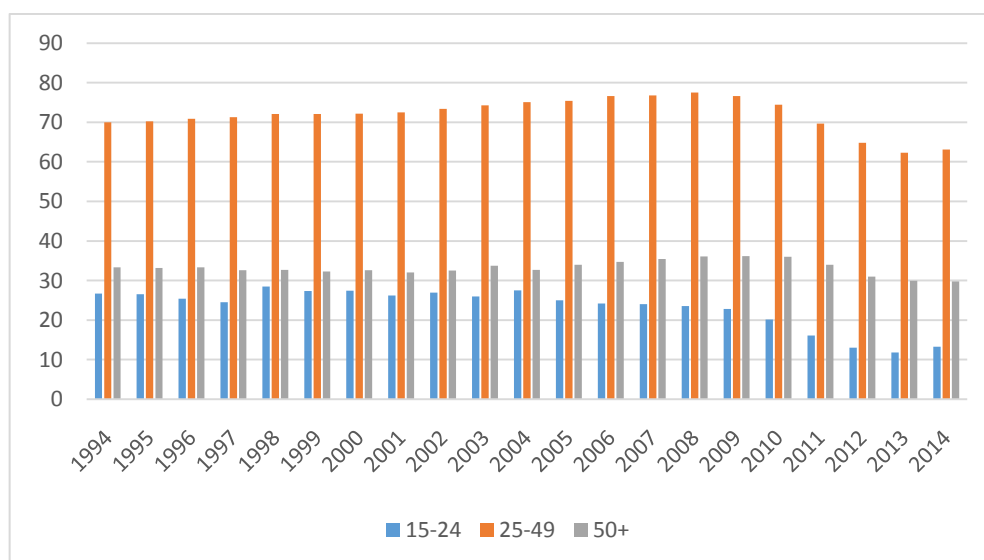
Διάγραμμα 5.1.1 : Διαχρονική εξέλιξη της απασχόλησης ανά φύλο κατά την περίοδο 1994-2014

Πηγή: EUROSTAT

Στο διάγραμμα 5.1.1 εξετάζουμε την διαχρονική εξέλιξη της απασχόλησης ανάλογα με το φύλο. Παρατηρούμε ότι οι άντρες έχουν μεγαλύτερα ποσοστά σε σύγκριση με τις γυναίκες, με τους που φτάνουν έως και το 74,4%, το 2008, σε αντίθεση με τις γυναίκες που αγγίζουν το 48,9%, το 2009. Βλέπουμε όμως ότι οι γυναίκες, από το 1994 έως και το 2008, έχουν μεγαλύτερη αύξηση, που ξεπερνά το 10%, σε αντίθεση με τους άντρες που σημειώνουν πολύ χαμηλότερη. Και για τους δύο όμως, από το 1994 έως το 2008, η πορεία της απασχόλησης είναι συνεχώς ανοδική, ενώ από το 2009 και έπειτα φαίνεται να μειώνεται σημαντικά, κυρίως λόγω της οικονομικής κρίσης, με τα χαμηλότερα ποσοστά και για τους δύο να εμφανίζονται το 2013. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι το 2014 τα ποσοστά αρχίζουν να έχουν ξανά μια μικρή αύξηση, την πρώτη μέσα στα τελευταία έξι χρόνια.

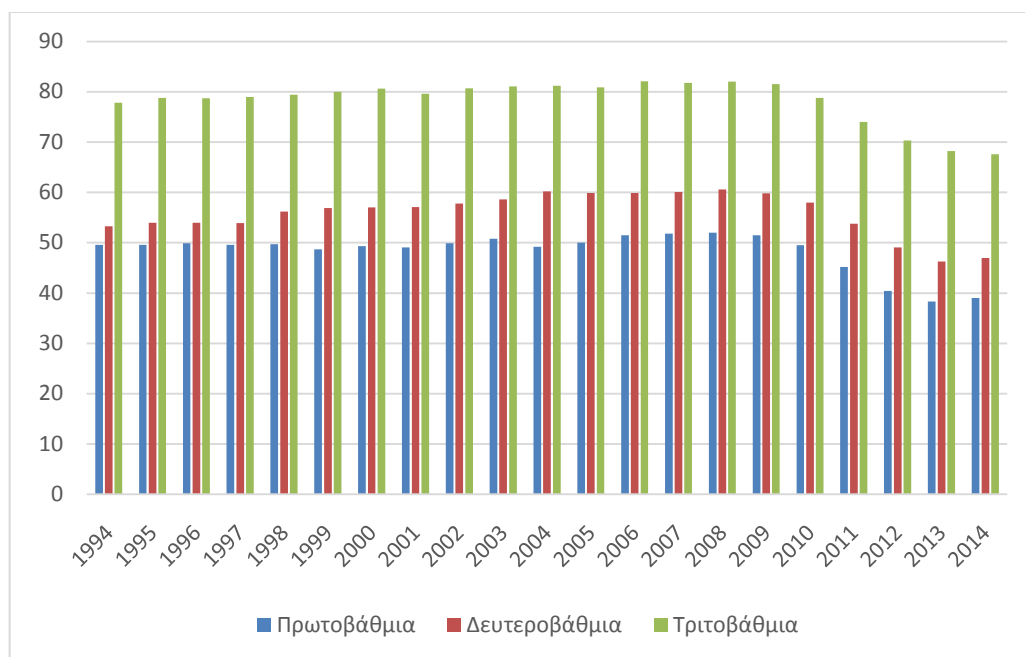
Διάγραμμα 5.1.2: Διαχρονική εξέλιξη της απασχόλησης ανά ηλικία κατά την περίοδο 1994-2014

Πηγή: EUROSTAT

Στο παραπάνω διάγραμμα εξετάζουμε τα ποσοστά απασχόλησης ανα ηλικιακές κατηγορίες. Έχουμε ερευνήσει τρεις βασικές ομάδες ηλικιών, 15 έως 24, 25 έως 49 και 50+. Είναι ξεκάθαρο ότι το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούμενων συναντάται στις ηλικίες 25 έως 49. Ακολουθεί η κατηγορία 50+ και έπειτα το χαμηλότερο ποσοστό απασχόλησης συναντάται στις ηλικίες 15 έως 24. Στις ηλικίες 15 έως 24 παρατηρούμε πως υπάρχουν συνεχείς αυξομειώσεις από το 1994 έως και το 2004, ενώ από το 2005 έως το 2013 υπάρχει συνεχής μείωση. Για τις ηλικίες 25 έως 49, βλέπουμε πως από το 1994 έως και το 2008 η απασχόληση αυξάνεται, με το ανώτερο ποσοστό (77,5%) να βρίσκεται ο 2008, ενώ από το 2009 έως το 2013 μειώνεται σταδιακά. Στην κατηγορία 50+ υπάρχουν μικρές αυξομειώσεις κατά την περίοδο 1994-2001, ενώ συνεχής αύξηση υπάρχει κατά την περίοδο 2002-2009. Το 2009 ξεκινάει ξανά η μείωση έως το 2013. Σημαντικό είναι να τονίσουμε ότι και στις τρεις ηλικιακές κατηγορίες το χαμηλότερο ποσοστό απασχόλησης παρατηρείται την ίδια χρονιά, το 2013, ενώ το 2014 παρατηρούμε στις ηλικίες 15 έως 24 και 25 έως 49, μια μικρή αύξηση της απασχόλησης ξανά.

Διάγραμμα 5.1.3 : Διαχρονική εξέλιξη της απασχόλησης ανά επίπεδο εκπαίδευσης κατά την περίοδο 1994-2014

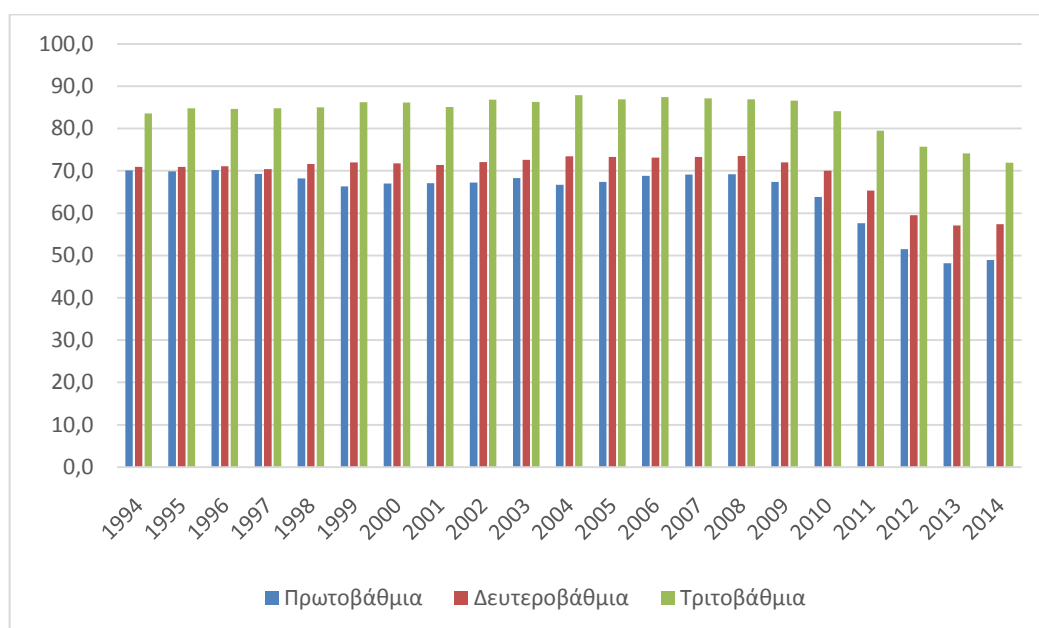

Πηγή: EUROSTAT

Στο διάγραμμα 5.1.3 παρουσιάζουμε την εξέλιξη της απασχόλησης ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης. Εδώ παρατηρούμε πως η τριτοβάθμια εκπαίδευση κατέχει τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης, με συνεχή αύξηση από το 1994 και με το μεγαλύτερο ποσοστό να φτάνει έως 82% τη χρονιά του 2008. Από το 2009 και μετά παρατηρείται συνεχής μείωση, με το χαμηλότερο σημείο να φτάνει το 67,2% το 2014. Οι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σημειώνουν χαμηλότερο ποσοστό απασχολούμενων. Από το 1994 έως το 2004 το ποσοστό αυτό συνεχώς αυξάνεται, ακολουθεί μια μικρή μείωση στα έτη 2005-2006, και έπειτα έως το 2008 αυξάνεται ξανά με το ανώτερο σημείο να αγγίζει το 60,8%, το 2008. Από το 2009 έως το 2013 απασχόληση μειώνεται σταδιακά με το χαμηλότερο ποσοστό να αγγίζει το 46,3%. Τη χρονιά του 2014 παρατηρείται μια μικρή αύξηση ξανά που φτάνει το 47%. Η απασχόληση των αποφοίτων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, από το 1994 έως το 2008 συνεχώς αυξομειώνεται, με το μεγαλύτερο ποσοστό να αγγίζει το 52% τη χρονιά του 2008. Έπειτα από το 2009 έως το 2013, υπάρχει συνεχής μείωση, όπως είδαμε και στις άλλες δυο ομάδες, με το χαμηλότερο ποσοστό να είναι 38,3%

το 2013. Σημαντικό είναι να τονίσουμε ότι , όπως και στους αποφοίτους δευτεροβάθμιας έτσι και στους απόφοιτους πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, το 2014 η απασχόληση αυξάνεται ξανά, σε αντίθεση με τους απόφοιτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που και το 2014 τα ποσοστά απασχόλησης τους μειώνονται ακόμα.

Διάγραμμα 5.1.4 : Διαχρονική εξέλιξη της απασχόλησης κατα επίπεδο εκπαίδευσης για τους άντρες την περίοδο 1994-2014

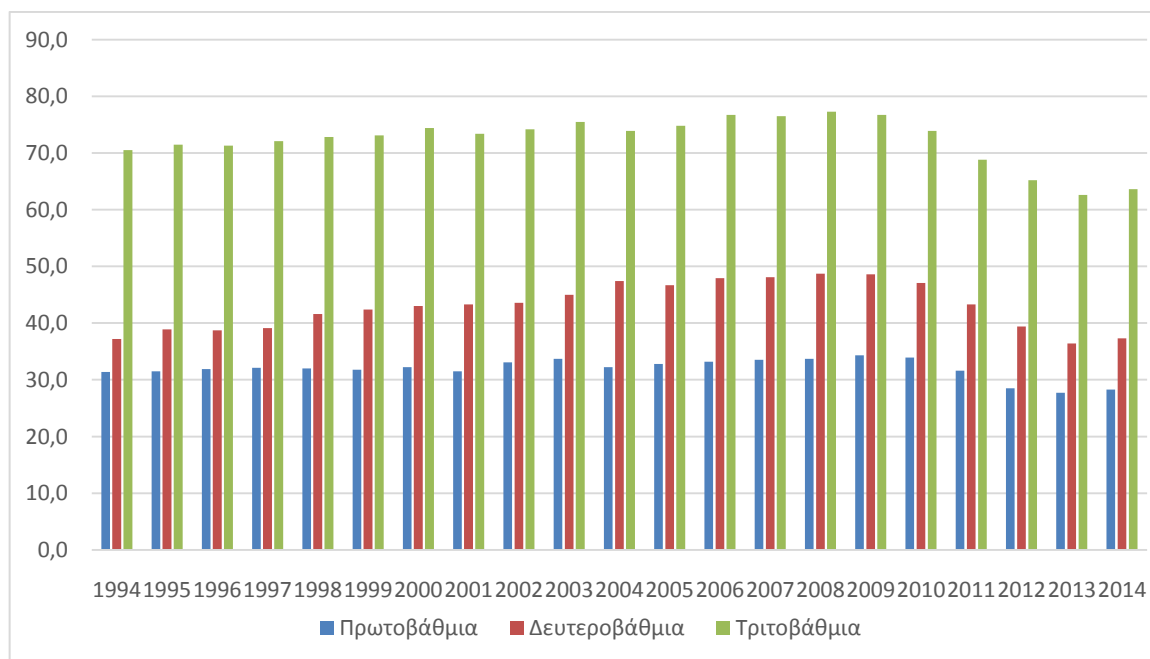

Πηγή: EUROSTAT

Στο διάγραμμα 5.1.4 παρουσιάζουμε την διαχρονική εξέλιξη της ανεργίας κατά επίπεδο εκπαίδευσης για τους άνδρες. Τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης βρίσκονται στην κατηγορία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με το ανώτερο σημείο να αγγίζει το 87,9% το 2004. Από το 1994 έως και το 2006 υπάρχουν συνεχείς αυξομειώσεις στην απασχόληση, ενώ από το 2007 έως το 2014 συνεχώς μειώνεται. Στην κατηγορία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης συναντάμε το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης , 70,2% , το 1996, ανάμεσα σε συνεχείς αυξομειώσεις που διαρκούν έως το 2008. Από το 2009 έως το 2014 η απασχόληση μειώνεται και φτάνει έως το 48,9%, το 2014. Στην κατηγορία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η απασχόληση

είναι μεγαλύτερη απο την κατηγορία της πρωτοβάθμιας, όμως και εδώ συναντάμε περίπου την ίδια πορεία. Συνεχείς αυξομειώσεις από το 1994 έως το 2006, μια μικρή αύξηση που κρατάει δύο χρόνια (2007-2008) και έπειτα από το 2009 έως και το 2013 μειώνεται αισθητά. Σε αυτή την κατηγορία όμως συναντάμε κάτι που δεν υπάρχει στις δύο προηγούμενες. Το 2014 υπάρχει ξανά μια μικρή αύξηση της απασχόλησης, που φτάνει στο 57,4% από 57,1% που ήταν το 2013.

Διάγραμμα 5.1.5 : Διαχρονική εξέλιξη της απασχόλησης κατα επίπεδο εκπαίδευσης για τις γυναίκες την περίοδο 1994-2014

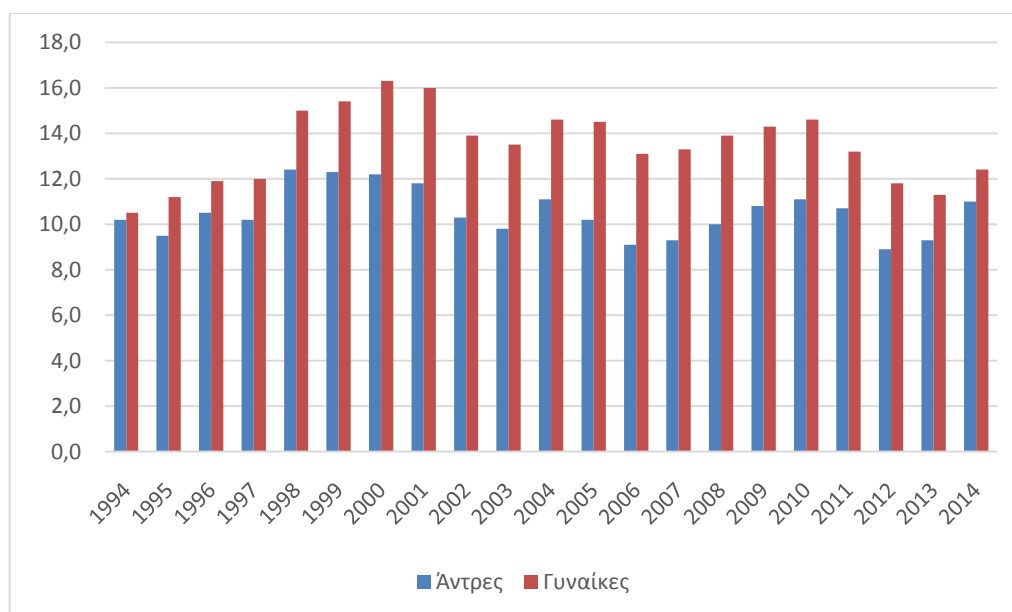

Πηγή: EUROSTAT

Στο παραπάνω διάγραμμα παρουσιάζουμε την πορεία της απασχόλησης των γυναικών κατά την περίοδο 1994 έως 2014, ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης. Εδώ συναντάμε πολύ χαμηλότερα ποσοστά σε σύγκριση με τα ποσοστά απασχόλησης των ανδρών. Στην κατηγορία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, το υψηλότερο ποσοστό φτάνει μόλις το 34,3% την χρονιά του 2009. Μέχρι τότε

βλέπουμε συνεχείς αυξομειώσεις, ενώ από το 2009 έως και το 2013 απασχόληση μειώνεται σταδιακά. Στην κατηγορία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η απασχόληση συνεχώς αυξάνεται από το 1994 έως το 2004, μειώνεται το 2005 και έπειτα αυξάνεται ξανά μέχρι και το 2008. Από το 2009 έως το 2013 υπάρχει συνεχής μείωση. Στην κατηγορία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης συναντάμε τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης. Αυξομειώνονται συνεχώς από το 1994 ώσπου φτάνουν στο υψηλότερο σημείο, 77,3%, τη χρονιά του 2008. Από το 2009 η απασχόληση αρχίζει να μειώνεται και φτάνει το 62,3% τη χρονιά του 2013. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι και στις τρεις κατηγορίες η χρονιά του 2014 παρουσιάζει ξανά μια μικρή αύξηση, την πρώτη μετά από τέσσερα χρόνια.

Διάγραμμα 5.1.6. : Προσωρινή απασχόληση: Διαχρονική εξέλιξη ανάλογα με το φύλο κατά την περίοδο 1994 -2014

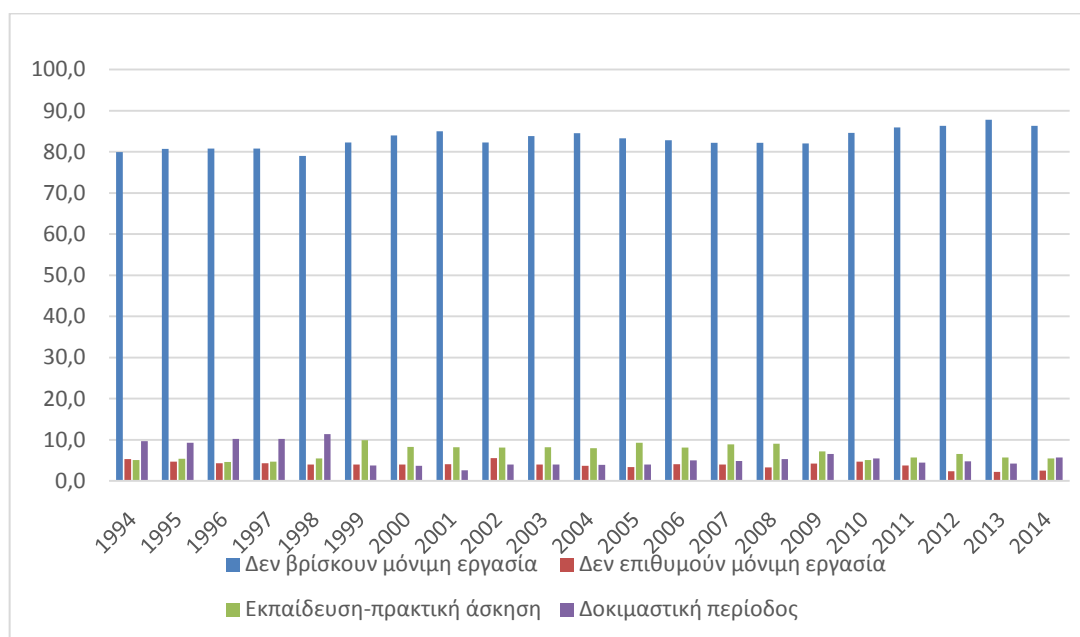

Πηγή: EUROSTAT

Στο παραπάνω διάγραμμα παρουσιάζουμε την διαχρονική εξέλιξη της προσωρινής απασχόλησης ανάλογα με το φύλο. Τα ποσοστά των γυναικών είναι υψηλότερα από αυτά των ανδρών. Από το 1994 έως το 2001 αυξάνονται ενώ από

το 2002 έως το 2010 παρουσιάζουν συνεχείς αυξομειώσεις. Στα έτη 2011-2012-2013 η προσωρινή απασχόληση μειώνεται , ενώ το 2014 συναντάμε ξανά μια μικρή αύξηση. Για τους άντρες η προσωρινή απασχόληση είναι χαμηλότερη, αλλά παρουσιάζει σχεδόν ίδια πορεία με αυτή των γυναικών. Κατά την περίοδο 1994 έως 2010 συνεχώς αυξομειώνεται, έπειτα μειώνεται τα έτη 2011-2012, και από το 2013 και μετά αυξάνεται ξανά. Σημαντικό είναι να αναφέρουμε ότι και για τα δύο φύλα η πορεία είναι σχεδόν η ίδια. Τα μεγαλύτερα ποσοστά προσωρινής απασχόλησης τα συναντάμε τις χρονιές 1998 έως 2000 και για τα δύο φύλα, ενώ συνεχή αύξηση των ποσοστών συναντάμε τις χρονιές 2007 έως 2010. Έπειτα τα ποσοστά αυτά αρχίζουν να μειώνονται, όμως ανεβαίνουν ξανά το 2014.

Διάγραμμα 5.1.7 : Βασικά αίτια προσωρινής απασχόλησης. Διαχρονική εξέλιξη κατά την περίοδο 1994 - 2014

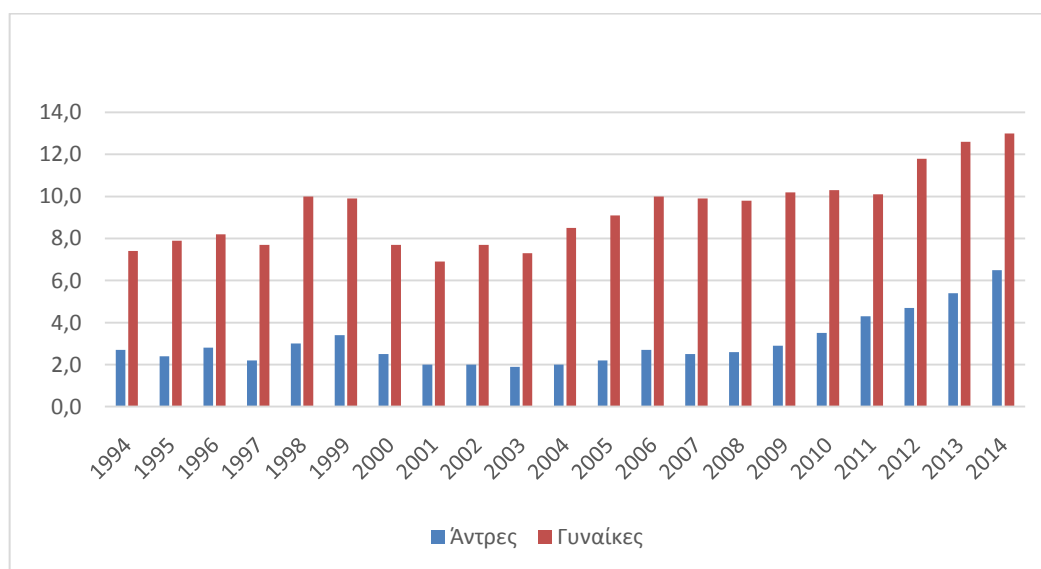

Πηγή: EUROSTAT

Στο παραπάνω διάγραμμα παρουσιάζουμε τα βασικά αίτια για την προσωρινή απασχόληση και την διαχρονική τους εξέλιξη κατά την περίοδο 1994-

2014, στο σύνολο του πληθυσμού των εργαζομένων. Τα χαμηλότερα ποσοστά στο διάγραμμα βρίσκονται στο σύνολο του πληθυσμού που δεν επιθυμεί να βρει μόνιμη εργασία και για αυτό τον λόγο εργάζεται σε προσωρινή. Το υψηλότερο ποσοστό της κατηγορίας αυτής αγγίζει μόλις το 5,6% ενώ το χαμηλότερο φτάνει έως και 2,2%. Αμέσως επόμενη κατηγορία με λίγο υψηλότερα ποσοστά, είναι το σύνολο του πληθυσμού που εκπαιδεύονται στην εργασία τους ή διανύουν την περίοδο πρακτικής άσκησης τους και για αυτό το λόγο εργάζονται προσωρινά. Το υψηλότερο ποσοστό της κατηγορίας αυτής αγγίζει το 9,9% ενώ το χαμηλότερο φτάνει μέχρι και 4,6%. Έπειτα συναντάμε την κατηγορία του συνόλου που διανύουν μια δοκιμαστική περίοδο εργασίας και για αυτό και εργάζονται προσωρινά. Εδώ τα ποσοστά είναι λίγο υψηλότερα , με το μεγαλύτερο να αγγίζει το 11,4% ενώ το χαμηλότερο φτάνει μέχρι και 2,6%. Οι δύο αυτές κατηγορίες της πρακτικής άσκησης και της δοκιμαστικής περιόδου στην εργασία βρίσκονται σχετικά κοντά στα ποσοστά τους με παρόμοια πορεία. Τα υψηλότερα ποσοστά, με τεράστια διαφορά από τα υπόλοιπα τα συναντάμε στην κατηγορία εκείνων που, ενώ το επιθυμούν, δεν μπορούν να βρουν μόνιμη εργασία και έτσι καταφεύγουν στην λύση της προσωρινής εργασίας, εφόσον η αμέσως επόμενη επιλογή είναι η ανεργία. Το υψηλότερο ποσοστό της κατηγορίας αυτής αγγίζει το 87,8% , το 2013 , με συνεχώς ανοδική τάση από το 2008.

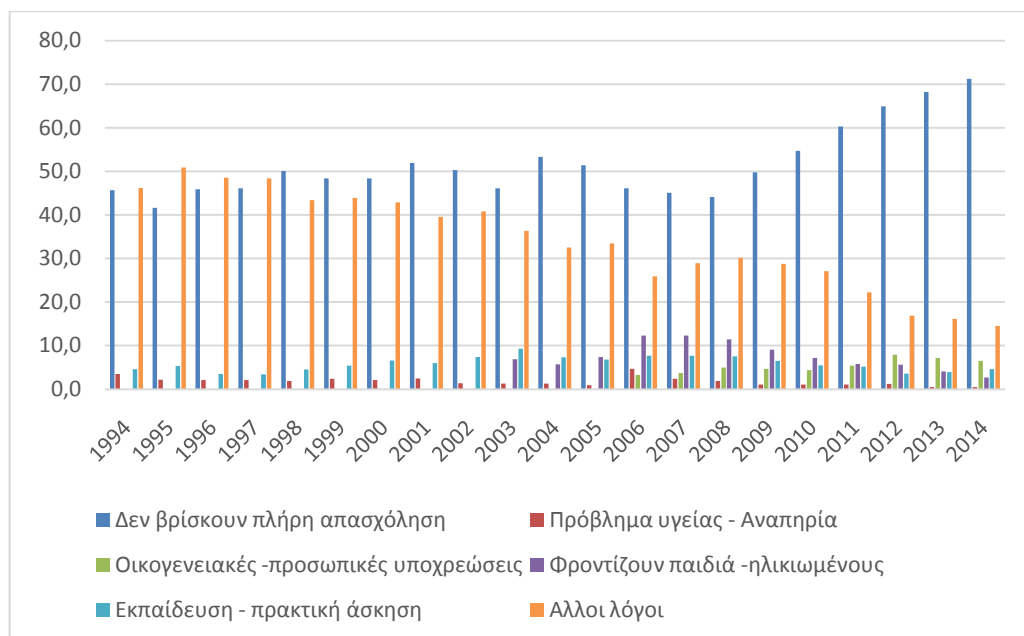
Διάγραμμα 5.1.8 : Μερική απασχόληση: Διαχρονική εξέλιξη ανάλογα με το φύλο κατά την περίοδο 1994 – 2014

Πηγή: EUROSTAT

Στο διάγραμμα 5.1.8 παρουσιάζουμε την πορεία της μερικής απασχόλησης κατά την περίοδο 1994 έως 2014. Η μερική απασχόληση για τους άντρες είναι πολύ χαμηλότερη από αυτή των γυναικών, με το χαμηλότερο σημείο να φτάνει το 1,9% το 2003, ενώ το υψηλότερο είναι 6,5% το 2014. Για τις γυναίκες τα ποσοστά είναι υψηλότερα, δεν ξεπερνούν όμως το 13%, το υψηλότερο σημείο που βρίσκεται την χρονιά του 2014. Από ότι φαίνεται στο διάγραμμα, δεν είναι υψηλά τα ποσοστά μερικής απασχόλησης στο σύνολο του πληθυσμού, όμως το σημαντικό που πρέπει να παρατηρήσουμε είναι πως αυξάνεται κάθε χρόνο σημαντικά, φτάνοντας την χρονιά του 2014 το υψηλότερο σημείο και για τα δύο φύλα.

Διάγραμμα 5.1.9 : Βασικά αίτια μερικής απασχόλησης. Διαχρονική εξέλιξη κατα την περίοδο 1994 – 2014

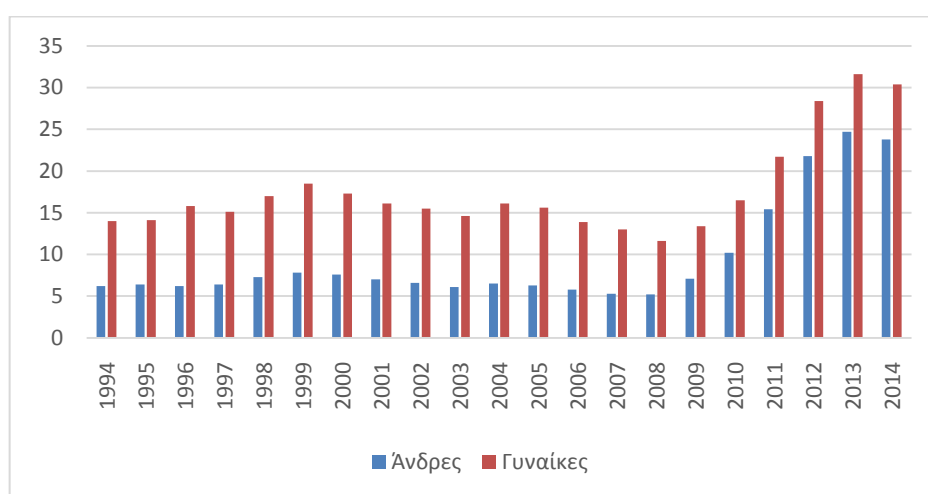

Πηγή: EUROSTAT

Το διάγραμμα 5.1.9 αναφέρεται στα βασικά αίτια της μερικής απασχόλησης. Δύο από αυτά, το να έχει κάποιος οικογενειακές υποχρεώσεις ή το να φροντίζει παιδιά η ηλικιωμένους και για αυτό να εργάζεται με μερική απασχόληση, παρουσιάζουν μηδενικά ποσοστά τα πρώτα χρόνια όμως αργότερα αρχίζουν να αυξάνονται. Τα χαμηλότερα ποσοστά τα συναντάμε στην κατηγορία όπου κάποιος αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα υγείας ή αναπηρία και για αυτό εργάζεται με μερική απασχόληση, με το μεγαλύτερο ποσοστό της κατηγορίας αυτής να αγγίζει το 4,7% το 2006. Υψηλότερα ποσοστά συναντάμε στην κατηγορία της εκπαίδευσης ή πρακτικής άσκησης, όπου εκεί το υψηλότερο ποσοστό αγγίζει το 9,3%. Τα υψηλότερα ποσοστά τα συναντάμε στην κατηγορία εκείνων που ενώ επιθυμούν να βρουν πλήρη απασχόληση, δεν μπορούν και για αυτό το λόγο εργάζονται σε μερική απασχόληση. Είναι τεράστια η διαφορά από τις προηγούμενες κατηγορίες, με το υψηλότερο ποσοστό να αγγίζει το 71,2% , το 2014.

5.2 ΑΝΕΡΓΙΑ

Διάγραμμα 5.2.1 : Διαχρονική εξέλιξη της ανεργίας ανά φύλο κατα την περίοδο 1994-2014

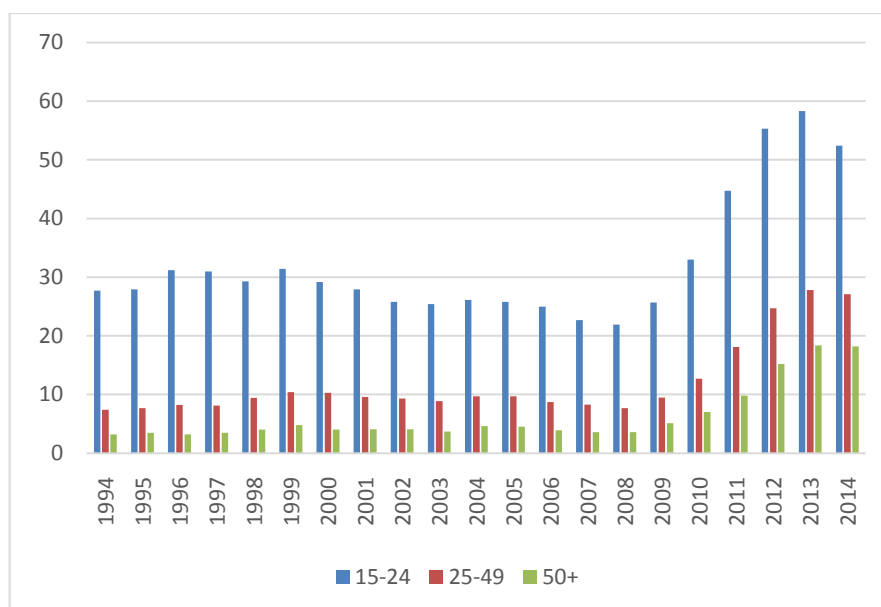

Πηγή: EUROSTAT

Στο παραπάνω διάγραμμα εξετάζουμε την πορεία της ανεργίας ανάλογα με το φύλο. Παρατηρούμε ότι και στα δυο φύλα η ανεργία αυξομειώνεται κατά τη χρονική περίοδο 1994-2014 με σταθερή μείωση στα έτη 2005-2008. Από το 2009 έως το 2013 σημειώνεται σημαντική αύξηση της ανεργίας και στα δυο φύλα. Το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας των αντρών αγγίζει το 24,7% το 2013, ενώ των γυναικών φτάνει έως το 31,6% την ίδια χρονιά. Τη χρονιά του 2014, όπως φαίνεται στο διάγραμμα, και στα δυο φύλα, η ανεργία εμφανίζει ξανά μια μικρή μείωση. Κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, αν συγκρίνουμε τα δυο φύλα, περισσότεροι άντρες έχασαν τη δουλειά τους παρά γυναίκες, όμως αυτό δεν

αλλάζει το ότι το ποσοστό ανεργίας των γυναικών είναι υψηλότερο από αυτό των αντρών.

Διάγραμμα 5.2.2 : Διαχρονική εξέλιξη της ανεργίας ανά ηλικία κατα την περίοδο 1994-2014

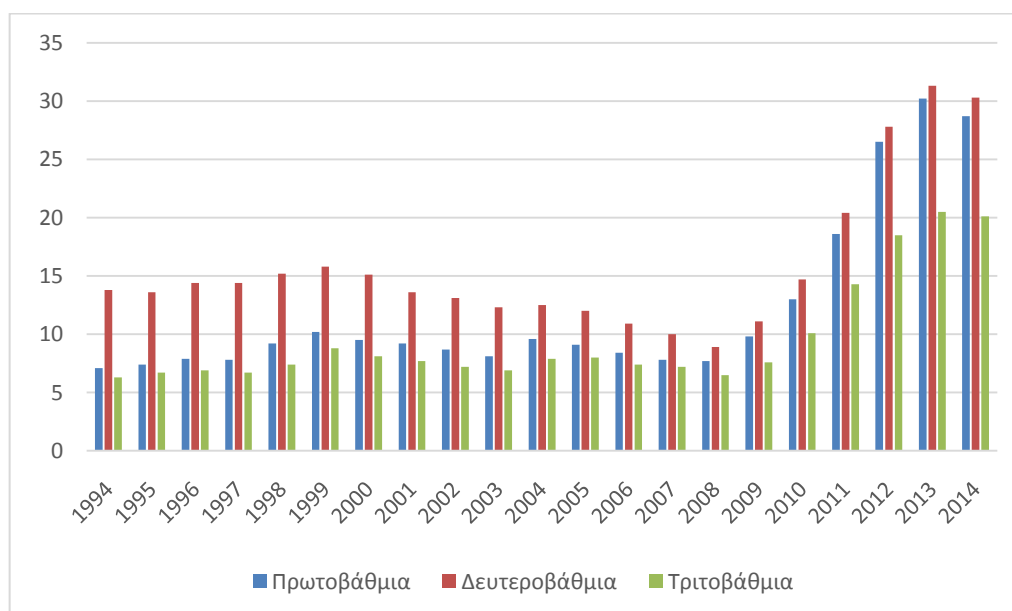

Πηγή: EUROSTAT

Στο διάγραμμα 5.2.2 εξετάζουμε την πορεία της ανεργίας ανάλογα με την ηλικία. Οι ηλικιακές κατηγορίες που χωρίζεται το διάγραμμα είναι 15 έως 24, 25 έως 49 και 50+. Τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας φαίνεται να υπάρχουν στις ηλικίες 15 έως 24, με το υψηλότερο σημείο να αγγίζει το 58,3%, το 2013. Από το 1994 έως το 2004 η ανεργία αυξομειώνεται σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες, ενώ κατά την περίοδο 2005 έως 2008, συνεχώς μειώνεται. Από το 2009 έως το 2013, κυρίως λόγω οικονομικής κρίσης, η ανεργία αυξάνεται αισθητά, με το υψηλότερο

σημείο να βρίσκεται τη χρονιά του 2013 για όλες τις ηλικίες. Το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας στις ηλικίες 25 έως 49 είναι 27,8% ενώ στις ηλικίες 50+ 18,4%. Εδώ παρατηρούμε την μεγάλη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στους νέους 15 έως 24 και στους μεγαλύτερους 50+. Φαίνεται πως τα ποσοστά ανεργίας των νέων αγγίζουν το 58,3% σε αντίθεση με αυτά των 50+ που φτάνουν μόνο έως το 18,4%. Μπορεί αυτή η διαφορά να είναι πολύ μεγάλη, αλλά εδώ πρέπει να σημειώσουμε πως η ηλικιακή ομάδα 15 έως 24 κινείται μεταξύ εκπαίδευσης/κατάρτισης και εργασίας. Συνεπώς δεν έχουν ενταχθεί πλήρως στην αγορά εργασίας, σε αντίθεση με τις μεγαλύτερες ηλικίες.

Διάγραμμα 5.2.3 : Διαχρονική εξέλιξη της ανεργίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης κατά την περίοδο 1994-2014

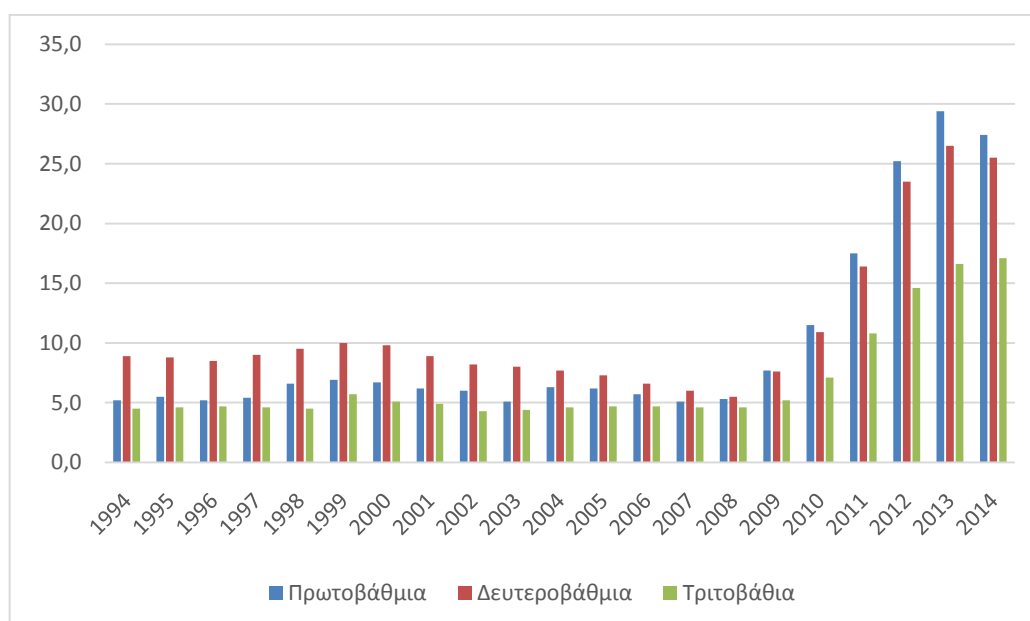

Πηγή: EUROSTAT

Στο παραπάνω διάγραμμα παρουσιάζουμε την πορεία της ανεργίας ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης. Τα μικρότερα ποσοστά ανεργίας, υπάρχουν στο σύνολο του πληθυσμού που είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας εμφανίζονται στους απόφοιτους δευτεροβάθμιας ή

μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Μέχρι και το 2004 ανεργία αυξομειώνεται και στις τρεις εκπαιδευτικές βαθμίδες, ενώ από το 2005 έως το 2008 συνεχώς μειώνεται. Από το 2009 έως το 2013 υπάρχει σημαντική αύξηση της ανεργίας σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, με τα ανωτέρα ποσοστά να βρίσκονται τη χρονιά του 2013 και είναι 30,2% για την πρωτοβάθμια, 31,3% για την δευτεροβάθμια και 20,5% για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το 2014 παρατηρείται μικρή μείωση της ανεργίας ξανά και για τις τρεις κατηγορίες.

Διάγραμμα 5.2.4 : Διαχρονική εξέλιξη της ανεργίας ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης για τους άντρες κατά την περίοδο 1994 - 2014

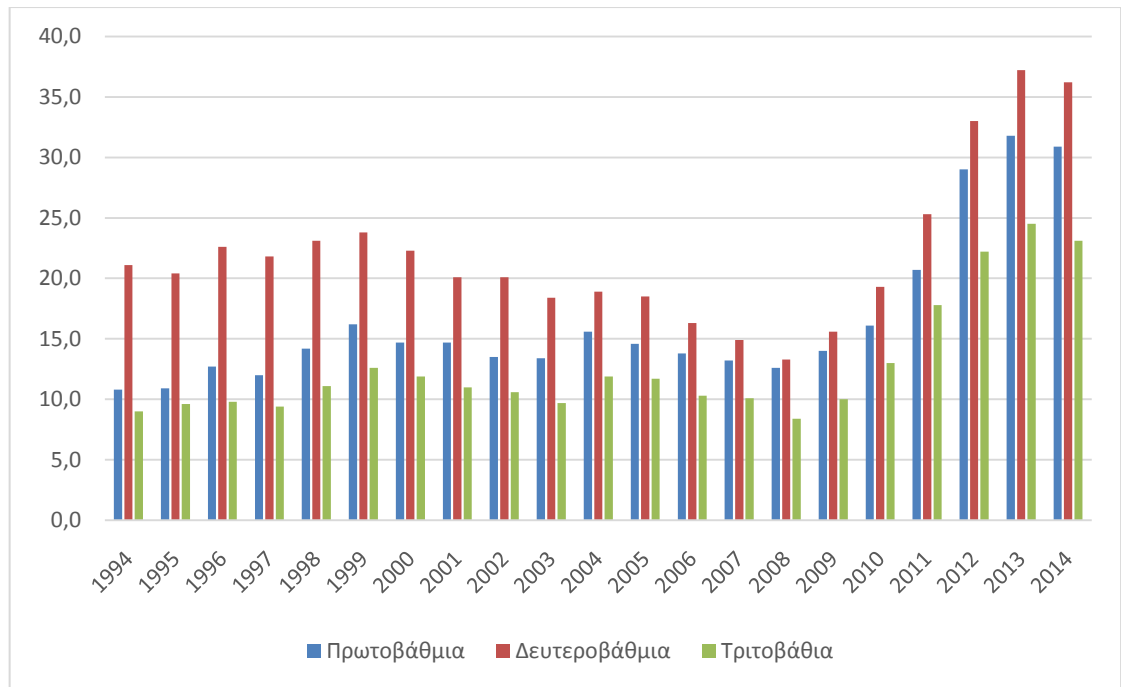

Πηγή: EUROSTAT

Στο παραπάνω διάγραμμα παρουσιάζουμε την πορεία της ανεργίας για τους άντρες ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης. Όπως βλέπουμε, τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας βρίσκονται στην κατηγορία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Από

το 1994 έως το 2008 η ανεργία αυξομειώνεται, με το χαμηλότερο σημείο να φτάνει το 4,3%, τη χρονιά του 2002. Από το 2009 έως το 2014 αυξάνεται συνεχώς, με το υψηλότερο σημείο να αγγίζει το 17,7%, το 2014. Στην κατηγορία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης συναντάμε λίγο υψηλότερα ποσοστά, με παρόμοιες αυξομειώσεις από το 1994 έως το 2008, και το χαμηλότερο ποσοστό να φτάνει το 5,1% το 2007. Από το 2009 έως το 2013 η ανεργία έχει σημαντική και απότομη αύξηση που φτάνει έως και 29,4% , το 2013. Τη χρονιά του 2014 το ποσοστό κατεβαίνει στο 27,4%. Στους απόφοιτους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, συναντάμε τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας. Από το 1994 έως το 2008 ανεργία συνεχώς αυξομειώνεται, με το χαμηλότερο σημείο να φτάνει το 5,5%, το 2008. Από το 2009 έως το 2013 αυξάνεται σημαντικά, με το υψηλότερο σημείο να φτάνει το 26,5%, το 2013. Το 2014 η ανεργία μειώνεται στο 25,5%. Σημαντικό είναι να αναφέρουμε ότι και στην κατηγορία της πρωτοβάθμιας όσο και στην κατηγορία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το 2014 ανεργία μειώνεται, σε αντίθεση με την κατηγορία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που το ποσοστό ανεργίας συνεχίζει να αυξάνεται ακόμη και το 2014.

Διάγραμμα 5.2.5 : Διαχρονική εξέλιξη της ανεργίας ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης για τις γυναίκες κατά την περίοδο 1994 - 2014

Πηγή: EUROSTAT

Στο διάγραμμα 5.2.5 παρουσιάζουμε την πορεία της ανεργίας κατά την περίοδο 1994 έως 2014 για τις γυναίκες, ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης. Τα χαμηλότερα ποσοστά βρίσκονται στην κατηγορία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με συνεχείς αυξομειώσεις μέχρι το 2008, με το χαμηλότερο ποσοστό να είναι 8,4% εκείνη τη χρονιά και από το 2009 έως το 2013 συνεχή αύξηση. Το 2014 η ανεργία μειώνεται ξανά και φτάνει το 23,1%. Λίγο υψηλότερη είναι η ανεργία στην κατηγορία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, με το χαμηλότερο σημείο να φτάνει το 10,8%, το 1994. Μέχρι και το 2008 αυξομειώνεται και από το 2009 έως το 2013 συναντάμε σημαντική αύξηση, με το υψηλότερο σημείο να φτάνει το 31,8% το 2013. Τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας βρίσκονται στην κατηγορία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Κατά την περίοδο 1994 έως 2008 η ανεργία συνεχώς αυξομειώνεται, με το χαμηλότερο σημείο να φτάνει το 13,3% το 2008. Από το 2009 έως τα 2013 η ανεργία αυξάνεται φτάνοντας το 37,2%, το 2013. Στο διάγραμμα αυτό και στις τρεις κατηγορίες συναντάμε μείωση της ανεργίας την χρονιά του 2014.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι επιπτώσεις των οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών των τελευταίων δεκαετιών, έχουν επηρεάσει τη σταθερότητα των εργαζομένων στην αγορά εργασίας, με ιδιαίτερα έντονες επιπτώσεις στην απασχόληση των νέων, μετατρέποντας την ένταξη τους στην αγορά εργασίας σε μια διαδικασία δύσκολη και προβληματική, και καθιστώντας τη θέση τους περισσότερο ευάλωτη (Νόμος 2009/1992). Όπως φαίνεται και από την έρευνα την οποία κάναμε, τα ποσοστά ανεργίας για την περίοδο 1994-2014 στην Ελλάδα έχουν αυξηθεί αισθητά, ενώ είναι γεγονός ότι για την ίδια περίοδο τα ποσοστά απασχόλησης έχουν επίσης μειωθεί δραματικά.

Συγκεκριμένα, χαρακτηριστικό των ανεπτυγμένων χωρών τις πιο πρόσφατες δεκαετίες αποτελούν η ανεργία και η επέκταση της προσωρινής εργασίας. Σαν αποτέλεσμα, η περίοδος της μετάβασης των νέων από την εκπαίδευση στην εργασία έχει επιμηκυνθεί. Εδώ ο όρος «μετάβαση» από την εκπαίδευση στην εργασία αποκτά τη σημερινή του σημασία και ενώ πρωτύτερα εξέφραζε την παραδοσιακή μετακίνηση από το σχολείο απευθείας στον κόσμο της εργασίας, σήμερα έχει διευρυνθεί και εκφράζει, γενικά, τους ποικίλους δρόμους που ακολουθούν οι νέοι μετακινούμενοι μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα, την κατάρτιση και την αγορά εργασίας καθώς επίσης και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όπως η διάρκεια μετάβασης, οι περιορισμένες ευκαιρίες και η ποιότητα ένταξής τους στη σταθερή απασχόληση (Andries et al, 1997).

Αναλυτικότερα, ο όρος "μετάβαση από την εκπαίδευση στην εργασία" αφορά στη χρονική περίοδο κατά την διάρκεια της οποίας οι νέοι μετακινούνται από την γενική ή επαγγελματική εκπαίδευση στην εύρεση εργασίας. Αυτή η περίοδος μετάβασης συγκεκριμένα μπορεί να αρχίσει από τα πρώτα ακόμα χρόνια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και φτάνει μέχρι και έως δύο και τρία χρόνια πριν από την ηλικία των 30 ακριβώς δηλαδή πριν την ενηλικίωση. Οι νέοι αποτελούν μια

μεταβατική κοινωνική κατηγορία η οποία ορίζεται κυρίως με κριτήριο την ηλικία και έχει ως κοινό χαρακτηριστικό ότι αποτελείται από άτομα που μετά την ολοκλήρωση της εκπαίδευσης αναζητούν εργασία (Smyth et al, 2001).

Η μετάβαση από την εκπαίδευση στην εργασία αποτελεί μόνο μία από τις πολλές μεταβάσεις που θα χρειαστεί να κάνουν οι νέοι στη διάρκεια της ενεργού ζωής τους αλλά παραμένει ιδιαίτερα σημαντική καθώς επηρεάζει καταλυτικά το εύρος των ευκαιριών των νέων για εργασία, την εκπαίδευση και την κατάρτιση στο σύνολο της υπόλοιπης ζωής τους. Κατά την δεκαετία του 1970 ξεκινάει η συζήτηση για τη μετάβαση των νέων από την εκπαίδευση στην εργασία. Η οικονομική κρίση που έχει αφετηρία την ίδια εποχή έφερε επιπτώσεις όπως η μείωση του ρυθμού αύξησης της απασχόλησης και σαν συνέπεια την αύξηση της ανεργίας που έκτοτε διατηρείται σε υψηλά επίπεδα και με την οικονομική κρίση του 2008 έχει εκτοξευτεί στα ύψη. Συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού, όπως οι νεοεισερχομένοι στην αγορά εργασίας και οι γυναίκες, είναι οι κοινωνικές ομάδες οι οποίες πλήττονται περισσότερο από αυτές τις εξελίξεις (Καραμεσίνη, 2008).

Εκτός όμως από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι νέοι κατά την προσπάθεια ένταξής τους στην αγορά εργασίας, συμπεριλαμβανομένου και του υψηλού ποσοστού ανεργίας, οι νέοι βρίσκονται αντιμέτωποι και με περαιτέρω εμπόδια όπως οι δομικές αλλαγές που έχουν γίνει στο σύστημα απασχόλησης. Πιο συγκεκριμένα, η επέκταση και διεύρυνση διαφόρων μορφών εργασίας όπως η "προσωρινή εργασία" και η "μερική απασχόληση", οι οποίες αποτελούν αλλαγές ή αλλιώς «ευελιξίες» οι οποίες με βεβαιότητα δεν εγγυώνται "ποιότητα" στην επαγγελματική ένταξη των νέων (Κάρμας, 2001).

Σαν αποτέλεσμα, οι διάφοροι εκπαιδευτικοί φορείς και οι διεθνείς οργανισμοί που ασχολούνται με την εκπαιδευτική πολιτική, έχουν πλέον στο επίκεντρο τους τις μεταβατικές αγορές εργασίας. Αρχικά επικεντρώθηκαν στην αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης ενώ στις μέρες μας αναγνωρίζονται όλοι οι κίνδυνοι και οι δυσκολίες που εμπεριέχει η μετάβαση για όλους τους νέους ανεξαρτήτως του ύψους και της διάρκειας της εκπαίδευσης του καθενός (Κατωπόδης, 2001).

Εντούτοις, η "μετάβαση", πλην των εκπαιδευτικών οργάνων, συνιστά αντικείμενο ενδιαφέροντος και άλλων επιτροπών, οι οποίοι άμεσα ή έμμεσα εντυπώνουν και χρησιμοποιούν εκπαιδευτική ή/και εργασιακή πολιτική: Ιδρύματα, διάφοροι Οργανισμοί, Συνδικάτα Εργοδοτών και Εργαζομένων, Τοπική Αυτοδιοίκηση Υπουργείο Εργασίας κτλ. Όλοι αυτοί οι οργανισμοί, οι οποίοι είναι οι παράμετροι του "συστήματος μετάβασης" ενός κράτους, θέλουν αξιόπιστες και πραγματολογικές πληροφορίες, για να συμβάλουν σημαντικά με την πολιτική τους στην καλυτέρευση της μετάβασης (Varoufakis, 2011). Καθώς και ενημέρωση για τα δρώμενα στην αγορά εργασίας, τις ευκαιρίες εκπαίδευσης και εργασίας που παρέχονται, τις απόρροιες που επιφέρουν οι ποικίλες μορφωτικές και επαγγελματικές επιλογές κτλ. Έχουν ανάγκη και οι ίδιοι οι μαθητές, για να σχηματίσουν έγκαιρα τις παραμέτρους που θα τους δικαιοδοτήσουν να πάρουν αποφάσεις αυτόνομα, συνετά και νατουραλιστικά για το μέλλον τους, αλλά και οι δάσκαλοι και οι γονείς τους, για να μπορούν να τους στηρίξουν δραστικά στο να πάρουν τις αποφάσεις τους. Βέβαια, ο ΟΟΣΑ συστήνει ως κύρια συστατικά στοιχεία ενός δραστικού "συστήματος μετάβασης" τα παρακάτω (Krimpas, 2010):

- Ανεπτυγμένες δυνατότητες των εργαζομένων για επιμόρφωση και κατάρτιση.
- Σύνδεση συνεργασίας αρχικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με την αγορά εργασίας.
- Εύρωστη οικονομία
- Δίκτυα προστασίας για εκείνους που ανήκουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου.
- Αναβαθμισμένες υπηρεσίες συμβουλευτικής και επαγγελματικής ενημέρωσης (ως άνω).

Στην πλειοψηφία των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι συναφείς με την εκπαίδευση/αρχική κατάρτιση και απασχόληση ενημερώσεις που είναι απαραίτητες για να ασκήσει κανείς πολιτική στους συγκεκριμένους κλάδους, συγκεντρώνονται μέσα από "Έρευνες Αποφοίτων". Κάποιες από τις έρευνες διεξάγονται από τις εθνικές στατιστικές υπηρεσίες, για την καταγραφή του συνολικού πληθυσμού, ή

από τις στατιστικές υπηρεσίες των Υπουργείων Παιδείας και Εργασίας, για την καταγραφή του μαθητικού και εργατικού δυναμικού και περικλείουν κατά κανόνα γενικού ενδιαφέροντος πληροφορίες για την κατατόπιση των αποφοίτων του εκπαιδευτικού συστήματος στην αγορά εργασίας. Η πλειοψηφία των "Έρευνών Αποφοίτων" διενεργούνται με μεθοδικό τρόπο και σε συνεχή βάση με τη βοήθεια ενός καλά οργανωμένου συστήματος. Πρόκειται για συνθέσεις που σκοπός τους είναι να εποπτεύουν την εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία των αποφοίτων των διαφόρων σχολικών τύπων και των διαφόρων επιπέδων επιμόρφωσης, τις αλλαγές στις αξιώσεις των εργοδοτών, τη σχέση προσφοράς και ζήτησης στους διάφορους επαγγελματικούς χώρους και τομείς όπως και στις ποικίλες δουλειές, τόσο σε κεντρικό όσο και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Σκοπός τους είναι να εξετάζουν τα στατιστικά δεδομένα που συσσωρεύουν, να τα αντιπαραθέσουν με συναφή στοιχεία που συγκεντρώνονται από άλλους φορείς με διαφορετικά συστήματα και να αποβαίνουν σε έγκυρα συμπεράσματα (ΟΕΕΚ, 1994).

Αυτές οι συγκροτήσεις είτε εντάσσονται στα Υπουργεία Παιδείας και Απασχόλησης είτε οργανώνονται ως αυτόνομα ερευνητικά ινστιτούτα είτε υπάγονται σε πανεπιστήμια ή άλλους οργανισμούς. Σύμφωνα με τις πολιτικές προτεραιότητες, τις αμερόληπτες δυνατότητες και τις περιστολές στους πόρους διαχωρίζονται ως προς τις βλέψεις, τα είδη των ερευνών που διενεργούνται, τη συχνότητα διεξαγωγής τους, τις διερευνώμενες παραμέτρους, τη μεθοδολογία, η έκταση του πληθυσμού/δείγματος, τον τρόπο διάδοσης των αποτελεσμάτων (Καραμεσίνη, 2008).

Οι "Έρευνες Αποφοίτων", μέσα στο φάσμα αυτών των δομών, διενεργούνται σε συχνά χρονικά διαστήματα, σε αντιπροσωπευτικά δείγματα αποφοίτων διαφόρων σχολικών τύπων και επιπέδων κατάρτισης, 1-3 χρόνια αφού αποφοιτήσουν, κατά κανόνα με ερωτηματολόγιο μέσω ταχυδρομείου ή συνεντεύξεις διά τηλεφώνου και περιέχουν σωρεία ποσοτικών αλλά και ποιοτικών συνισταμένων, π.χ.: κοινωνικό και οικονομικό παρασκήνιο, σχολική επίδοση, εκπαιδευτική και επαγγελματική πορεία, αναδρομική -μηνιαία ή εξαμηνιαία- καταχώρηση της επαγγελματικής κατάστασης κατά την πορεία με υποκειμενικό

υπολογισμό της, επαγγελματική και γεωγραφική δραστηριότητα, θέση προς την εκπαίδευση και την εργασία, απολαβές, ευαρέσκεια από την εργασία, μονιμότητα εργασίας, παρουσία σε συνεχιζόμενη εκπαίδευση, τακτικές αναζήτησης και εύρεσης εργασίας, επαγγελματικές βλέψεις, κτλ. Σε πολλές περιστάσεις η έρευνα επισκόπησης υιοθετείται από τη διαχρονική έρευνα για την έρευνα των ιδίων μεταβλητών στην πορεία του χρόνου. Εκτός Ευρώπης ανάλογες συνθέσεις ενεργούν εδώ και πολλά έτη στην Ιαπωνία, στην Αυστραλία και στη Βόρεια Αμερική, στις πιο πολλές περιστάσεις στο πεδίο μεγάλων στατιστικών φορέων (Krimpas, 2010).

Σχετικά με τα συγκριτικά στοιχεία για την εκπαίδευση, την κατάρτιση και την εργασία στις διάφορες χώρες της ΕΕ, μπορεί κανείς να ενημερωθεί από τις εκδόσεις της EUROSTAT και του ΟΟΣΑ. Τα στοιχεία όμως αυτά είναι πολύ γενικά και, συχνά, η σύγκριση είναι δυσχερής εξαιτίας των ξεχωριστών σημασιολογικών πλαισίων και της διαφορετικής μεθοδολογίας που ενστερνίζεται κάθε κράτος. Τα τελευταία έτη, με την υποστήριξη των Ευρωπαϊκών φορέων ισχυροποιήθηκε η διαφάνεια ανάμεσα στα ευρωπαϊκά κράτη και δόθηκε η ευκαιρία στους μελετητές τους για ανταλλαγή βιωμάτων και γνώσης. Πραγματοποιήθηκαν συγκριτικά ερευνητικά προγράμματα. Ένα από αυτά ήταν και το πρόγραμμα CATEWE όπου έλαβαν μέρος 7 κράτη και επιδίωκε, με την υποστήριξη μελετών εθνικής εμβέλειας αποφοίτων και τη χρησιμοποίηση πληροφοριών ερευνών εργατικού δυναμικού, στο να δημιουργηθεί θεωρητικό πεδίο συγκριτικής ανάλυσης και απόδοσης των σχημάτων μετάβασης και των συντελεστών που την προδιαθέτουν, στην έρευνα των ομοιοτήτων και διαφορών των εθνικών συστημάτων εκπαίδευσης / κατάρτισης και των αγαθών τους και στη διατύπωση εισηγήσεων για τον συντονισμό των ερευνών εθνικής εμβέλειας αποφοίτων στα καθορισμένα κράτη (Καραμεσίνη, 2008).

Αξιόλογος είναι ο φορέας "European Research Network on Transitions in Youth". Δημιουργήθηκε τη χρονιά του 1992 και λαμβάνουν μέρος ερευνητές από διάφορες χώρες της Ευρώπης. Αρμοδιότητα των εργασιών των μελών του είναι ιδιαίτερως η έρευνα της μετάβασης σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, οι παραλληλισμοί ανάμεσα στα συστήματα μετάβασης των ευρωπαϊκών χωρών όπως και η διεύρυνση κοινά παραδεκτού σημασιολογικού πεδίου. Η βασική κινητικότητα

του δικτύου είναι η ετήσια διοργάνωση μιας σύσκεψης, όπου τα μέλη του δικτύου εκθέτουν εργασίες σε άλλη θεματική ενότητα (ως άνω).

Η Ελλάδα, μέχρι πριν λίγο καιρό, έλειπε από τη συζήτηση και τον στοχασμό σε ευρωπαϊκό βάθρο για τη μεταστροφή της νέας γενιάς από το σχολείο στην αγορά εργασίας. Δεν είχε τα απαραίτητα αξιόπιστα ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία τα οποία θα δικαιοδοτούσαν μια τέτοια ανάμειξη αλλά τα οποία πρώτα θα βοηθούσαν στην αξιολόγηση της πολυσύνθετης σχέσης μεταξύ εκπαιδευτικού συστήματος και αγοράς εργασίας και στη λήψη μέτρων εργασιακής και εκπαιδευτικής εθνικής πολιτικής για τη μετάβαση. Το τελευταίο διάστημα η αύξηση της ανεργίας, της υποαπασχόλησης και της ετεροαπασχόλησης μεταξύ των αποφοίτων όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων, συνέβαλλε στο να αυξηθεί ο προβληματισμός και στην Ελλάδα και να γίνει κατανοητή η ανάγκη για τη συσσωμάτωση και έρευνα τέτοιων πληροφοριών. Οι πρώτες προσπάθειες μετριάστηκαν στον εντοπισμό του προβλήματος και στην επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας και των βιωμάτων άλλων κρατών. Ταυτόχρονα έγιναν μικρής εμβέλειας έρευνες αποφοίτων στο πεδίο εκπόνησης διδακτορικών πραγματειών. Στην Ελλάδα οι συστηματικότεροι κόποι συσσώρευσης και έρευνας στοιχείων που έχουν σχέση με τη μετάβαση διενεργούνται από (Κουκιάδης, 2008):

1. Το Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης (ΕΠΑ). Το ΕΠΑ είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με διευθυντική και λειτουργική αυτοτέλεια, που επιτηρείται από τον ΟΑΕΔ και έχει ως έργο, ανάμεσα σε άλλα, την καταγραφή και συστηματική αξιολόγηση κύριων μεγεθών της αγοράς εργασίας και της απασχόλησης και την εξαγωγή συμπερασμάτων για την πολιτική εργασίας και την επιμόρφωση. Έχει φτιάξει και εκτελεί μοντέλο καταγραφής και μεσοπρόθεσμης εκτίμησης των απαιτήσεων επαγγελματικής επιμόρφωσης και προσδιορισμού ζήτησης ειδικοτήτων και ικανοτήτων για όλους τους χώρους απασχόλησης. Η επιβεβαίωσή του στηρίζεται στα υπάρχοντα, από τις σημαντικότερες στατιστικές πηγές, δευτερογενή στοιχεία για ζητήματα αγοράς απασχόλησης αλλά και στη διεξαγωγή ερευνών πεδίου ιδιαιτέρως σε περιοχές που υπάρχουν ζητήματα αναδιάρθρωσης του παραγωγικού συστήματος, θύλακες ανεργίας, μέρη με

δημογραφικά προβλήματα κτλ. Το ΕΠΑ κλίνει αυστηρά στην αγορά απασχόλησης και δεν απαρτίζει στο ερευνητικό του φάσμα ζητήματα όπως η μεταστροφή στην αγορά εργασίας των αποφοίτων της δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και ιδιαιτέρως η σχέση του περιεχομένου των σπουδών τους με τις επιταγές της αγοράς εργασίας, επομένως ζητήματα εκπαιδευτικής φύσεως (Varoufakis, 2011).

2. Την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (ΕΣΥΕ). Οι πληροφορίες οι οποίες συγκεντρώνονται στο φάσμα των Ερευνών Εργατικού Δυναμικού συνιστούν αρχή για στατιστικές διεργασίες που δίνουν σημαντικά συμπεράσματα για τον τρόπο της μετάβασης. Επίσης διεξάγονται και ad hoc έρευνες (Καραμεσίνη, 2008).

3. Εκπαιδευτικούς οργανισμούς. Στον κλάδο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης συναφή στοιχεία συγκεντρώνονται με έρευνες που κάνουν οι απόφοιτοι που γίνονται στο φάσμα των δραστηριοτήτων των Γραφείων Διασύνδεσης των ΑΕΙ και ΤΕΙ. Συμβολικά παρουσιάζονται οι ανάλογες μελέτες-έρευνες που πραγματοποιήθηκαν για τους απόφοιτους μηχανικούς του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, για τους αποφοίτους του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και για τους αποφοίτους του Πανεπιστημίου Κρήτης. Ιδιαίτερη αναφορά χρειάζεται η τελευταία πανελλαδική έρευνα απορρόφησης αποφοίτων των πανεπιστημίων, που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου της "Οριζόντιας Δράσης Υποστήριξης των Γραφείων Διασύνδεσης των Πανεπιστημίων" και δημοσιεύτηκε πριν λίγο καιρό. Στην έρευνα παρουσιάζονται, για πρώτη φορά με κοινό σύστημα, ο βαθμός και η ποιότητα ενσωμάτωσης στην εργασία των πτυχιούχων όλων σχεδόν των ελληνικών πανεπιστημίων, 5-7 έτη αφού έχουν αποφοιτήσει. Ανάλογες έρευνες διενεργούνται από τον ΟΕΕΚ για τους αποφοίτους των ΙΕΚ (ΟΕΕΚ, 1994). Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται και οι ερευνητικές δραστηριότητες του "Παρατηρητηρίου Μετάβασης" του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, το οποίο έχει ως σκοπό τους μαθητές και αποφοίτους της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Κουκιάδης, 2008).

Εάν οι τεράστιες κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές των τελευταίων δεκαετιών επηρέασαν τη σταθερότητα εν γένει των εργαζομένων στην απασχόληση, οι συνέπειες τους ήταν πολύ πιο έντονες στην εργασία των νέων, των οποίων η

θέση στην αγορά έγινε πολύ ευπαθή, η δε ενσωμάτωσή τους πολύ πιο δύσκολη και δυσεπίλυτη. Η μέθοδος πλήρους ένταξης της νεολαίας στον κόσμο των ενηλίκων δεν γίνεται πια αυτόματα ούτε είναι ευκρινώς οριοθετημένη, όταν στις πιο πολλές περιστάσεις δεν συνιστά το πέρασμα μικρής γέφυρας που συσχετίζει την κατάρτιση με την αγορά εργασίας, αλλά δείχνει να είναι μέρος ενός μακρύ ταξιδιού, που ξεκινάει πολύ πριν φύγουν οι νέοι από το σχολείο και δεν τελειώνει φυσικά με την πρώτη είσοδό τους στην αγορά εργασίας (Krimpa, 2010).

Αναλόγως, η έννοια "Μετάβαση", ενώ προγενέστερα σήμαινε τον παραδοσιακό δρόμο μεταφοράς από το σχολείο προς τον κόσμο της εργασίας, στην εποχή μας έχει επεκταθεί και εκφράζει, εν γένει, τους αμέτρητους δρόμους που ακολουθούν οι νέοι μετακινούμενοι μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα, την εκπαίδευση και την αγορά εργασίας. Ειδικότερα, η έννοια "Μετάβαση από την εκπαίδευση/αρχική κατάρτιση στην εργασία" εισηγείται στην εποχή όπου οι νέοι μετακινούνται από μια κατάσταση όπου βασική δραστηριότητα είναι η σχολική φοίτηση (γενική ή επαγγελματική εκπαίδευση) σε μια κατάσταση όπου δεσπάζει η εργασία (OECD 1998). Το διάστημα μετάβασης ξεκινά, με άλλα λόγια, από τα πρώτα χρόνια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και επεκτείνεται έως δύο-τρία χρόνια πριν από την ηλικία των 30. Σύμφωνα με μία άλλη έννοια, το διάστημα μετάβασης ξεκινά το πρώτο ηλικιακό έτος που ποσοστό πιο μικρό του 75% του πληθυσμού είναι στην εκπαίδευση και τελειώνει με το πρώτο ηλικιακό έτος που το 50% του πληθυσμού είναι στη δουλειά και όχι στην εκπαίδευση (Darvas et al, 2011).

Φυσικά ο τρόπος μετακίνησης από την πρώτη κατάρτιση στην εργασία, άρα η αρχική μετάβαση, είναι μονάχα μία από τις πολλές που πιθανών χρειαστεί να κάνουν οι νέοι στην ενεργό ζωής τους. Είναι όμως αρκετά σπουδαία, διότι μπορεί να επιδράσει με καταλυτικό τρόπο το φάσμα των ευκαιριών των νέων για δουλειά, εκπαίδευση και κατάρτιση για το υπόλοιπο της ζωή τους (BIS, 2010).

Τέλος, βάσει ερευνών, παρατηρούμε ότι οι άντρες έχουν μεγαλύτερα ποσοστά απασχόλησης σε σύγκριση με τις γυναίκες, των οποίων όμως το ποσοστό αυξάνεται με τον καιρό. Αξίζει να σημειωθεί ότι μετά από το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης μειώνεται το ποσοστό απασχόλησης και στα δύο φύλα.

Σημαντικός παράγοντας για την απασχόληση κάποιου εργαζόμενου είναι και το μορφωτικό επίπεδο, καθώς παρατηρούμε ότι εκείνοι που έχουν αποφοιτήσει από την τριτοβάθμια εκπαίδευση επιλέγονται πιο εύκολα για εργασία, όπως επίσης και η ηλικία όπου ξεκάθαρα φαίνεται ότι οι ηλικίες 15-49 κατέχουν το μεγαλύτερο ποσοστό απασχόλησης ανά τα χρόνια. Συνεχής αύξηση παρ' όλα αυτά σημειώνεται διαρκώς στην προσωρινή εργασία ανεξάρτητα από το φύλο, με μεγαλύτερο ποσοστό στις γυναίκες. Κύρια αιτία της προσωρινής εργασίας είναι η μη εύρεση πλήρους απασχόλησης με ποσοστό που αγγίζει το 80%. Η πορεία της ανεργίας αντίστοιχα παρουσιάζει ραγδαία αύξηση και στους άντρες και στις γυναίκες, με το υψηλότερο ποσοστό να είναι αυτό των γυναικών το 2013 και να φτάνει το 31,6%. Οι ηλικίες 15-24 είναι αυτές που πλήττονται περισσότερο από την ανεργία, ενώ ακολουθούν οι ηλικίες 25-49 με ραγδαία αύξηση. Το μορφωτικό επίπεδο είναι κι εδώ ένας καταλυτικός παραγοντας καθώς παρατηρούμε ότι όσοι έχουν αποφοιτήσει από την πρωτοβάθμια και την δευτεροβάθμια εκπαίδευση παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας από εκείνους που έχουν γνώσεις τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθανασούλα-Ρέππα, Α. (1992): “Επαγγελματική εξειδίκευση του μαθητικού δυναμικού της δευτεροβάθμιας ΤΕΕ και περιφερειακές αγορές εργασίας”, στο Εκπαίδευση και Επάγγελμα 3 (4): σ. 197-210.
- Bellofiore, R. and Halevi, J. (2010). “Could be Raining: The European Crisis After the Great Recession”. International Journal of Political Economy 39 no 4, pp.5-30.
- Bowles, S., Gordon, D. and Weisskopf, T. (1986). Power and Profits: The Social Structure of Accumulation and the Profitability of the Postwar US Economy. Review of Radical Political Economics, 18 (1&2), 132-167.
- Brenner, R. (1998). “The Economics of Global Turbulence. A Special Report of the World Economy”, 1950-98. New Left Review 229.
- Γραφείο Διασύνδεσης του Δημοκρίτειου Παν/μίου Θράκης (2004), Μελέτη απορρόφησης αποφοίτων Δ.Π.Θ. (2001-2002), Ξάνθη.
- Γραφείο Διασύνδεσης του ΕΜΠ (2000), Η απορρόφηση των μηχανικών του ΕΜΠ στην αγορά εργασίας, Αθήνα.
- Γραφείο Διασύνδεσης του Πανεπιστημίου Κρήτης (2006), Μελέτη απορρόφησης αποφοίτων (1998-2000) του Πανεπιστημίου Κρήτης στην αγορά εργασίας, Ηράκλειο.
- Δημητρόπουλος Β. (1991), Εκπαίδευση-Νέα Τεχνολογία-Απασχόληση-Εκπαίδευση στα Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια και απορρόφηση των αποφοίτων στην αγορά εργασίας, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα.
- Darvas, Z., Pisani-Ferry, J. and Sapir, A. (2011a). “A comprehensive approach to the euro area debt crisis”, Bruegel Policy Brief, Issue 2011/02, February, in http://aei.pitt.edu/15763/1/110207_A_comprehensive_approach_to_the_euroarea_debt_crisis.pdf.
- Darvas, Z., Gouardo, C., Pisani-Ferry, J. and Sapir, A. (2011b). “A comprehensive approach to the euro area debt crisis: Background calculations”, Bruegel Working

Paper, Issue 2011/05, February, in http://aei.pitt.edu/30421/1/A_comprehensive_approach_to_euro-area_crisis__Background_calculations_%28English%29%5B1%5D.pdf.

- de Grauwe, P. (2011). "The governance of a fragile Eurozone", CEPS Working Document, No. 346, May, in <http://www.ceps.be/book/governance-fragileeurozone>.
- Durden, T. (2011). "The 'EURECA' moment", in <http://www.zerohedge.com/news/eureca-moment>.
- ΕΣΥΕ (2000), Μετάβαση από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας, (http://www.statistics.gr/gr_tables/S301_SJO_8_TB_AH_00_Y.pdf).
- Galbraith, J.K. (2011). "Is the federal debt unsustainable?", Policy Note, Levy Economics Institute of Bard College, 2011/2, in http://www.levyinstitute.org/pubs/pn_11_02.pdf.
- Giordano, R., Momigliano, S., Neri, S. and Perotti, R. (2007). "The effects of fiscal policy in Italy: Evidence from a VAR model", European Journal of Political Economy, 22 (3), pp. 707-733.
- Gros, D. and Mayer, T. (2011). "Refinancing the EFSF via the ECB", CEPS Commentary, Economic policy.
- Crotty, J. (2000). Structural Contradictions of the Global Neoliberal Regime. Review of Radical Political Economics, 32 (3), 361-368.
- Glyn, A. and Sutcliffe B. (1972). Capitalism in crisis: British capitalism, workers and the profit squeeze. Middlesex: Penguin Press.
- Glyn, A. 1975. Notes on the profit squeeze, Bulletin of the Conference of Socialist Economists, 4: 1-11.
- Kotz, D. (2003). Neoliberalism and the SSA theory of long-run capital accumulation, Review of Radical Political Economics, 35 (3), pp. 263-270.
- Kotz, D. (2008). Contradictions of economic growth in the Neoliberal era: Accumulation and Crisis in the Contemporary U.S. Economy. Review of Radical Political Economics, 40 (2), pp. 174-188.
- Kotz, D. (2009). The financial and economic crisis of 2008: A systemic crisis of neoliberal capitalism. Review of Radical Political Economics 41 (3), pp. 305-317.

- Καλομοίρης Γ., Κοτσιφάκης Θ. (2001): “Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση: Η σκληρή πραγματικότητα και προτάσεις διεξόδου” στη Σύγχρονη Εκπαίδευση, τ. 120-121, σ. 115-134.
- Krimpas, G.E. (2010). “The recycling problem in a currency union”, Levy Economics Institute of Bard College, Working Paper No. 595, in http://www.levyinstitute.org/pubs/wp_595a.pdf.
- Καραμεσίνη Μ. (2008), Η απορρόφηση των πτυχιούχων πανεπιστημίου στην αγορά εργασίας, Αθήνα: Διόνικος
- Κουκιάδης Ι., κ.α. (2008), Πόρισμα της Επιτροπής εμπειρογνομόνων για τη μεταρρύθμιση της εργατικής νομοθεσίας, Αθήνα.
- Laibman, D. (2010) “Capitalism, Crisis, Renewal: Some Conceptual Excavations”. *Science and Society* 74 no 3: pp. 380-394.
- Maniatis, T. (2012a) Marxist theories of crisis and the current economic crisis *Forum for Social Economics* Vol (forthcoming)
- Maniatis, T. (2012b) Workers’ benefits and taxes and the fiscal crisis in southern Europe, *International Journal of Management Concepts and Philosophy*, Vol 5 (1).
- Maniatis, T. and Passas, C. (2012) Profitability, capital accumulation and crisis in the Greek economy 1958-2009: A Marxist analysis *Review of Political Economy*.
- Marquetti, A., Maldondo Filho, E., and Lautert, V. (2010). The Profit Rate in Brazil. *Review of Radical Political Economics*, 42 (4), pp. 485-504.
- Mohun (2006). Distributive shares in the US economy, 1964-2001. *Cambridge Journal of Economics*, 30 (3), 347-370.
- Moseley, F. (1988). The rate of surplus value, the organic composition and the general rate of profit in the US economy, 1947-1967: a critique and update of Wolff’s estimates” *American Economic Review* 78(1), 298-303.
- Μπουρίκος Δημήτρης (2006), Ζητήματα Κοινωνικοασφαλιστικής Μεταρρύθμισης στην Ελλάδα (http://eeep.pspa.uoa.gr/Asfalistiko_agenda_Bourikos.pdf).

- ΟΕΕΚ (1994), Μελέτη των μεθόδων καταγραφής των επαγγελματικών αναγκών της αγοράς εργασίας και διερεύνηση ενός συστήματος παρακολούθησης της επαγγελματικής εκπαίδευσης, Αθήνα.
- ΟΕΕΚ (2002), Έρευνα Αποφοίτων ΙΕΚ, Αθήνα (Η έρευνα αυτή σχεδιάστηκε από το Παρατηρητήριο Μετάβασης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και υλοποιήθηκε από τον ΟΕΕΚ).
- Ο' Connor, J. (1984). Accumulation Crisis, New York: Basil Blackwell
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2000), Έρευνα των αποφοίτων μεταγυμνασιακής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (σχ. έτους 1988-89), οι οποίοι δεν συνέχισαν τις σπουδές τους σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, Αθήνα (<http://www.pi-schools.gr/programs/par/index1.htm>)
- Ψαχαρόπουλος Γ. (1999), Η οικονομική της εκπαίδευσης, Αθήνα: Παπαζήσης
- "Key Data on Education in Europe 2005" της EUROSTAT, (<http://www.eurydice.org>).
- Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΚΑΝΕΠ) της ΓΣΕΕ, www.kanep-gsee.gr Higher Education Statistics Agency (HESA), British Council, www.ukcosa.org.uk/.
- Διεπιστημονικός Οργανισμός Αναγνώρισης Τίτλων Ακαδημαϊκών & Πληροφόρησης (ΔΟΑΤΑΠ), www.doatap.gr.
- International Baccalaurate, www.ibo.org.
- Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ), www.statistics.gr/.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, www.ypepth.gr , http://www.ypepth.gr/el_ec_category127.htm , http://www.ypepth.gr/el_ec_page224.htm.
- Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού, www.asep.gr.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, www.pi-schools.gr.
- Πρακτικά πανελλήνιου συνεδρίου, «Σύνδεση Δευτεροβάθμιας & Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης» Βόλος 2005, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Εκδόσεις ΖΗΤΗ.
- Ι. Κατωπόδης, «Στατιστική Ανάλυση των Αποτελεσμάτων των Πανελληνίων Εξετάσεων 2001», Πανεπιστήμιο Πειραιά, υπό την επίβλεψη του καθηγητή Ι.

Πανάρετου»

<http://www.stat-athens.aueb.gr/~jpan/diatrives/Katopodis/Index.html>.

- Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, Το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα, Πρώτη και Δεύτερη Βαθμίδα, Δομές και Ποσοτικά Δεδομένα, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία την 31η Μαρτίου 2001 (επιμ. Γιώργος Σταμέλος, επεξεργασία: Χ. Παπακυριακόπουλος, Α. Πατούνα), Αθήνα 2002.
- Universities and Colleges Admissions Service (UCAS), www.ucas.com , <http://www.ucas.com/figures/ucasdata/subject/index.html#show>.
- Andries G., Hoevenberg J., Willems E. (1997): “Atypical employment in the European Union”, in International Labour Review, Vol. 136.
- Barbieri P., Scherer S., (2004): “The Pay-Off from Education”, in Checchi D., Lucifora C. (eds) Education, Training and Labour Market Outcomes in Europe, pp. 166-187.
- European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (2002), Quality of work and employment in Europe- Issues and challenges, Dublin.
- OECD (1998), Thematic Review: The transition from initial education to working life, Interim comparative report, Paris.
- OECD (2000), Thematic Review: From initial education to working life: making transitions work, OECD, Paris.
- Smyth E., Gangl M., Raffe D., Hannan D., McCoy S., (2001), A Comparative Analysis of Transitions.
- Shaikh, A. (1987). “The falling rate of profit and the economic crisis in the US”. In The Imperiled Economy. New York: Union for Radical Political Economics.
- Shaikh, A. (2011). “The first Great Depression of the 21st Century”. In The Crisis this Time: Socialist Register 2011. L. Panitch, G. Albo and V. Chibbert (eds) New York/London: Monthly Review Press/Merlin Press.
- Shaikh, A. and Tonak, E.A. (1994). Measuring the Wealth of Nations: The Political Economy of National Accounts. Cambridge, Cambridge University Press.
- Van der Velden R. (2001): “The integration of young people into the labour market: the role of training systems and labour-market regulations”, in W. Muller

and M. Gangl (eds) Transitions from Education to Work in Europe: The Integration of Youth into EU Labour Markets, Oxford University Press, Oxford, pp. 186-211.

- Varoufakis, Y., Halevi, J. and Theocarakis, N. (2011). Modern Political Economics: Making Sense of the post-2008 World, Routledge.
- Varoufakis, Y. and Holland, S. (2011). "A modest proposal for overcoming the euro crisis", Policy Note, Levy Economics Institute of Bard College, 2011/3, in http://www.levyinstitute.org/pubs/pn_11_03.pdf.
- OECD (2007). Education at a Glance. Paris: OECD.
- UK's official graduate careers website, www.prospects.ac.uk , [http://www.prospects.ac.uk/cms/ShowPage/Home_page/What do graduates do 2006](http://www.prospects.ac.uk/cms/ShowPage/Home_page/What_do_graduates_do_2006).
- [http://www.prospects.ac.uk/cms/ShowPage/Home_page/What do graduates do 2006](http://www.prospects.ac.uk/cms/ShowPage/Home_page/What_do_graduates_do_2006).
- "What do graduates/postgraduates/PhDs do?" , www.prospects.ac.uk.
- OCES Observatorio da Ciencia e Ensino Superior. [http://www.gse.buffalo.edu/org/inthigheredfinance/region Europe Portugal.pdf](http://www.gse.buffalo.edu/org/inthigheredfinance/region_Europe_Portugal.pdf).
- Μελέτη ICAP για Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών, www.ntua.gr/posdep/concrete/2005-ICAP-TertiaryEduGreece.pdf.
- Cedefop. Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα. (Μονογραφία, υπό δημοσίευση).
- Η απασχόληση των αποφοίτων δημοσίων ΙΕΚ / ΕΠΕΑΕΚ-Σύμβουλος Αξιολόγησης. Αθήνα , 2000.
- Καραγιαννόπουλος, Ελευθέριος. Τα οικονομικά του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα, 1997.
- Κάρμας, Κωνσταντίνος. Προσφορά και ζήτηση επαγγελματικής εκπαίδευσης στα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια, στα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης και στα Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών. Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, 2001.

- Νόμος 2009/1992 Εθνικό σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και άλλες διατάξεις.
- Νόμος 2525/1997 Ενιαίο Λύκειο, Πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και άλλες διατάξεις.
- Νόμος 2640/1998 Δευτεροβάθμια Τεχνοεπαγγελματική Εκπαίδευση.
- Νόμος 2956/2001 Αναδιάρθρωση ΟΑΕΔ και άλλες διατάξεις.
- Νόμος 2916/2001 Διάρθρωση της ανώτατης εκπαίδευσης και ρύθμιση θεμάτων του τεχνολογικού τομέα αυτής
- Νόμος 3027/2002 Ρύθμιση θεμάτων Οργανισμού σχολικών κτιρίων, ανώτατης εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις.
- Νόμος (σχέδιο) Το Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση (ΕΣΣΕΕΚΑ). Αθήνα: Επιτροπή για την εκπόνηση σχεδίου σύνδεσης αρχικής και συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης με την απασχόληση, 2002.
- Παλαιοκρασάς, Σταμάτης; Ρουσέας, Παναγιώτης; Βρετάκου, Βασιλεία. Έρευνα των αποφοίτων μεταγυμνασιακής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι δε συνέχισαν σπουδές σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Αθήνα, 2000. Διαθέσιμο από
- <http://www.pi-schools.gr/programs/par/index.html>
- Παλαιοκρασάς, Σταμάτης; Ρουσέας, Παναγιώτης; Βρετάκου, Βασιλεία. Έρευνα μαθητικής διαρροής στο Γυμνάσιο. Αθήνα 2001. Διαθέσιμο από:
- <http://www.pi-schools.gr/programs/par/index.html>
- Παπάς, Γιώργος. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ, 200044.
- Paleocrassas, Stamatis; Rousseas, Panagiotis; Vretakou, Vassileia. Greek Lower Secondary School Dropouts: Results from a National Survey. In European Educational Research Association Bulletin, April 1997, Vol.3, No.1, p. 12-18.
- Σταμέλος, Γιώργος (επιμέλεια). Το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα. Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, Αθήνα, 2002.
- ΥΠΕΠΘ. Σχέδιο επιχειρησιακού προγράμματος: Εκπαίδευση και αρχική επαγγελματική κατάρτιση 2000-2006. Αθήνα, 2001.
- ΥΠΕΠΘ. Προγραμματισμός 2002-2004. Αθήνα, 2002.

- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Σχέδιο επιχειρησιακού προγράμματος: Απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση 2000-2006. Αθήνα, 2001.
- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Εθνικό σχέδιο δράσης για την απασχόληση 2002. Αθήνα, 2001.
- BIS (2010). “Quarterly Review – International Banking and Financial Markets Developments”, Basel, December, in http://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1012.pdf
- Darvas, Z., Gouardo, C., Pisani-Ferry, J. and Sapir, A. (2011). “A comprehensive approach to the euro area debt crisis: Background calculations”, Bruegel Working Paper, Issue 2011/05, February, in http://aei.pitt.edu/30421/1/A_comprehensive_approach_to_euroarea_crisis__Background_calculations_%28English%29%5B1%5D.pdf.
- Mankiw, G. and Taylor, M.P. (2010). Αρχές Οικονομικής Θεωρίας, τόμ. 2: Συμπλήρωμα για τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-2009, Αθήνα: Gutenberg.
- European Foundation for the improvement of living and working conditions (2012), NEETs: Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe. http://www.kanep-gsee.gr/sitefiles/files/Meleth_Eurofound.pdf
- Καραμεσίνη Μ. (2008), Η απορρόφηση των πτυχιούχων πανεπιστημίου στην αγορά εργασίας, Αθήνα: Διόνικος.
- Κουκιάδης Ι., κ.α. (2008), Πόρισμα της Επιτροπής εμπειρογνομόνων για τη μεταρρύθμιση της εργατικής νομοθεσίας, Αθήνα.
- Krimpas, G.E. (2010). “The recycling problem in a currency union”, Levy Economics Institute of Bard College, Working Paper No. 595, in http://www.levyinstitute.org/pubs/wp_595a.pdf.
- Varoufakis, Y. (2011). The Global Minotaur: America, the True Origins of the Financial Crisis and the Future of the World Economy, Zed Books.
- Weisskopf, T. (1979). “Marxian Crisis Theory and the Rate of Profit in the Postwar U.S. Economy”, Cambridge Journal of Economics, 3(4), pp. 341-378.

- Λάσκος , Χ. και Τσακαλώτος, Ε. (2011) Χωρίς Επιστροφή: Από τον Κέυνς στη Θάτσερ, Εκδόσεις ΚΨΜ, Αθήνα.
- WILKINSON RG. Unhealthy societies: The afflictions of inequalities. Ed 1. Routledge, London, 1996.
- WORLD BANK. Global turmoil having dramatic effects on capital flows to developing countries. 2009. Available at: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:22216950~paePK:64257043~piPK:437376~theSitePK:4607,00.html> (retrieved 13.04.2014).